



Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

VERHANDELING

OVER DE

G E S L A C H T E N

DER

N A A M W O O R D E N

I N D E

N E D E R D U I T S C H E T A A L .

D O O R

Mr. W. B I L D E R D I J K .

*Nisi te totum inquisitioni tradideris ; nisi artistuæ , quam
trañas , CAUSAS RATIONESQUE probè fueris perscruta-
tus ; crede te alienis oculis videre , alienisque auribus
audire.*

S A N C T I U S .



TE AMSTERDAM, BY

DE WED. J. D Ó L L ,

MDCCCV.

samenhangend, niets volkomens kan zijn, maar altijd een brok is, en als een brok kenbaar, hoezeer men 't ook hier en daar afrondde en bywerkte, om er een op zich-zelf staand Geheel van te maken. De Taal is een volkomen Samenstel, en in zoodanig een Samenstel steunen alle deelen elkander weerkeerig, en geen stuk byna kan volkomen betoogd worden, zonder de betooging van andere stukken te eischen, die weér van nog andere afhangen. In 't byzonder vloeit de Etymologie op de kennis der Geslachten, en de kennis der Geslachten op de naspeoring der Etymologie zeer aanmerkelijk in; waarom beide, voorafgaande gronden behoeven, die eene Algemeene Spraakkunst kan leggen, maar die te uitgebreid in hun samenhang zijn zoo wel als in hun gebruik, om ze hier aan het hoofd eener kleine Brochure te plaatsen, die er het aanzien van een vrucht met een waterhoofd door bekomen zou, en zeer zeker onvoeglijk gevonden worden. Niet minder hangen de Naamwoorden van de Werkwoorden af, en deze weêrom van de Naamwoorden, en men kan van de eersten niets volstandigs leeren, zonder den aart van de laatsten wel te verstaan, noch ook de laatsten zonder dien der eersten te kennen. Niemand zal de beweging van een' enkelen spier wel verklaren, zoo hy 't gantsche Zenuwgestel, en deszelfs beginsel, de Hersens, niet weet te verklaren; en dit eischt ook de kennis der bloedvaten en der Werktuigen van Hart en Longen, die het bloed rondvoeren en onverdorven behouden. Zoo hangt in een welgesteld werktuig, zoo in een welgeördend Systeem, alles aan een. — Men neme dus 't werk naar

't bestek, en genoegzich met het gene ik in dit afgerukt Lid van een regelmatig lichaam heb kunnen doen, om niet buiten 't ontwerp te gaan, dat ik gevormd hadde; of veeleerder, om iets te doen, terwijl ik het meerdere thands niet kon uitvoeren, onzeker of ik 't immer zal kunnen, en daaraan wanhoopende.— Ontfangt men niet te mindezen arbeid met eenige goedkeuring, of bevinde ik dat men uit een zulke behandeling onzer Spraakkunst, in 't Vaderland eenig genoegzamen schept, wellicht dat ik hier na wel een ander stuk afzondere, dat even als dit een afzonderlijk lid van het Lichaam maakt.

Ik heb my in de behandeling van mijn onderwerp niet kunnen onthouden van Etymologische stellingen, als zijnde de vorming en afleiding der Naamwoorden de grond des Geslachts. Dat ik mijne afleidingen of Etymologiën (gelijk men het noamt,) wettigen kan, zal wel overal voor den kundige zeker zijn: voor den onbedrevene in zoodanige nasporingen kan het dit niet. Ik heb echter getracht, om, by alle mooglijke kortheid, er een duidelijkheid aan te geven die oplettenden mocht vergenoegen; maar somtyds is het volkomen bewijs te geven, of de derivatiën tot het uiterste te vervolgen, buiten mijn macht, niet slechts in een Stukje als dit is, maar ook zelfs in een bloote Grammatica, hoe uitvoerig zy zijn mochte, en alleen in het Algemeen Woordenboek uitvoerbaar, waar ik, van mijn zestiende Jaar af, stoffen voor verzameld had. Verzameld HAD, zeg ik: want die Aanteekeningen, die ik by mijne overhaaste uitzetting uit mijne woonplaats

V O O R R E D E .

Omtrent den aart en het oogmerk van dit Werkjen zal ik my hier gedragen aan het gene ik in de Inleiding, die een soort van Voorbericht inhoudt, gezegd heb, zonder hier den goedwilligen Lezer met eene nutlooze Voorafpraak op te houden. Ik zal alleen zeggen, dat ik 't mijnen Landgenooten als eene kleine Proef aanbiedte van de wijze, waarop ik geheel mijns Nederduitsche Spraakkunst behandelde, waar van alles uit de eerste, en, zoo ik vertrouwde, door niemand betwistbare gronden wordt opgedolven; doch die nog te weinig gevorderd is, dan dat ik hoop hebbe haar ooit te voltooien, daar met het verval mijner krachten, geknakt door oneindigen arbeid, en onder verdrieten en ziektes bezweken, die ook zelfs den bloeistand des levens gesloopt mochten hebben, het weinige dat er my nog van overschiet, zoo het al, nog tot iets in staat mochte zijn, zich echter tot niets meer verbinden laat.

Ik heb dit Stukjen een Proef genoemd van een grooter Werk. Men bedenke derhalve en houde by de lezing in 't oog, dat een afgezonderd deel, met zijn geheel

samenhangend, niets volkomens kan zijn, maar altijd een brok is, en als een brok kenbaar, hoezeer men 't ook hier en daar afrondde en bywerkte, om er een op zich-zelf staand Geheel van te maken. De Taal is een volkomen Samenstel, en in zoodanig een Samenstel steunen alle deelen elkander weerkeerig, en geen stuk byna kan volkomen betoogd worden, zonder de betooging van andere stukken te eischen, die weér van nog andere afhangen. In 't byzonder vloeit de Etymologie op de kennis der Geslachten, en de kennis der Geslachten op de naspeoring der Etymologie zeer aanmerkelijk in; waarom beide, voorafgaande gronden behoeven, die eens Algemeene Spraakkunst kan leggen, maar die te uitgebreid in hun samenhang zijn zoo wel als in hun gebruik, om ze hier aan het hoofd eener kleine Brochure te plaatsen, die er het aanzien van een vrucht met een waterhoofd door bekomen zou, en zeer zeker onvoeglijk gevonden worden. Niet minder hangen de Naamwoorden van de Werkwoorden af, en deze weêrom van de Naamwoorden, en men kan van de eersten niets volstandigs leeren, zonder den aart van de laatsten wel te verstaan, noch ook de laatsten zonder dien der eersten te kennen. Niemand zal de beweging van een' enkelen spier wel verklaren, zoo hy 't gantsche Zenuwgestel, en deszelfs beginsel, de Hersens, niet weet te verklaren; en dit eischt ook de kennis der bloedvaten en der Werktuigen van Hart en Longen, die het bloed rondvoeren en onverdorven behouden. Zoo hangt in een welgesteld werktuig, zoo in een welgeördend Systeem, alles aan een. — Men neme dus 't werk naar

't bestek, en genoegte zich met het gene ik in dit afgerukt Lid van een regelmatig lichaam heb kunnen doen, om niet buiten 't ontwerp te gaan, dat ik gevormd hadde; of veeleerder, om iets te doen, terwijl ik het meerdere thands niet kon uitvoeren, onzeker of ik 't immer zal kunnen, en daaraan wanhoopende.— Ontfangt men niet te min dezen arbeid met eenige goedkeuring, of bevinde ik dat men uit een zulke behandeling onzer Spraakkunst, in 't Vaderland eenig genoegten schiept, wellicht dat ik hier na wel een ander stuk afzondere, dat even als dit een afzonderlijk lid van het Lichaam maakt.

Ik heb my in de behandeling van mijn onderwerp niet kunnen onthouden van Etymologische stellingen, als zijnde de vorming en afleiding der Naamwoorden de grond des Geslachts. Dat ik mijne afleidingen of Etymologiën (gelijk men het noamt,) wettigen kan, zal wel overal voor den kundige zeker zijn: voor den onbedrevene in zoodanige nasporingen kan het dit niet. Ik heb echter getracht, om, by alle mooglijke kortheid, er een duidelijkheid aan te geven die oplettenden mocht vergenoegen; maar somtyds is het volkomen bewijs te geven, of de derivatiën tot het uiterste te vervolgen, buiten mijn macht, niet slechts in een Stukjen als dit is, maar ook zelfs in een bloote Grammatica, hoe uitvoerig zy zijn mochte, en alleen in het Algemeen Woordenboek uitvoerbaar, waar ik, van mijn zestienste Jaar af, stoffen voor verzameld had. Verzameld HAD, zeg ik: want die Aanteekeningen, die ik by mijne overhaaste uitzetting uit mijne woonplaats

VI V O O R R E D E .

(die ik binnen vier en twintig uren verlaten moest), heb achtergelaten, zijn voor my en voor ieder verloren. Een verlies, dat my meer dan al 't overige trefst, en volstrekt onherstelbaar is; daar die Aanteekeningen, zoo zy al ooit wedergevonden wierden, onverstaaubar zijn, zonder de boeken, waar toe zy verwijzen, en er niet dan door bloote Talletters, naar sene orde by my in mijn Bookery aangenomen, beteekend staan, van welke de beteekenis met de verstrooiing mijner Boeken en andere Schriften niet na te gaan is. Gaf my echter de gunstige Hemel den tijd en den toestand, om op dezen arbeid, die my altijd zoo dierbaar gebleven is, en waar uit ik voor de Algemeene Taalkennis, en in het byzonder voor onze geliefkoosde Moedertaal, zoo veel nuts verwachtte, my wederom te kunnen toelleggen, het is zeker, dat na zoo veel denkens (want nooit is my 't voorwerp een oogenblik uit de gedachten gegaan) de zaak my veel lichter geworden zou zijn om ten uitvoer te brengen, dan ooit te vooren. Doch wie kan dien tijd en dien toestand my geven dan God! My-zelfen vlei ik er niet mee, en dus ook mijn' Lezer niet. De weinige oogenblikken, die mijn krank gestel my van 't lastig beroep dat my leven doet, overlaat, tot een nuttig doel aan te wenden, zie daar al wat my overig is!

January, 1804.

B.

V E R-

VERHANDELING

OVER DE

GESLACHTEN

DER

NAAMWOORDEN

IN DE

NEDERDUITSCHETAAL.

I N L E I D I N G.

Wenige zaken zijn er, waaromtrent in de algemeene waarneming onzer Letterkundigen een zoo groote onzekerheid heerscht, als in de Geslachten der Naamwoorden. Het gaat echter vast, dat die onzekerheid niet in de zaak-zelve kan zijn, maar alleen in onze kennis van de zaak; want wat is, moet noodwendig door zijne bepalende oorzaken bestemd en vastgesteld zijn: eene Grondregel die niets onbepaalds, en dus ook niets onzekers toelaat! Maar zoo 't aan onze kennis hapert, en nu nog hapert, na dat men zich meer dan twee eeuwen op de nasporing van dit belangrijk voorwerp heeft toe-

8 I N L E I D I N G.

gelegd, hoe kan men dan twijfelen of onze nasporingen zijn in dit opzicht kwalijk aangelegd en bestierd geweest? — Inderdaad, wy moeten toestemmen, dat het geen in dit vak verricht is, even zeer kwalijk begrepen als kwalijk uitgevoerd was. Want wat heeft men willen doen, en hoe heeft men 't gedaan? — Twee middelen zijn er om tot de kennis eener waarheid te geraken: of *à priori*, door uit een beginsel gevolgen af te leiden; of *à posteriori*, door uit waarnemingen tot een beginsel op te klimmen. In het EERSTE geval moet men, of dat beginsel kennen als ontwijfelbaar; of men moet er een onderstellen, waar uit men redeneert, en waar van de gevolgen (*résultats*) met de waarnemingen overeenstemmende, het beginsel, van eene onderstelling, die het was, tot eene betoogde waarheid verheffen. In het TWEDE moeten de waarnemingen niet alleen zoo juist als menigvuldig zijn, maar men moet er een zekere samenstemming en ondergeschiktheid in weten te brengen, waar door dan dat verband ontstaat, het geen een Systema of Samenstel maakt, en waar door men, van 't byzondere tot het algemeene, en van dit tot het nog algemeenere opklimmende, op het eind het beginsel, waar van alles afhangt, als in zijne uiterste schuilplaats verrast. Op de eerste wijze heeft men deze stoffe tot dus verr' niet beproefd te behandelen; maar men heeft den laatsten weg willen inslaan; en het is daaraan, of veeleer, aan het oogmerk om daar toe stoffe te leveren, dat wy de waarnemingen van eenige opmerk-

merkzame Lezers der voorige Eeuwe omtrent de Geslachten, en daar onder ook Hoogstratens Geslachtlijst, te danken hebben. Wat HOOGSTRATEN-zelfen betreft, ik zou dezen zoo veel zelfs niet toe durven schrijven, maar geloove, dat hy zonder denkbeeld van eenig Systema, veel min van een zeker beginsel, alleen eene eenvormigheid van gebruik in de byzondere woorden wilde vaststellen, op gelijke wijze als hy 't in 't Latijn vond gedaan te zijn door het *vulgus Grammaticorum*, wier gebrek aan doorzicht en waarachtige kunde t'allen tijd' de bespottung der genen geweest is die slechts meer of minder Wijsgeerig dachten. Hoe 't zij, zijn Geslachtlijst is niets anders dan eene verzameling van enkele waarnemingen, zonder eenig het minste verstandelijk inzicht. Wil hy in een zeer byzonder geval iets meer doen dan een bloote en enkele waarneming geven, hy tast doorgaands mis; en zijn gezag is ook alleen dat eens Uitschrijvers, die zegt, ik heb 't zoo gevonden, en dit met de blijken bevestigt. Groot echter zou onze verplichting aan hem zijn, zoo hy wel waargenomen had! De byeenbrenger van het geen ten bouw noodig is, verdient zoo veel lof zeker niet, maar wel zoo veel dank als de bouwmeester, die uit het byeengebrachte een gesticht vormt. Maar wat zijn, 'k durf het vragen, zijne waarnemingen! Hoe heeft hy zijn bestek gemaakt, en op welk een wijze het uitvoerd!

Vreemde Vorsten, en die elders den zetel hunner

Hofhouding geplaatst hadden, aan het hoofd des Lands: de naauwe verbinding van verschillende Nederlandfche Provinciën, die verſcheiden talen, en in het Nederduitsch - zelf velerlei tongvallen ſpraken, onder één Hoofd: de vervreemding des Hollandfchen Adels aan Buitenlandfche Hoven: de vermenging zelf van de inwoners der verſcheiden Provinciën, die alleſgskens tot elkander overgegaan waren; en honderden van oorzaken meer, die de taal verdringen, vermengen, en in verval brengen moeſten, hadden gedurende een paar eeuwen ſamen-gewerkt; als eindelijk eene geheele ontbinding van het Staatsgeſtel, en de wiſfelingen daar op gevolgd, zoo wel als een bloedige Krijg, die een' tijd lang voor alles vernielend ſcheen, de geheele Nederduitsche taal in een' ſtaat van verwarring, vervalſching, regellooſheid, en onzekerheid geſtort hadden, die hare natuurlijke ſchoonheid op de deerlijkſte wijze ontſtelde. Ecne nieuwe drift van werkzaamheid, die 'er by den gantschen Landaart, en voornaamlijk in Holland ontſtond, deed den geest ſprongen nemen, welke, zoo al voor geen regelmatige vlucht te houden, echter onze Poëzy en Redekunst een verheffing gaven, waarin zy zich federt (over 't algemeen genomen) heeft ſtaande gehouden; en hare beoefening moeſt noodwendig in de Taal een belang doen ſtellen, dat men er tot dus verr' niet in gevonden had. Men onderzocht ze dus in haar Spraakkunſtige deelen; niet, als bevoorens door Spiegel, door Koornhart, en de kamer in *Liefde bloei-*

bleeiende gedaan was, met den geest van een' dorren Taalleeraar, maar met dien van Poet en Redenaar, of van liefhebber en bewonderaar van die beide kunsten. De bekrompen Etymologifche en Syntactifche denkbeelden verdwenen, plaats makende voor de verhevener indrukken van kracht, waarheid, juistheid, nauwkeurigheid, eigenaartigheid, zwier en levendigheid van uitdrukking. De Taal won oneindig; maar het verloop der geflachten was zoo verr' gegaan, dat zelfs alle sporen van regelmatigheid daarin uitgewischt waren. De vermenging met het Vlaamsch, dat niet slechts vrouwelijk en onzijdig door een warde, maar ook den eersten Naamval in 't Mannelijke met DEN uitdrukte; de Amsterdamsche afkapping van de N in de uitspraak, die te meer invloed kreeg om dat de meeste en beste Taalhelden diens tijds, deze stad tot hun woon- of geboorteplaats hadden; de algemeene invoeging van dezelfde letter (N) om de korting der klinkletteren voortekomen; overblijffels van oude en toen reeds onbekend geworden buigingen, waar door 't vrouwelijk woord dikwils in den Teler eene S aannam, die men als het ontwijfelbaar blijk van het Mannelijk geslacht aanmerkte; dit, en een geest van willekeurigheid in **Autheurs**, wier genie, geene banden in 't schrijven hebbende leeren kennen, niet gemaakt was om ze van anderen aan te nemen, en die niet dan de zachtheid of kracht van den klank eener uitdrukking tot regel namen, om een woord in het een of het ander geslacht te gebruiken: dit alles, zeg ik, was oorzaak

zaak dat ten tijde van Hoogstraten , niet slechts het Onzijdig en vrouwlijk geslacht dikwijls vermengd wierden , maar dat men ten aanzien van Mannelijk en Vrouwelijk twijfelde of er wel eenig wezendlijk onderscheid was. En hadden niet enkele lieden zich tegen den stroom aangekant met een' yver en onvermoeidheid , die altijd den grooten hoop op het laatst meester wordt , het stond geschapen dat weldra onze Taal , als de Deensche , in de Naamwoorden slechts twee geslachten erkend hadde , GEMEEN en ONZIJDIG. De verdiensten van HALMA , van MOENEN , en anderen , hier in zijn uitstekend ; maar voorzeker heeft HOOGSTRATENS arbeid het meeste nut aangebracht , door 't Gezag van vereerde en bewonderde Schryvers in te roepen en openlijk vast te stellen , en aan elken boekmaker de gelegenheid te verschaffen , om zonder te denken of eenige Taalkundigheid te bezitten , in dit stuk eene naauwkeurigheid te betrachten , die hem van 't gemeen onderscheidde en juist om die reden in zijne oogen eene waarde en schoonheid verkreeg , die hy zonder dat , er niet in gevonden zou hebben. In der daad , het gezag van het voorbeeld is by den gemeenen hoop (en hoe weinigen , die daar niet in het een of ander vak toe behooren !) het gewichtigste en krachtigste aller bewijzen en drangredenen ; en 't gemak van eene onderrichting te kunnen ontbeeren , die arbeid en nadenken vordert , doet lichtelijk iets aannemen , het geen by de meesten de moeite der nasporig en overdenking niet waardig , en daar-

OM

em verworpen was. Uit dit oogpunt beschouwd, kunnen wy derhalve H O O G S T R A T E N S arbeid niet genoegzaam waardeeren. Maar hoe hoog men dien in dit opzichte ook mogte schatten, hy kan, ik zal hier niet zeggen, den Denker, den Wijsgeer, den waarachtigen Taalkenner en Liefhebber, maar hy kan ook (nu het eens by ons uitgemaakt is, dat de woorden een eigen geflacht uit de drie moeten hebben) geen en eenigen Schrijver die hersens in 't hoofd heeft, genoeg zijn; daar, zoo al zijne opgaven altijd en volkomen juist waren, de zaak er toch altijd tot een voorwerp van het bloote geheugen door gemaakt wordt, en dus, lastig, onzeker, verdrietig, zonder bezigheid voor het verstand, en afhankelijk van vreemde begrippen, waarin wy noch beginsel noch regelmaat zien, en schier telkens op nieuw verplicht worden onze toevlucht te nemen tot een *Repertorie*, dat de plaats van een wet bekleeden moet.

Maar wel verre is 't van daar, dat H O O G S T R A T E N S opgaven zoo juist en volkomen zijn zouden. Hy heeft zelfs de noodige kundigheden niet gehad, om 't gebruik der geslachten by de Schrijvers die hy raadpleegde, wel te erkennen. Plomp gehecht aan het geen hy uit zijne Latijnsche Grammatica geleerd had, en zelfs niet vermoedende, dat onze Taal van een' aart is, die deels aan de toepassing dier Latijnsche Schoolregels geen plaats liet, deels eigenschappen bezat, der Latijnsche taal vreemd, is zijn Nederduitsch, even als Moonens, meest Latyn in Neêrduits-

dúitsche woorden. Ongewoon aan ontwikkeling der denkbeelden, verwart hy t'elke reize het woord met het voorwerp dat er door beteekend wordt. Geene schrijfwijze kennende dan die van zijnetijdgenooten of hunne onmiddellijke voorgangeren, vermengt hy den natuurlijken uitgang der woorden somtijds met de buiging, en houdt wat niet anders dan de rechte Naamval is, voor den gebogenen. In de oudheid der Taal onervaren kent hy noch 't gebruik van een *N paragogicum* voor eene aanvangende klinkletter; noch de in onze taal zoo gemeene afkortingen, (offchoon zelfs het daaglijksch gesprek zijner Stadgenooten hem dit een zo wel als het ander had moeten doen waarnemen), noch de byzonderheden der buigingen omtrent de een-grepige of andere naamwoorden. (1) De doorkundige KLUYT heeft een groot aantal van misflagen, uit alzulke onwetendheden gesproken, in hem opgemerkt en verbeterd in Aanteekeningen, waar van de *allerminste* oneindig meer *waardy* heeft dan heel de Geslachtlijst met alles wat HOOGSTRATEN odit schrijven of voortbrengen kon. Maar ook deze zelfde Geleerde zal toestemmen, dat om deze Lijst naar behooren te zuiveren, zy voor een aanmerkelijk gedeelte gantsch doorgestrekten moest worden, als vervuld van gevolgtrekkingen, uit niets afdoende plaatsen van Schrijvers, op nietige grondflagen afgeleid.

Ik zal de vraag hier niet bijvoegen, op wat grond de Schrijvers wier voorbeelden de wet by hem

ma-

maken , het eene woord Mannelijk , het andere
 Vrouwlijk of Onzijdig gebruikten ? Immers hebben
 HOOPD en VONDEL de taal niet geschapen ; (2)
 maar zy bestond eer ze de eerste als kind , en de
 ander als vreemdeling ; leeren kon . Immers hadden ,
 toen deze Doerlachte verstanden zich toonken ,
 de woorden alreeds hun geslacht , en wy moeten
 dus vragen , niet hoe dees of die ze gebruikte ;
 maar hoe zy in daad en wezen bestonden ? Om dit
 te bestemmen hebben zy nevens anderen , maar
 geenzins by uitsluiting , recht , om als getuigen
 gehoord te worden ; edoch , zo men de waarheid
 wil hulde doen , veellicht minder geloof baarheid
 dan zeer veel hunner tijdgenooten , die niet eens
 geraadpleegd worden . En waarom veellicht min-
 der ? Niet slechts om hun wederpraak met elkan-
 der in zeer vele woorden , waar in de een het
 Mannelijk , de ander het vrouwlijk geslacht aan-
 kleeft ; niet slechts om hunne eigene ongelijkheid ,
 die niet altijd een uitwerksel van gebrek aan oplet-
 tendheid schijnt , maar somwijlen de vrucht eener
 dobberende onzekerheid , willekeurig bepaald ; maar
 vooral en in het byzonder , om dat zy zicheenen
 regel voorschreven , zonder grond voor dien regel
 te hebben ; en , gelijk wy hier boven reeds aanmerk-
 ten , de welluidendheid , of een nietige opvatting
 over 't woord , als een meer geweldige of meer zachte
 zaak beteekenende , van 't geslacht deden be-
 flissen : zoo wel met volkomen onbezorgdheid hoe
 de oudheid geschreven had , als met een veracht-
 lijk

lijk verwerpen van 't levende Spraakgebruik, dat, hoe zeer bedorven, echter altijd in dat gene waar 't, algemeen en zonder verscheidenheid, stand in houdt, boven willekeurige hersenschim of Sofistischen scherpszin te stellen is. Het zou lang zijn, in deze Inleiding met voorbeelden aan te toonen, hoe zeer zy zich aan zulke willekeurigheid schuldig maakten; maar kundigen kan het niet ontslipt zijn, en wy zullen elders gelegenheid hebben, om er de bewijzen van aan te voeren. Zeker, het gebruik van **HOOF**T en **VONDEL** is dus geen getuigenis hoe de taal is, maar hoe ieder van hun haar begerde. Om dat de Keulenaar **VONDEL**, by een ruwer lichaamsgestel, door geboorte en opvoeding minder beschaafd, meer van kracht dan gevoeligheid in de uitdrukking hield, vloeit het Mannelijk geslacht by hem over; terwijl de aandoenlijke, de, en t'huis en in vreemde landen gepolijste en vertederde **HOOF**T aan het vrouwelijke den voorkeur geeft. Om dat echter **VONDEL**, als Poëet meer dan **HOOF**T werd gelezen, wien hy in de Poëzij spoedig te boven was, en wiens Proze een' smaak van 't Latijn had, dat hij navolgde, heeft het misbruik van den eerste zijn' aanhang gekregen, en **HOOF**T's ongetwijfeld meer Nederlandsche, meer redelijke, en meer grondige keus van geslachten verdrongen. Voor my, 'k had het gaarne anders gewenscht, en al wie de moeite wil nemen van, **HOOF**T tegen **VONDEL** in dit stuk vergelijkende, beiden aan de gronden te toetsen, die wy in dit werk.

werkjen zullen voordragen, zal (ik voed des geen' twijfel) de zedigheid van onzen Ridder voor de stoutheid des anderen kiezen. Doch meer of min zedig, meer of min vrijmoedig, in de geslachten naar den eisch hunnen volzinnen of denkbeelden te plooiën; hun gebruik was te weinig gegrond in den aart van de Taal, en te weinig bestemd door 't gebruik hunnes tijds, om als een beslissend getuigenis der geslachten te gelden. En wat zullen dan zy, die hun leerlingen en navolgers zijn, en hen naschreven zonder verder te zien?

't Geen ik hier van HOOGSTRATEN zeg, behoeft niet van zijnen Vervolger of Aanhanger (of hoe zal ik het noemen om geen dubbelzinnig woord te gebruiken, zonder dat ik *aanhangfel-* of *vervolgmaker* zegge?), van OUDHOF, herhaald te worden. Deze zeker (van PIETERSON valt niet te spreken) heeft door zijne Nalezing ons bewezen, dat het mogelijk was, zulk een werk nog vrij slechter dan Hoogstraten uit te voeren: en zie daar het voornaamste, wat uit hem te leeren is.

Dan zoo slecht en gebrekkig die Opzameling dan ook zij (en zy is het, 'k zal niet zeggen door onvolledigheid, want dit zegt te weinig, maar door de uitstekende geringheid van 't aantal der dus vergaderde woorden zoo zeer, als door misgrepen en gebrek aan ontwerp), de verdienstlijke KLUIT heeft in zijne Voorrede, voor de door hem bezorgde Uitgave van Hoogstratens Geslachtlijst geplaatst, daar uit een Systema opgemaakt, dat,

B

in

in weêrwil der uitzonderingen , die de ten grond gelegde opzamelingen noodzakelijk in de daar uit zelfs getrokkene regels veroorzaken moesten , mijns oordeels , een grooter en wijder uitgestrekt nut heeft , dan de zedige Schrijver er zelf aan schijnt toe te kennen. Maar ook het volkomenst Systema , op die wijze , van achteren opgemaakt , hangt geheel van de *data* af , waarop het rust : en , zoo het voor 't Praktisch gebruik allernuttigst , voor den leerling gemakkelijk en aangenaam , voor de wetenschap-zelve bevorderend , is ; men mag twijfelen , of het in een vak als dit is , wel ooit tot die hoogte van reinheid en klaarheid te brengen zij , die eene volkomen bevrediging van het verstand uit kan werken , is het niet , dat het ware en van alles redengevend beginfel , van elders ontdekt en aangenomen , het toelichte , en , daar het de gevestigde algemeene regels versterkt , te gelijk hunne uitzonderingen of gants doet verdwijnen , of als onverdedigbare misbruiken erkennen doet , die men thands , of , eenmaal te stevig geworteld zijnde , dulden , of , kan men het , uitroeien moet , maar die geene regelmaat breken.

Ik heb dus geloofd , aan die genen , die , gewoon uit beginfels te redeneeren , eene grondige en synthetische kennis beminnen (en zeker , daar zijn er meer in ons Vaderland , wien dit eigen is , dan in landen , waar men op den naam van een' Filosofischen kop hovaardig , de aaloude spreuk daaglijks bevestigt , dat niets onwijsgeeriger is dan
de

de zich zoo noemende wijsgeeren): ik heb, zeg ik, geloofd, aan dezulken geen ondiens te doen, indien ik mijne nasporingen over dit gedeelte der Neêrduitsche Taalkunde aan hen mededeelde. Ik zal ze eenvoudig voordragen, en met de meest mooglijke korthed. Ook is het mijn oogmerk, er een kleine proef eener Naamlijst op te doen volgen, waarin de geslachten uit de in mijn Verhandeling gelegde beginsels worden afgeleid: het geen dus het Praktische by het Theoretische voegen zal, en daar het de overeenstemming mijner gronden met de Taal-zelve, van achteren bevestigt, tevens ook het gebruik en de toepassing toonen zal, die er van te maken zijn. En ik acht deze mededeeling te nuttiger (byna had ik te noodzakelijker gezegd) voor de Taal-zelve en de genen die zich harer beoefening willen toewijden of zich van de zaak-zelve een duidelijk en volkomen begrip vormen, daar ik niet weet, in dit opzicht tot dus verre byeenigen Schrijver, Uir- of Inheemschen, Ouden of Nieuwen, zelfs de minste handleiding gevonden te hebben, die het rechte spoor dat ter waarheid en kennis leidt, niet miskent. Men zie eens, by voorbeeld, den in Engeland eenmaal zoo geroemden HARRIS, doch wiens lof daar sints weinige jaren aanmerklijk gezonken is, toen de EPEA PTERGËNTA van HORN TOOCKE hem, gants niet ongegrond, doch wat al te zeer op zijn Engelsch, over 't stuk van de Tusfschenwerpsels ten toon stelden. Zijn werk kondigt zich als een inzicht van het *Redenkunstig*, of mooglijk zeide ik beter, van het *Zielkundig* ge-

deelte der **ALGEMEENE GRAMMATICA** aan; en wat is de grond der Geslachten by hem? „ De „ onderscheiding der Kunnen (zegt hy) is in sommige woorden, naar het schijnt, aan niets anders toe te schrijven dan aan de louter toevallige „ gesteldheid van 't woord. Het heeft zulk „ een geslacht, van dat het zulk eenen uitgang „ heeft, of mischien wel, van dat het tot zulk „ eene Buiging behoort. Maar in andere mogen „ wy ons een fijner soort van redeneering voorstellen; een redeneering die zelfs in geslachtlooze „ zaken een verwijderde overeenkomst vindt met „ die groote Natuurlijke onderscheiding, die (volgens Milton) de wereld bezielt.”

Ik vraag hier niet slechts, wat de **SCHIJN** en 't **TOEVALLIGE** in eenig Wijsgeerig of zich daarvoor aankondigend **Samenstel**, dat reden en oorzaak moet aanwijzen, te doen hebbe? Ik vraag niet, welk een denkbeeld men zich van de *Buiging-vorme* of *Declinatie* maken moet, zoo die het Geslacht van de woorden als oorzaak bepalen zal? Eene onzinnigheid, die veellicht weinig weêrga heeft! Maar ik vraag reden, verklaring, bewijs, van het geen ik in deze aangehaalde plaats gaarne als waarheid erkenne, dat de terminatie 't geslacht het zij geeft, het zij aanwijst. De waarneming hier van is voor den gemeenen Spraakleeraar; maar de Filosofische kenner der spraak, die het geen hy weet, in de oorzaken weet, moet my deze Waarneming niet zeggen, maar *a priori* voortbrengen. Doch ik laat daar die **TOEVALLIGE gesteldheid**

zoo hy ze heet, en waar op hy niet doordringt, schoon zy verr' van *toevallig* te zijn de eenig redelijke, en dus, de in 't algemeen NOODZAAKLIJKE oorzaak des verschijnsels inhoudt, dat hy uitleggen moest, dan waarover hy, als ware 't een kleinigheid, heenstapt: ik wil zijn verklaring van die *finer* onderscheiding der geslachten, by hem de voornaamste (die hy echter meest aan AMMONIUS schijnt verschuldigd te zijn, maar die daarom niet beter is) hier doen kennen.

„ De ZON (zegt hy) is Mannelijk, om de
 „ oorspronkelijkheid van zijn licht en de kracht
 „ van zijn stralen. De MAAN, Vrouwelijk, om
 „ dat ze het licht slechts ontvangt en met zachter
 „ en tederer glansen schijnt.”

Heerlijk, Mr. HARRIS, voor 't Latijn en het Grieksch, de eenige Talen, die gy buiten uw Moederlijk Engelsch, dat geene Geslachtteekens bezigt, geleerd hebt! Maar hoe dan met andere spraken? Met het Hoog- en Neêrduitsch, by voorbeeld? Hoe met alle de Noordelijke Talen, (*) hoe met het Arabisch, waarin het juist omgekeerd is, zoo dat er de Dichter (†) eene zedelijke toespeling uit genomen heeft op de nietigheid van den hooger of lager stand in de wereld? De ZON (zegt deze) is door 't Vrouwelijk geslacht niet vernederd, en de MAAN wordt door 't Manlijk niet edeler. —
 „ Een STAD en een LAND (gaat hy voort),
 „ im-

(*) v. Hicckel! *Gramm. Anglo-Saxon. & Maeso-Goth. Cap. III. p. 16.*

(†) MOTANABEL

„ immers Vaderland, zoo wel als een SCHIP,
 „ moeten vrouwelijk zijn, als bevattende en ont-
 „ fangende zaken, ja moeders en voedsters, of
 „ 't ware, van die er in wonen.” — Zoo moest
 dan elk HUIS, ieder HUT en PALEIS, ieder
 BAD, ieder KELDER, ieder KERKER, ieder
 GRAF, ieder HOL, zoo moest HEMEL en HEL
 beide, zoo moest ZEE en WATER, zoo moest
 wat niet al, dat schepsels of zaken bevat, vrouw-
 lijk zijn. Maar zelfs Grieksch en Latijn laten hem
 hier verlegen: en noch in de Noordlijke taaltakken
 en die daar uit afdalen, noch in de Oosterfche,
 vindt men iets. dat die regel rechtvaardigt. —
 „ TIJD en DOOD zijn om beider onwederstaan-
 „ lijkheid manlijk; en de SLAAP is het, om dat
 „ hy de broeder des Doods is.” — Op gelijke wij-
 ze wilde de brave en achtenswaardige Bernardus de
 Bosch in zijne Aanmerkingen op zijne eigen Ge-
 dichten, dat DOOD Manlijk zij, dewijl hy de *Ko-
 ning der verschekking* genoemd wordt. MORS
 echter is zelfs in 't Latijn vrouwelijk, en zoo wel
 DOOD als TIJD zijn in alle Duitfche Talen uit
 den aart vrouwelijk, zoo als ik op zijn plaats too-
 nen zal, en, ondanks een langdurig misbruik, ten
 aanzien van TIJD, in het faamgestelde MAAL TIJD
 nog zichtbaar is. (3). — „ De DEUGD is om
 „ hare beminlijkheid vrouwelijk, en de ONDEUGD
 „ is het als haar tegenovergestelde. GRILLIG-
 „ HEDEN (*Fancies, Caprices*), [en zoo ook de
 „ Gelukswisfelvalligheden] zouden het manlijk cha-
 „ rakter niet voegen, en zijn te recht, natuurlijker
 wijze,

„wijze, vrouwlijk.” Zeker SCHRIK en SCHROOM voegen ook aan geen’ man, en KRACHT is den Vrouwen niet eigen. Dat de RAZERNIEN vrouwelijk zijn, belemmert den man niet weinig, want „er zijn mischien niet meer razende vrouwen „(zegt hy) dan mannen:” — „maar ’t zal zijt (gaat hy voort, en dit is zijne oplossing) „, dat „de driften der vrouwen voor grooter uitsporings- „heden vatbaar geacht zijn dan manlijke hartstochten, en dat men de Razernijen als bovenallemaats „(*superlatively*) kwaaddoende beschouwd heeft.” Inderdaad, zulke FIJNHEDEN (om zijne benaming te gebruiken, want ik voor mij zou wel lust hebben om ’t PLOMPHEDEN te noemen; doch het zal de Engelsche SOLIDITEIT zijn, die nu algemeen aan die Natie is toegekend; waar door, en met wat recht, is eene andere vraag!) zulke fijnheden, zeg ik, zijn niets dan vernuftspelingen, die de oude Peripatetische School kenteekenden; maar kan een verlicht verstand er met voor den dag komen, als reden- en oorzakopgevende gronden? Zoo zy ’t waren, voorzeker, moesten zy niet op het hoogst in een paar Grieksche of Latijnsche Naamwoorden (waar van de Synonima dan nog dikwijls van een ander geslacht zijn) maar omtrent alle woorden van zulke beteekenis in alle bestaande en mooglijke talen, streek houden; en dan nog moest getoond worden, en dat het woord met de leonologische schildering der Verbeelding behoeft overeen te stemmen; en dat deze schildering, behoudens de regelmatige werking van ’t denkvermo-

gen, door geen ander beeld kan geschieden. Waarom moest juist een **TOREN** in 't Neêrduitsch, of **TUKRIS** in 't Latijn, mijne inbeelding een **Vrouwelijk** wezen, waarom een **WEG**, waarom **TRAMES**, een **Mannelijk**; waarom zullen mannelijke lichaamsdeelen zich als **Vrouwen** voorstellen, en omgekeerd? Waarom zal **CAPILLUS** (een hoofdhair) mij een **Mannelijk** beeld, en **COMA** (het gezamenlijke hoofdhair) een **Vrouwelijk** schilderen? Vergt men van dit alles ook niet de uiterste redengeving, de volstrekte *ratio sufficiens*, ten minste wordt er een grond vereischt, waar de geest in berusten kan, en die, algemeen zijnde, zich overal laat erkennen en aanwenden. — Maar ik geef voor een oogenblik de schildering toe: laat de **KAARS**, als in 't oud Hollandsche kinderraadfel, een **Juffer**, en de **FAKKEL**, om zijn grooter gestalte, **vlam**, en **gloed**, een **Man** zijn; wat doet dit tot het woord, waar ik 't een of ander meê noeme? Zeker, alle dieren zijn van tweederlei kunne; en echter is de naam van het een **Mannelijk**, van het ander **Vrouwelijk**, van het derde **Onzijdig**. Romein of Griek verbeeldde zich een' mol, een' vos, een kat, een paard, een' tijger, een' elefant, een' arend, een mos, een' nachtegaal, een' vlieg, een' spin, een tor, een' wurm, niet meer in een bepaald geslacht dan wy of de Hoogduitscher. Wy ook denken, van een zwaan, van een mees, van een kat of muis sprekende, juist aan geen wijfjens. Het Geslacht van het **Woord** hangt dus geenzins af van het zintuiglijk schildery dat we ons vormen, en even weinig van

van het voorwerp-zelve. Maar 't hangt af en moet afhangen van zijn eigen aart en bestemming (*determinatie*). 't Geen het Woord maakt tot het geen het is, 't geen het vormt en wijzigt, geeft er ook ter zelfder tijd het geslacht aan. En de reden des geslachts van het woord buiten het woord te zoeken, is in den blinde rondtasten. Ik ontken niet, dat in alle talen 't geslacht van het voorwerp somtijds op het woord is overgevloeid: want zeer oud is die verwarring van 't woord met het voorwerp dat er door beteekend wordt, en lang voor my heeft Professor Kluit haar en opgemerkt en te recht gewezen; ook zal ik ze op zijn plaats niet voorbyzien. Maar het Woord heeft, als Woord, zijn bestemd Geslacht, dat er, als Woord, eigen aan is; dat er niet willekeurig of uit een bykomende oorzaak aan gegeven wordt, maar in 't woord-zelve ligt, zoo dra als 't bestaat, door de wording des Woords-zelven bepaald. Zoo dat, te zeggen: wy willen dat woord Vrouwelijk, of dit Mannelijk maken; en, wy willen dat deze schoenen laarzen, of deze laarzen schoenen zijn, gelijk staat (4). Om dit laatste te doen, moet men er eene andere gedaante aan geven: om 't eerste te weeg te brengen, moet men 't woord even zoo vervormen en in eene andere gedaante brengen, en dus tot een ander woord maken. En het is ook hierom, dat de woorden, in verschillende talen op het zelfde voorwerp toegepast, niet dan gants toevallig in Geslacht overeenstemmen kunnen, daar elk hunner in zijne taal, door zijne vorming, die in ieder taal zeer verschillend is of wezen kan, tot het

een of het ander geslacht gewijzigd wordt. Even gelijk, om die zelfde reden, eene zelfde zaak in dezelfde taal, met woorden van een zeer verschillend Geslacht uitgedrukt wordt; naar dat naamlijk deze woorden verschillend gevormd zijn. Zonder dit, zonder deze bestemming des Geslachts van een woord door het woord-zelve, ware ook 't gantsche werk der geslachten ten onzen aanzien niet alleenlijk een louter spel van toevalligheid, onzer aandacht niet waardig, en nooit op te losfen, maar ook iets buiten de taal-zelve, en daarom een band, door geenen verstandige aan te nemen, en, of hem de Dichter of Redenaar ook mocht willen behouden, als min of meer tot de verbeelding sprekende, voor den Wijsgeer ten minste verwerplijk. Maar is het in tegendeel eene *affectie des woords-zelven*, zoo is 't in 't gebruik der taal *even* weinig te veronachtzamen, als alle andere eigenschappen der spraakdeelen (als de buigingen van de Naam- en Werkwoorden by voorbeeld), zoo men eenmaal de taal waarzy in gevonden worden, wil aannemen, om er zich door stem of geschrift in uit te drukken.

Dat het dus inderdaad zij, zal, vertrouw ik, na de lezing en overdenking dezer kleine Verhandeling, ieder ten genoegten gebleken zijn; maar ik verg niet dat hy 't by de lezing zoo aanneme. In tegendeel, daar ik trachte, uit een eerst en onwraakbaar beginsel 't geen ik zoek, af te leiden, wil ik alle onderstelling verwijderd hebben van 't goen 't resultaat mijner nasporing wezen moet.

V E R-

VERHANDELING

OVER DE

G E S L A C H T E N

D E R

N A A M W O O R D E N

I N D E

N E D E R D U I T S C H E T A A L

E E R S T E A F D E E L I N G.

*Van de Algemeene Grondbeginselen der Taal,
en de Grondwoorden.*

§. I. **H**ET GESLACHT is eene der hoedanigheden die men in de Naamwoorden waarneemt. Deze hoedanigheden moeten hun of toevallig of wezendlijk eigen zijn. Zijn zy hun wezendlijk eigen, zoo zijn zy in den aart des Naamwoords gegrond; en zijn zy toevallig, zoo moet er de reden en oorzaak van gezocht worden in betrekkingen die hare oorzaak buiten het Naamwoord hebben, doch hetzelfde niettemin wezendlijk aandoen. In beide geval-

vallen, zoo wel als om te beslissen, welk van beide plaats hebbe, is de kennis der Naamwoorden noodzaaklijk. Om dan van hunne Geslachten te handelen, moeten wy de Naamwoorden-zelven vooraf leeren kennen.

2. Het is dus in den Geslachtleer der Naamwoorden noodzaaklijk, den aart en het wezen van dezen te onderzoeken; en dit vereischt eene ontwikkeling van de TAAAL als zoodanig, van welke zy een zeer voornaam deel uitmaken.

3. Een wijdloopig onderzoek over de Taal, haren aart, hare middelen, haar verscheidenheden, en wat dergelyken meer is, wordt hier niet gevorderd; maar behoort aan het hoofd van de Spraakkunst; waar van dit een uittreksel is, en waar in dat alles ten volle wordt uitgewerkt. Genoeg zij het, aan te merken, dat wy hier van de woordentaal spreken, en met geene andere te doen hebben; en dat alle Taal, als zoodanig, in een TE KENNEN GEVEN bestaat. Ik vertrouw deze uitdrukking duidelyk en voldoende te zijn. *Mededeeling van gedachten* zou oneigen zijn, en zegt eenigermate te weinig, in een ander opzicht te veel: en het woord van *uitdrukking* is desgelijks zeer oneigen, wanneer men het anders dan in overdrachtige ruimte gebruiken wil.

4. De Taal is dan een TE KENNEN GEVEN. Wat is er derhalven TE KENNEN te GEVEN? Zie daar wat voor alles te bepalen valt, en het eerste beginfel oplevert, waar uit alles wat de Taal en
der-

derzelve deelen aangaat, is af te leiden, en waar meê wy derhalve in het vak dat we ons voorgesteld hebben verplicht zijn ons onderzoek, en onze beschouwing aan te vangen.

5. Alles wat wy kunnen te kennen geven, koopt neêr op twee geheel onderscheiden soorten van dingen. 't Zijn namelijk, of onze onmiddellijke aandoeningen, de eigen Wijzigingen (*modificatien*) van dat gevoel, waar door we aan ons-zelven bewust zijn: als de smart, de blijdschap, verwondering, afkeer, angst, schrik, enz. of het zijn Voorwerpen die buiten ons zijn, en die wel een denkbeeld in onze verbeelding verwekken, doch waarvan wy 't bestaan niet met onze eigen bewustheid in een smelten: als by voorbeeld, de hemel, een paard, het lachen, een tafel, een oog.

6. De eerste foort drukt de Natuur, zoo in ons als in andere dieren, voor geluidgeving vatbaar, door verscheiden LICHAAMLIJKE OF DIERLIJKE KRETTEN uit. En deze kretten (onwillige uitdrukkingen van het gevoel, 't geen het lichaam in eenen min of meer geweldigen staat zet), verschillend gevormd naar de verschillende uitzetting, spanning, of knijping der deelen, door of langs welke de adem uitgaat, zijn altijd en onveranderlijk eigen aan ieder verschillende aandoening of hartstocht, die slechts kracht genoeg heeft om op de ademhaling eenige uitwerking te doen. Zy zijn, als zoodanig, verstaanbaar aan alle dieren van hetzelfde foort, en behooren noodzaaklijk tot de Elementen der

der spraak by een Wezen, welks eerste behoefte het is, zich meê te deelen, en dat in zijn dierlijk gestel alle voorrechten der onredelijke dieren, en die in een hooger en volkomener mate, bezit.

7. Deze kreten voeren in de besehaafde Talen; voor zoo verre zy daar onvervormd en onverkunsteld in overig zijn (het geen echter het geval van slechts weinigen is, en van dezen nog niet dan met vrij wat verandering) den naam van *Interjecties* of *Tuschemwerpsels*, om dat ze, in der daad, zonder samenhang met de spraakkunstige volzinnen gebruikt en als tuschen in geworpen worden; doch zy blijven niet te min als standhoudende wortels der woorden in de eindlooze menigte afleidingen die er uit voort zijn gesproten, erkenbaar, gelijk wy in onze Algemeene Spraakkunst bewijzen, en, des moods, met weinige moeite in alle talen getoond kan worden.

8. Dan, geheel anders is het met de voorwerpen buiten ons. De Natuur heeft in het werktuiglijke onzer ademhaling, en van 't geen daar van afhangt of betrekking toe heeft, niets gelegd, dat ze op 't denkbeeld van dit of dat wezen noodzakelijk in eene of zoo of anders bepaalde werking geraken en een' klank voortbrengen zou, waar dat denkbeeld aan andren noodwendig door vertegenwoordigd wierd. Maar het is aan 't verstand overgelaten, eene wijs van afbeelding door klanken te vinden, met welke wy onzen evenmensch een gelijk denkbeeld verwekken als dat wy wilden uitdrukken. En om dit te doen, bezigt men wel ook natuurlijke maar geen door de Natuur af-

afgeperste klanken; en men bezigt ze niet door de Natuurkracht (Phyſiſche kracht) van 't lichaam, maar door een Verſtandelijke vergelijking, keus, en aanwending van de middelen, die wy in het maakfel der ſpraakdeelen bezitten, om geluiden te vormen en te vermenigvuldigen. En zie daar een geheel nieuw vak van klanken, welke men, in tegenoverſtelling aan den dierlijken of natuurlijken kreet, die door 't bloot *mechanismus* des lichaams verwekt wordt, en dus eene phyſiſch beſtemde noodzaaklijkheid heeft, met den naam van VERSTANDELIJKE of zelfs WILLEKEURIGE KLANKEN benoemen mag: mits men wel in acht neme, dat in dit *willekeurige*, de wil door 't verſtand, naar den aart en overeenkomst zoo der middelen diemen heeft, als des oogmerks, bepaald wordt, en geenzins de onverſchilligheid ten grond ligt.

9. Wanneer wy de beſeffen, die wy van het geen buiten ons is verkrijgen, slechts eenigzins nagaan, zoo bemerken wy dra, dat wy het Zelfſtandige des voorwerps niet kennen noch opmerken, maar alleen zekere hoedanigheden, waardoor wy het onderscheiden. Tot het denkbeeld van het Zelfſtandige komen wy door een bloote werking van onze ziel, die, op zich-zelve te rug gebracht, en hare bewustheid van zich-zelve overdenkende, zich-zelve daar van onderscheidt, en alzo een beſef van Zelfſtandigheid als onderwerp (of *ſubſtratum*) van de hoedanigheid vormt; en dan, van zich-zelve uitgaande, deze onderscheiding op alles wat is, overbrengt.

brengt. En dus is Zelfftandigheid in ons befef slechts eene uit ons eigen verftand opgedolven *abstractie*; terwijl de Hoedanigheden het voorwerp onzer waarneming zijn, en de van buiten ontfangen denkbeelden opleveren. Van daar, dat wy, natuurlijker wijze, om onze denkbeelden van 't geen buiten ons is, uit te drukken, hoedanigheden hebben uit te drukken, en dat uitdrukkingen van HOEDANIGHEDEN den grond der verftandlijke taal uitmaken.

10. Maar die HOEDANIGHEDEN kunnen op tweederlei wijze begrepen worden: op zich-zelve (*in abstracto*) en als bestaande in het Voorwerp waar wy ze in waarnemen. In 't eerste geval, maken wy ze in ons verftand tot zelfftandigheden. In 't laatste geval blijven het hoedanigheden, die eene zelfftandigheid noodig hebben, waar zy als in rusten. En in dit geval heeft wederom tweederlei wijze van befchouwing plaats: of wy ftellen ze in de zaak als daar aan verknocht; of wy ftellenze niet zoo zeer in de zaak, als wel in het *bestaan* der zake: dat is, met andere woorden, of wy merken ze aan als eene wijziging van de zaak, of als eene wijziging van haar bestaan. By voorbeeld, als ik zeg, *een ZWART paard*, of *het paard is ZWART*, zoo is ZWART in mijn denkbeeld een hoedanigheid van het paard: maar zeg ik, *het paard LOOPT*, zoo denk ik het LOOPEN niet als een hoedanigheid van het paard, maar als eene wijziging van zijn bestaan. Deze onderfcheiding fchijnt fijn: ook loopen fom-

somwijlen deze beide wijzen van beschouwen in 't zelfde uit; echter is zy wezendlijk, en zy houdt het ware onderscheidend kenmerk in tusfchen 't *adjectivum* en 't *verbum*. Dan, wanneer wy een hoedanigheid als affectie van een zelfftandig ding beschouwen, zoo is het woord dat wy gebruiken, een *adjectif*: en dan, wanneer wy ze aanmerken als een wijziging van 't bestaan des voorwerps, zoo is het een *verbum*. Van daar dan ook, dat alle verbum het *verbum substantivum* insluit, en in sommige Talen kennelijk inhoudt; (a) terwijl het in andere Talen niet uitgedrukt, maar er toch op verschillende wijzen in verwickeld is. Van daar ook, dat ons werkwoord altijd tweeledig, en dus nooit minder dan tweesilbig is (*loopen*, by voorbeeld). Het bestaat naamlijk uit twee deelen, een *subject* en een *praedicaat*: (b) het subject is het **BESTAAN**, en wordt in de sluitsilbe **EN** gevonden; het praedicaat, een waar adjectif, schoon het in de eensgevoimde taal nooit meer als een adjectif gebruikt wordt, maar voor substantif geldt, als wy hier na zien zullen. Wy noemen 't den Wortel van 't verbum.

11. De befften van het geen buiten ons is, zijn dan befften van bloote hoedanigheden, en worden, natuurlijker wijze, uitgedrukt door **ADJECTIVA** en **VERBA**; en dus maken dezen de eerste en grondwoorden der verftandlijke Taal uit, waar van de Zelfftandige Naamwoorden, en, met dezen, alle andere woorden afftammen.

C

TWE-

T W E E D E A F D E E L I N G .

Van de vorming der zelfstandige Naamwoorden.

12. Alle Zelfstandig Naamwoord onderstelt dus of een *Adjectif* of een *Verbum*, als zijn primitif of wortelwoord. Een HOED onderstelt het adjectif *ho*, of het werkwoord *ho-en*; een LEPEL, het werkwoord *lepen* (leppen); een BODE onderstelt het werkwoord *bieden* (gebieden), een KRAAI, het werkwoord *kraaien*, enz. Waar van deze adjectiven-en verba-zelve gevormd zijn, behoort hier niet t'huis, daar wy slechts van de Zelfstandige Naamwoorden handelen, maar wordt in mijne Algemeene en Byzondere Nederduitsche Spraakkunst getoond. (c)

13. Maar deze zelfstandige Naamwoorden worden op verschillende wijzen van hunne wortelwoorden gevormd en heengeleid; en van daar een oorspronkelijk onderscheid in hunne beteekenis. Naamlijk, alle houden zy de beteekenis van hunnen wortel vast, en drukken een voorwerp uit, waar in de hoedanigheid is, door het wortelwoord uitgedrukt, en waar aan men het voorwerp onderscheidt. Maar die beteekenis des wortels wordt verschillend gewijzigd, naar de verschillende vorming die zy ondergaan. Soms wordt de hoedanigheid eenvoudig voor het zelfstandige dat er kenbaar door is, gebruikt; en het adjectif of verbum wordt slechtweg tot

tot een substantif. Dus wit (*albus*, *ā*, *um*), het wit (doel, *scopus*); dus LOPEN, het LOOPEN. Soms tijds daar tegen onderscheidt zich het substantif door een bykomende vorming. Edoch die vorming-zelve behoort zeldzaam aan 't Zelfstandig woord als zoodanig. Doorgaands vormt het Byvoeglijk Wortelwoord of oorspronklijk verbum een derivatif adjectif of verbum, dat dan als substantivum gebruikt wordt. Zoals *schrik*, by voorbeeld, van het adjectivum *schre-ig*, van *schre-en* (*schre-j-en*, *schre-d-en*, waarvan ook *schre-w-en*,) gemaakt. En waat zy aan 't substantivum als substantivum behoort, is het eene ware samenstelling van 't adjectif met een ander zelfstandig woord, even zoo van adjectivum of verbum gemaakt. GOEDHEID, by voorbeeld, is *goedhebbing*; WETENSCHAP is *weten-bevatting*; DUISTERNIS is *duister-bevatting*, enz. (Men zie hier beneden §. 56.)

14. Om derhalve de zelfstandige Naamwoorden wel te verklaren, is noodig, de verschillende wijzen na te gaan, waarop, uit de oorspronkelijke Adjectiven en Verba, nieuwe woorden ontstaan; die of dadelijk en door zich-zelfs Substantiven zijn, of nieuwe Adjectiven die tot Substantiven worden. Eer hierin moeten ons eerst de Adjectiven, dan de verba, bezig houden. Ik behoef nauwlijks aan te merken, dat wy, over onze Nederduitsche Zelfstandige Naamwoorden schrijvende, slechts noodig hebben, hier in enkel en alleen onze Moederspraak in

het oog te houden. Dat hetzelfde op alle andere talen een gelijke toepassing heeft, toonen wy in onze Algemeene Spraakkunst.

15. Het adjectif drukt eene hoedanigheid uit: die hoedanigheid is bepaald in het woord, en het woord, zoo het is, kan op geene andere hoedanigheid toegepast worden. Dit moet echter somwijlen geschieden, want (zoo Keizer Justinianus zegt) *plures sunt res quam vocabulua*. Maar wanneer moet het? Dan, wanneer een hoedanigheid die aan de eerste herinnert, die er naar zweemt, dieze voortbrengt, enz. uitgedrukt moet worden. Dan geschiedt die toepassing ook werkelijk, doch zy geschiedt niet dan met bijvoeging van het denkbeeld der toepassing, genomen uit een werkwoord. Van daar: *groot*, *groot*ACHTIG; *gier*, *gier*IG; *wijs*, *wijs*LIIK; *voed*, *voed*ZAAM. Men ziet dadelijk, dat deze derivatie niet anders is dan een toevoeging van de verba, *achten*, *eigen* (nu eigenen), *gelijken*, *zamen* (vereenigen, *copuleren*, en van daar, voortbrengen.)

16. Het Verbum drukt eene wijziging uit in 't bestaan van een Voorwerp. 'k Moet die wijziging in 't bestaan, afgetrokken van 't bestaan-zelf beschouwen. Nu verliest het Verbum zijnen uitgang die het bestaan uitdrukt, en zijn wortel blijft. *LooPEN* drukt de wijziging in het bestaan uit, als daar in liggende. De *LOOP* drukt ze in abstracto uit. Maar eene abstractie wordt als eene zelfstandigheid aangemerkt. Van daar is 't natuurlijk, dat deze wortels voor Substantiven gelden. En schoon zy
in

in der daad de hoedanigheid van het adjectif hebben en oudtijds ook in het gebruik gehad moeten hebben, als in den uitgang van *eenzaam*, *krachtig*, *zorglijk*, enz. zichtbaar is, (d) wy willen hier niet te diep nasporen, maar ze als Substantiven van hunn' oorsprong af, laten gelden.

17. Maar nu wil ik het tegendeel. Ik wil de wijziging in het bestaan der zaak tot eene hoedanigheid maken in het voorwerp berustende. Nu blijft mijn Verbum zijn bestanddeelen houden en 't wordt tefens een Adjectif. Zie daar 't Participium, dat wezendlijk Adjectif is, zonder op te houden van Verbum te zijn. Ik behoef niet te zeggen, dat dit participium tweederlei is, Actif of Passif, naar mate dat men de werking die in 't Verbum ligt, aanmerkt als uit het voorwerp voortspruitende of er in eindigende. — Zie daar dan twee nieuwe soorten van adjectiven, derivatien van het Verbum! — Waaron 't participium activum in onze taal in *END* (oudtijds *AND*); en 't passivum in de tandletter (*D* of *T*) of *EN*, met of zonder het augment *GE*, gemaakt wordt, behoort wederom hier niet, maar in onze Algemeene en Byzondere Spraak-kunst. Alleen moet ik opmerken, dat de uitgang *ING* van ouds ook een participium activum is, gelijk de Engelsche taal het nog als zoodanig gebruikt, en geen ander keit.

18. Uit het geen gezegd is, is reeds (vertrouwe ik) genoegzaam te begrijpen, dat de vorming der Zelfstandige Naamwoorden dienvolgende be-

staan moet in als zoodanig te gebruiken en aan te nemen, in de 1^{ste} plaats, de Oorspronkelijke adjectiven; in de 2^e plaats, Derivative adjectiven; en dus, in de derde plaats, ook de Participien, als die tot de derivative adjectieven behooren: in de 4^e plaats, de Wortels der Werkwoorden; en ten vijfden laatste, de Samenstelling van een adjectif, waar aan een van een Werkwoord gevormd Substantif (of wil men liever, de Wortel van een werkwoord) alterminatie gekoppeld wordt.

19. Maar zijn er dan volstrekt geene Oorspronkelijke Substantiven; dat is, die oorspronkelijk en in zich-zelve Substantiven zijn? — Wy hebben gezien dat wy slechts Hoedanigheden kennen, en geene Zelfstandigheden; en dat wy de Voorwerpen niet dan door de hoedanigheden onderscheiden; en het is dus natuurlijk, dat daar de taal een te kennen geving der denkbeelden moet zijn, onze Substantiven, of 't geen wy daar voor gebruiken, eigenlijk Adjectiven zijn moeten. Echter, we hebben een denkbeeld van ZELFSTANDIGHEID, als het *substratum* van 't *attribuut*. En zoo is er ook eene uitdrukking voor ZELFSTANDIGHEID als zoodanig. Van daar nog een Zesde soort van Substantiven, dat door de samenstelling van een Adjectivum met deze UITDRUKKING *van de zelfstandigheid* gevormd wordt, welke wy nu verklaren moeten.

20. Deze Uitdrukking van de Zelfstandigheid, als zoodanig, en als *substratum* van 't *attribuut*, is DE TONGLETTER.

21. Van

21. Van alle de Spraakdeelen werkt de Tong met eene vrijheid en een zelfvermogen, die haar alleen eigen is. Van daar dat zy eigenaartig geschikt is om eene werkende Zelfstandigheid te vertegenwoordigen. Van daar, dat de Tongletter (dat is de letter die door de Tong-alleen wordt gemaakt, en in eene bloote werking der Tong in zich-zelve, bestaat) alleen en eenig, en Werker en Werktuig uitdrukt. — En Werker, en Werktuig, zeg ik. De Tong wordt in zich-zelve op tweederlei wijze bewogen. Nadruklijkst en krachtigst, in eene voortgaande trillende beweging die haar gespannen laat, waar meê zy de R maakt: *flaauwer* en *kwijnender*, in een' *slappen enkelen slag*, na welken zy als *krachteloos* ligt, en waardoor zy de L vormt. De eerste van deze bewegingen past ons verstand op den Werker; de laatste op het Werktuig toe. Van daar de Uitgangen op R en L, en hunne beteekenis!

22. Het is zichtbaar, dat deze R en L, de Zelfstandigheid van eest werkend of in werking gebracht wordend Wezen te kennen gevende, dus in der daad en Oorspronkelijk Substantiven maken; die, aan Verba gehecht, den werker en het werktuig van het geen deze meê brengen, uitdrukken. Den Werker; als by voorbeeld, *LOOPER*, *SNIJDER*, *DADER*, *EMER* (van *emen*, wateren, dat is, waterscheppen): het Werktuig; als *LEPEL* (waar men meê *lept*), *SCHPEL* (waar men meê *schept*); *KLEPEL* (waar men meê *klept*); *EZEL* (waar men meê torscht of laadt: *ezen* of *heezen* is torfchen, pakken-

laden); ZETEL (stoel; waar men zich op *zet*); HEUVEL (*ho-el*; waar de grond met *gehoogd* wordt), enz. Edoch het werktuig door middel waarvan men werkt, kan zelf als de werker aange-merkt, en dus met de R, in plaats van de L, uitgedrukt worden. Zoo is het in WAAIER; HOUWER, HAMER, en menigte andere. Ende denkbeelden van het Werktuig en van 't Onderwerp der werking zijn te na aan elkander palende, dandat ze ook niet somtijds zouden vermengd worden. Zoo is het by voorbeeld, met BEUGEL (bogel), het geen *gebogen* is; SCHEDEL, het geen *gescheiden* is, en daarom, de afscheiding van 't hair op het midden des hoofds, die de Latijnen *vertex* noemen. enz.

23. Sommigen leiden deze R in de uitgangen, van het Gothisch WAIK af, dat we in *weerwolf* overig hebben (e). Maar genoeg, dat in onze Taal de uitdrukking van werkende zelfstandigheid in de R der uitgangen ER en AAR zichtbaar is. En deze zelfde uitgang met een bloot adjectivum gekoppeld, waar by geene werking gedacht kan worden, drukt dan ook de substantie uit, die de hoedanigheid in het adjectivum gelegen zijnde, onderschraagt: als in *meester* by voorbeeld. Ik merk, in 't voorbygaan, nog aan, dat deze Uitgang ook RT wordt, door eene versterking en voortzetting der Tongtrilling, waardoor zy aan de tanden stoot. (f)

24. Dus in 't algemeen gezien hebbende, wat on-

onze substantiven zijn, en hoe veel onderscheiden soorten zy uitmaken, willen wy het oog slaan op de GESLACHTEN, die men er aan toeschrijft.

DERDE AFDEELING.

Van de Geslachten der Naamwoorden, in het algemeen.

25. Het behoeft geene betooging, dat het denkbeeld van verschil van Geslacht, algemeen in de levende en groeiende Wareld, ons zoo natuurlijk is, dat wy het tot alles t'huis brengen wat we als iets zelfstandigs beschouwen. En het is lang voor my opgemerkt, dat het werkende, het uitgevende, het instortende, het uitwerkende, het ondersteunende, ons een denkbeeld van Mannelijk; het lijdende daar tegen, het ontfangende, het besluitende, het afhankelijke, van vrouwelijk, geeft. Dit is zoo waar, dat men 't op de volstrekt Geslachtlooze voorwerpen toepast. Men weet het onderscheid tusfchen de *cochlea* M A S en FEMINA, waarvan de laatste by ons de *MOEDER* *schroef* heet; by verbastering, *moer*, en in Gelderland *muier*. Natuurlijk derhalve, indien de woorden de voorwerpen volgden, dat een Naamwoord 't geen het Werken en dergelijken uitdrukte, Mannelijk, en dat, dat een lijdende, of insluitende, of afhankelijke zijn, te kennen gaf, vrouwelijk ware. Maar de

woorden zijn de voorwerpen-zelve niet, maar zaken, van de voorwerpen die zy aanduiden moeten, geheel onderscheiden, en wier hoedanigheden niet van die voorwerpen, maar van haar eigen wijze van ZIJN, afhangen. — Wat, derhalve, is in het Woord-zelf op te merken, dat in de qualificatien valt, waar men 't Mannelijk of vrouwlijk aan hecht? — Ik zeg, 't Mannelijk of Vrouwlijk: want dit is de ware oorspronkelijke Verdeeling der Geslachten in de Talen; en niet dan na dat dezelve lang bevestigd was, heeft men begonnen zich een Onzijdig Geslacht voor te stellen, het geen eigenlijk geen Geslacht is, maar waar in men betreft 't geen tot geen van beide gebracht kan worden. In vele Talen heeft het Onzijdig Geslacht, schoon het thands algemeen erkend en aangenomen is, geen byzonder aanwijzend teeken, maar schuilt onder 't mannelijke of vrouwlijke. In onze oudste Taal schijnt het onder 't vrouwlijk geschoolen te hebben, en eerst naderhand door het Lidwoord en eene meer met het mannelijke overeenkomende buiging, onderscheiden te zijn. Van daar, dat vele woorden, nu Onzijdig, oudtijds Vrouwlijk waren; en vele woorden, by ons Onzijdig, in den Vlaamschen tongval nog Vrouwelijk zijn; en omgekeerd.

26. Dan, eer wy de ons hier voorgestelde Vraag beantwoorden, laten wy ons wel duidelijk vertegenwoordigen, dat het hier niet aankoomt op 't Geslacht van het voorwerp eens denkbeelds, maar van 't woord dat het denkbeeld vertoont of beteekent.

kent. Het voorwerp kan het eene Geslacht hebben, 't Woord het andere. Het Woord moge Manlijk of Vrouwelijk zijn, het krijgt deze hoedanigheid niet van het voorwerp dat 'er door aangeduid wordt, maar uit onzen Geest die het vormt en voortbrengt. Onzen Geest, die zich niet met het Voorwerp ophoudt, dan om er een enkel eenvoudige *idee* van te ontleenen, 't geen hy uit een van des voorwerps opmerklijkste of meest in het oog vallende hoedanigheden neemt; maar niet om het voorwerp met **ALLE** zijne hoedanigheden en affectien, in het Woord na te bootfen. Of (om het in andere bewoordingen te vatten), die slechts ééne hoedanigheid; niet, eene Mannelijke of Vrouwelijke zaak waarin die hoedanigheid is, maar die bloote hoedanigheid, afgescheiden van het geen waar ze in rust, tot zijn *voorwerp* heeft (het beginsel, waar van wy begonnen zijn §. 9.); en die dus, wel in zijn woord, dat hy vormt, affectien onderscheidt, die 't bestemmen; maar in de afgetrokken hoedanigheid, die hy tot zijn voorwerp heeft genomen, en die dit woord te verstaan geeft, geene affectie beschouwt die tot die hoedanigheid niet behoort, en in haar niet is, noch zijn, noch gedacht worden kan, zoo als het geslacht is. Die geen schildery, maar een Woord, geen zintuiglijke afbeelding; maar een denkbeeld eener hoedanigheid, geen zelfstandigheid, maar eene afreiking, hervoortbrengt, te kennen geeft, of aanduidt. En in wiens voortbrengfel even weinig 't geslacht van het lichaam des voorwerps te paskoomt,

of

of zijn kan, als de kleur van een bloem of beeld-zuïl, in den potloodomtrek eens teekenaars, of de kleivorming eens bootseerders. Men kan, ja, het geslachts des Voorwerps ook aan het woord **T O E E I G E N E N**, en wy zullen hier na ook bevinden, dat dit somtijds, offchoen zelden, geschied is. Maar wy handelen hier van **T O E G E E I G E N D**, maar van 't **E I G E N** Geslacht van het Woord, als zoogdanig; en dit, als gezegd is, moet noodwendig van 't Woord als Woord alleen afhangen, en dus van zijn vorming, waardoor het, als Woord, tot het gene het is, bestemd wordt. — Maar welke vorming dan, is, op dezen voet, met het eene, welke met het andere Geslacht verknocht? — Want van het Onzijdige, of de uitfluiting van Geslacht, zullen wy dan eerst zien kunnen, wanneer wy de beide Geslachten verdeeld zullen hebben.

VIERDE AFDEELING.

Van het Mannelijk en Vrouwelijk Geslacht.

27. By de herziening van de verschillende Substantiven die wy bezitten, is er niet veel inspanning noodig om te begrijpen, dat, op de door ons gelegde gronden, de Substantiven in **R** en **L** Mannelijk zijn. De daar in als vastzittende Zelfstandigheid, het op zich-zelf staande, dat er in besloten ligt, geeft hun 't Mannelijk geslacht, als zijnde zelf eene dadelijkheid. En het is weinig minder
 klaar,

klar, dat naar het eigenst beginsel, de Wortels der Werkwoorden, als uitdrukkende het *predicaat* van te werken, niet als hoedanigheid van een subject, maar als modificatie van 't bestaan, en dus, als daadzelve, Mannelijk zijn moeten. Van achteren bevinden we 't ook even zoo te zijn, als wy 't uit de Grondbeginsels afleidden. — Zie daar dan drie Klasfen van Naamwoorden, van welke 't geslacht bestemd is. En deze drie Klasfen zijn die der in de taal oorspronkelijke Substantiven.

28. De overige Klasfen zijn alle, Adjectiven; en daar van een deel, Participien. Zien wy eerst de eigenlijke Adjectiven. — 't Gaat zeker, dat men van ouds en alomme de hoedanigheden in de Beeldspraak door Vrouwelijke beelden heeft uitgedrukt. De oorzaak daarvan schijnt te wezen, dat men ze als afhankelijk van eene zelfstandigheid en daaraan in de Logische of Verstandelijke orde ondergeschikt, beschouwd heeft. Geen wonder derhalve, dat van ouds by ons alle adjectiven als substantiven gebruikt of daar in veranderd, in het Vrouwelijk Geslacht gebruikt wierden; van 't welke nog ontallijke sporen en blijken in de Taal overig zijn. Zoo zei men, de BREEDE, DE HOOGHE, DE OUDE: zoo zeggen wy nog in den Brief- en Kancellarystijl, UWEDELE, UW HOOGMOGENDEN ('t geen het zelfde is als in de Hedendaagsche spraak, het zoo stuitend en stootend UWE EDELHEID, UWE HOOGMOGENDHEDEN, het geen Oppervlakkigen er aan
in

in de plaats stellen.) (g) En de verandering, welke verscheiden dezer Adjectiven ondergaan hebben wanneer zy hunne hoedanigheid in abstracto uitdrukken, door de tegenwoordige invoeging van de **T**, heeft het Geslacht niet veranderd. Zoo zijn dan van ouds her, de Adjectiven, als Substantiven gebruikt, vrouwelijk; en zy, die in den uitgang **TE**, de **T** als een bloot invoegsel beschouwen (waar van op zijn plaats nader!) mogen er hier byvoegen: „ Van daar dat de terminatie **TE** de Naamwoorden Vrouwelijk maakt.”

29. Is dit zoo met de Adjectiven, 't moet even zoo zijn met de Participien, als welke ware Adjectiven zijn (§. 17.) De Participien derhalve, als Substantiven gebruikt; of daar in veranderende, zijn van ouds Vrouwelijk. Maar de Participien zijn Actif of Passif. In 't Acturum vinden wy ze van ouds uitgaande op **AND** of **END**; maar deze verzelfstandigde Participien zijn verouderd op **VYAND**, **VRIEND**, **HEILAND** en **DWINGELAND** na (die door Toepassing, waar van hier onder (VI *Afdeel.*) het Mannelijk geslacht hebben aangenomen) en **AVEND**, nu *avond* geschreven, waar van het Geslacht, als met meer woorden die met een vokaal aanvangen, 't geval is, tegenwoordig miskend en verlopen schijnt. h) Maar groot is 't getal dezer Participia Activa die op **ING** uitgaan, welke volstrekt niet anders dan als substantiven voorkomen. — Hoe zeer ook dit Participium ('t *Activum*) de werkende hoedanigheid uit-

uitdrukt, het is als Participium, dat is, als Adjectivum, als abstractie van hoedanigheid, vrouwelijk, en anders kan het niet.

30. Wat de Participia Passiva betreft (die alle Præterita zijn), deze waren van ouds, in substantiven veranderd wordende, ook noodzakelijk Vrouwelijk, om dezelfde reden, het zij zy 't *augmens* hadden of niet. Dus DE GEDANE (nu *gedaante*); DE GESTELDE, (nu *gestalte*); DE BEEMD (*be-eemd*, dat is, bewaterd); DE HOOFD (ho-w-ed), DE HOED (ho-ed), enz. Thands is deze soort veelal verlopen, voor zoo verre zy van het *augmens* zijn ontbloot, en haar geslacht in 't Gebruik dobberende en onzeker.

31. Maar, behalven deze afstammelingen of liever verzelfstandigingen, van Adjectiven en Participien, is er nog een soort van Naamwoorden, van de Verba gevormd. Die naamlijk die overeenkomen met, en genomen blijken te zijn van, het *Præteritum imperfectum* der werkwoorden. Gelijk MACHT, van *ik mocht*; SPRAAK, van *ik sprak*; MAAT van *ik mat*, enz. Wat zeggen we van deze? — Zy zijn voor niets anders te houden dan voor *participia præteriti temporis*, of *passiva*, en zijn daarom, ook Vrouwelijk.

32. Het moge sommigen in den eersten opslag verwonderen, dat wy deze woorden zoo ruiterslijk voor *Participia præterita* verklaren; doch een oogenblik opmerkens! — 't Participium præteritum wordt (dit moet buiten kijf zijn) in alle Werkwoorden,
de

de Ongelijkvloeiende zoo wel als de Gelijkvloeiende, van 't *Præteritum Indicativi modi* gemaakt. Maar wie, der Taal kundig, ziet niet, dat in de oudste tijden die vorming meer overeenstemming gehad heeft dan thands? of wie zal ontkennen, dat oudtijds en oorspronkelijk het *Præteritum Indicativi* een met het *participium præteritum* geweest is? Thands onderscheidt zich het laatste in alle niet saamgestelde verba door 't *Augment* (de voorfylbe GE-) en in eenige ongelijkvloeiende, door den *Uitgang EN*. Maar 't *Augment* was oorspronkelijk eigen aan 't gantsche verbum, gelijk het nog by ons overig is in alle de Tijden en Wijzen van *Genoegen*, *Gelieven*, *Gedogen*, *Gewaardigen*, *Gelijken*, *Gewinnen*, *Gedenken*, *Gelooven*, *Ganieten*, *Geneeren*, *Gehengen*, enz. en de *Uitgang EN* is niet anders dan een verloop, ontstaan uit de sluitende E van het *Imperfectum-zelf*, dat, zoo wel als het *Præsens* in de Tijden der *Werkwoorden*, en zoo wel als alle *Naamwoorden* in het algemeen, altijd de E achter aan had hangen. Wyzullen dit in onze *Spraakkunst* omstandig betoogen; hier voeren we 't aan als een *Grondbeginsel*, waarvan men moet overeenkomen om den grond van de zaak in te zien, doch zonder 't welke men de waarneming echter omhelzen kan, zoo wel als de regels, daarop gevestigd. *VERMOCHT*, in *hy heeft vermocht*, is het zelfde woord als *IK VERMOCHT*; *GEMAAKT*, *GEMAAKTE*, is hetzelfde met *IK GE-MAAKTE*. EN ZOO IS *GESPROKEN* hetzelfde als *IK GE-SPROKE*
of

of GE-SPRAKE, nu, *ik* SPRAK EN SPRAAK; GEWONNEN, hetzelfde als IK GEWONNE. — De Woorden derhalve, van de Præterita gevormd, zijn Participia Passiva, en als Participien, Vrouwelijk.

33. Brengen we het geen wy dus gevonden hebben, kortelijk tot een. — MANNELIJK zijn de Oorspronkelijke Substantiven, die in drie soorten bestaan; naamlijk die in R en L, en die 't prædicat in het verbum uitmaken. — VROUWELIJK zijn alle Byvoeglijke woorden, tot Substantiven aangenomen; en dus alle overige. Deze regel is kort, klaar, en eenvoudig, en opent het eenig waarachtig inzicht in de onderscheiding der twee Geslachten. (i)

34. Zoo veel van de Enkele (dat is, niet saamgestelde) Substantiven! zien wy thands de Saamgestelde. — Wy weten wat de aart der famenstelling in onze Taal zij? Dat, naamlijk, het laatste woord in de famenstelling het wezen uitmaakt, en door het eerste gewijzigd wordt; waarom ook de saamgestelde woorden, 't Geslacht van het laatste in de famenstelling bewaren. Zoo is KRIJGSSPER, vrouwelijk; WEFBOEK, onzijdig; HUISHUUR, mannelijk. Nu vinden wy, by voorbeeld, Substantiven saamgesteld met HEID en met SCHAP: woorden, aftammende van HEBBEN en SCHEPEN (bevatton). Deze woorden drukken het bevattende, besluitende, uit; doch het is daarom niet dat zy vrouwelijk zijn. Maar zy zijn het om het

D

laat-

laatste woord in de samenstelling, welke den uitgang maakt. Dit zullen wy dan duidelijk zien kunnen, wanneer wy in de toepassing onzer regelen, tot het onderzoek der verschillende uitgangen overgegaan zullen zijn. Even zoo zijn 'er woorden, met *nis* saamgesteld. *Nis* of *nesse* beteekent holte, schoot, iets wat bevat, en de beteekenis der woorden van dezen uitgang, zoo wel als hun Geslacht, komt met die der voorigen overeen.

V I J F D E A F D E E L I N G .

Van het Onzijdig Geslacht.

35. Dus verre hebben wy niet dan Twee Geslachten beschouwd; maar behalven deze heeft men een Derde Geslacht begrepen, en der Tale ingevoerd; waar van onsthands de gronden staan te ontwikkelen.

Wy hebben hier boven (§. 10) gezegd, dat men, de hoedanigheden der voorwerpen beschouwende, ze, OF OP zich-zelve en *in abstracto* beschouwt, OF WEL, als bestaande IN het voorwerp waar zy van afhangen; en, in dit geval, OF als hoedanigheden eigen aan de zaak, OF WEL als wijzigingen van het bestaan der zaak. Maar er doet zich nog eene onderscheiding op. Dan, naamlijk, wanneer wy hoedanigheden beschouwen als liggende in eene zaak en haar eigen zijnde, zoo kunnen wyze OF werkelijk als hoedanigheden, en dus van de zaak waar ze in liggen, onderscheiden (dat is *in*

in abstracto), beschouwen; OF integendeel, als met de zaak tot één onverdeeld voorwerp van beschouwing vereenigd; dat is, *in concreto*. In dit laatste geval beschouwt men niet zoo zeer de hoedanigheid, als wel de zaak waar ze in ligt, met afzondering tot die hoedanigheid. DE GOEDE (nu *goedte* of goedheid) is de hoedanigheid van het geen GOED is, *in abstracto*. Maar HET GOEDE is het geen die hoedanigheid heeft, in zoo verre men het in die hoedanigheid beschouwt. Dus is DE OUDE (nu *oudte*, *oudheid*, of *ouderdom*) de hoedanigheid van het geen OUD is, *in abstracto*; maar HET OUDE is de zaak, waarin die hoedanigheid, die oudheid is, voor zoo verre men haar in die hoedanigheid neemt, voor zoo verre men ze als OUD beschouwt. Het ABSTRACTUM is de grond van 't CONCRETUM: de GOEDTE maakt *het goede*; DE OUDTE, *het oude*; en het een is van het ander zeer wezendlijk onderscheiden. Zie daar dus een nieuw voorwerp. Voorwerp, dat geene hoedanigheid zijnde, niet, als zoodanig, Vrouwelijk kan zijn; en, geen werkende zelfstandigheid of prædicaat van het werken zijnde, ook niet Mannelijk; maar dat noodwendig buiten alle Geslacht is. Ik zeg, buiten alle Geslacht: want, eene hoedanigheid *in concreto* beschouwende, zoo beschouwt men (als gezegd is) niet die hoedanigheid-zelve, maar het geen die hoedanigheid heeft; maar dit, onafhankelijk van zich-zelf, en van geheel zijn Wezen, alleen voor zoo verre het v an die hoe-

danigheid aangedaan is, en dus zonder eenige affectie anders dan die derzelve hoedanigheid, en gevolglijk, zonder Geslacht. Er een Geslacht in te onderscheiden, zou zijn, niet de hoedanigheid die men noemt, in het gene daar meê bekleed of toegerust is, noch ook het daar meê bekleede voor zoo verr' die hoedanigheid raakt, maar het substratum in meer opzichten denken; het geen met de beschouwing der hoedanigheid in concreto onbestaanbaar is. Nu noemt men dit niet behooren tot eenig Geslacht, dit Geslachtloos zijn, ONZIJDIG, en merkt het aan als een Derde Geslacht. Van daar dan, dat de Substantiven, die niet anders zijn dan Adjectiven, niet als hoedanigheden *in abstracto*, maar *in concreto* gebruikt, onzijdig zijn. Van daar ook, dat thands de regel niet meer zijn kan, als oudtijds: „de Adjectiven, als Substantiven gebruikt, of daar in veranderd, ZIJN VROUWELIJK,” maar integendeel „ZIJN ONZIJDIG;” dewijl men de Adjectiven voor Substantiven aannemende, ze niet meer ter beteekenis van hoedanigheden in abstracto gebruikt (welke men thands niet dan door reeds gevormde of nieuwe substantiven in HEID, TE, of diergelyke terminatien uitgaande, uitdrukt), maar altijd en nooit anders dan om hoedanigheden *in concreto*, dat is om Zelfstandigheden met die hoedanigheden voorzien, en in die hoedanigheden beschouwd, te beteekenen. — Van een' GELEERD', van een' WIJS, van een' BRAAD man wil ik de hoedanigheid die ik hem toeschrijf,

af-

afzonderen? Ik zeg in de tegenwoordige Taal niet meer, gelijk eertijds, *de geleerde, de wijze, de brave*, door een adjectivum, dat ik als substantivum gebruik; maar ik zeg, *de GELEERDHEID, de WIJSHEID, de BRAAFHEID*, door een saamgesteld naamwoord. Van een *GRIJZAART* zeg ik desgelyks om zijne hoedanigheid van *grijs* te zijn, te beteekenen, niet *de grijze*, maar *de GRIJSHEID*: van iets dat *GROOT* is, niet *de groote*, maar *de GROOTHEID* of *GROOTTE*; en zoo in alles. Doch als ik iets waar in die hoedanigheden zijn, uitdrukken wil, in opzicht tot de hoedanigheid-alleen, of met andere woorden, hetzelfde niet verder of anders beschouwende dan in die hoedanigheid, zoo gebruik ik het adjectief en zeg, *HET GELEERDE, HET WIJZE, HET BRAVE, HET GRIJZE, HET GROOTE*. — *HET GELEERDE* is niet de Geleerdheid, maar het geen Geleerdheid bezit, als zoodanig beschouwd: *HET WIJZE* is niet de Wijsheid, maar het geen wijs is, in deze zijne Wijsheid beschouwd: *HET GROOTE* is niet de Grootheid, maar het geen Grootheid bezit, beschouwd als haar bezittende, en zoo wijders. En zie daar de sleutel van het Onzijdig Geslacht!

36. Zoo is dan het *Adjectivum in concreto* beschouwd, Onzijdig. Maareven zoo is het *Verbum*, als *Naamwoord* gebruikt, en het *Substantivum*-zelf, *in concreto* gebruikt wordende, onzijdig.

37. Ik zeg, in de eerste plaats, 't *VERBUM*. De *INFINITIVUS* naamlijk, als *Naamwoord* ge-

bruikt wordende, is onzijdig, en men zegt, HET *loopen*, HET *schreien*, HET *lachen*, enz. — Waarom? — Het antwoord is gereed: Hy is de hoedanigheid of wijziging van 't bestaan eener zaak, *in concreto* met dat bestaan-zelf beschouwd.

38. Ik zeg, ten anderen, het SUBSTANTIVUM. Men kan naamlijk ook somtijds het zelfstandige beschouwen, als iets dat aan meerder zaken gemeen is, en dus, in zekeren zin, met hoedanigheid in één loopt. Behalven, dat verre de meeste substantiven in der daad adjectiven zijn, en dus, geabstraheerde hoedanigheden. Wy zullen de onderscheiden gevallen, waar in dit toepassing vindt, een voor een, nagaan.

39. Dadelijk en in de eerste plaats, bieden zich ons de DIMINUTIVEN aan. Deze zijn Onzijdig, om dat zy de hoedanigheid die zy verminderd uitdrukken, niet *in abstracto*, maar *in concreto* uitdrukken. — Dit eischt veellicht eenige opheldering. —

Wanneer ik ZOT zeg, zoo beschouw en druk ik in dit adjectivum een hoedanigheid *in abstracto* uit. Wanneer ik van dit adjectif een substantif make en EEN ZOT zegge, zoo beteeken ik een zelfstandig voorwerp, door die afgetrokken hoedanigheid. Maar wanneer ik EEN ZOTJEN zeg, met de verkleining het zy van verachting, het zy van meelyden, het zy van toegenegenheid, zoo denk ik een voorwerp dat die hoedanigheid heeft, in die hoedanigheid, en met opzicht tot dezelve alleen; en dus heeft

heeft er dan het *inconcreto* plaats, dat het woord Onzijdig maakt. — Maar is dit niet even zoo als ik **EEN** **ZOT** zeg? Neen: want het adjectif dat ik dan gebruik, behelst niet dan de hoedanigheid in abstracto, en door als substantivum genomen te worden, verandert de natuur zijner beteekenis niet, maar alleen zijne toepassing.

40. Even zoo is het, in de tweede plaats, met de woorden **STOFFELIJK** gebruikt; dat is, als stoffen, en niet als op zich-zelve staande lichamen, beschouwd; of, met andere woorden, wanneer wy niet het *individuum* dat wy noemen, maar de *stoffe* waar uit het bestaat, te kennen willen geven. Als dan, naamlijk, nemen wy niet de hoedanigheid (van *metaal* of *steen*, by voorbeeld) in abstracto, maar in concreto. Dat is wy nemen de **zaak**, welke *metaal* of *steen* is, voor zoo verre wy ze als zoodanig beschouwen. *Metaal* of *steen* is in die opvatting eene hoedanigheid, en het is hetzelfde, of ik zeg, **HET STEEN** of **HET STEENEN**, **HET GOUD** of **HET GOUDENE**: 't een heeft in dat geval even zoo zeer de affectie van een adjectif als het ander.

41. Op gelijke wijs zijn de **COLLECTIVEN** Onzijdig, als **GEBLOEMTE**, **GEVOGELTE**. Men beschouwt in hun de hoedanigheid van bloem of vogel *in concreto*. De grond is, dat het Substantivum als adjectivum gebruikt wordt; dat is, als hoedanigheid aan meerdere gemeen, en welke niet geabstraheert wordt, maar genomen in 't geen

haar bezit. Wij zullen deze foorte nog nader in aanschouw nemen (§. 43 en 66.) (k). Doch de zaak heeft niet alleen plaats in woorden van deze vorming, maar het is even zoo met andere, gelyk *Volk*, *Wild*, enz. — Sommigen brengen hier toe het gebruiken van *haas*, *visch*, endergelijke, in 't onzijdig Geslacht: edoch dit behoort veeleer tot het stoffelijk gebruik der woorden, waar van hier boven (§. 40.)

42. Niet anders is het met DRE *Verbalia* of van Werkwoorden gemaakte Naamwoorden die op SEL uitgaan (waar van wy verplicht zullen zijn straks nog nader te spreken), als *maaksel*, *zaagsel*. Het geen zy uitdrukken is geene hoedanigheid, maar het geen de hoedanigheid heeft welke zy vermelden, als zoodanig beschouwd, en dus een *concretum*.

43. Niet anders met de *Verbalia*, die het Augment GE met den wortel des werkwoords samenvoegen. Deze drukken volmaakt hetzelfde uit als de Infinitivus, en zijn, als hy, te kennen gevingen, niet van de wijziging des bestaans, afgetrokken van het bestaan-zelf, maar van het Bestaan in zijne wijziging. HET GEROEP is niet anders dan HET ROEPEN; HET GESCHREI dan HET SCHREIEN, enz.

44. Van daar ook, dat sommige woorden, anders van een ander Geslacht, nu en dan onzijdig worden gebruikt; zoo als het met die op DOM en SCHAAP uitgaan, plaats heeft; van welke wy al mede by 't opzettelijk onderzoek der Uitgangen, nader

der zullen moeten gewagen. (Men zie §. 70.)

45. Men trekke derhalve hier gerustlijk de regel uit: „ Wat in de beschouwing *in concreto* gebruikt „ wordt, is Onzijdig; wat *in abstracto*, Vrouw „ welijk.”

46. Edoch moeten wy hier nog iets aanmerken omtrent de Diminutiven. — Wy hebben hier voor gezegd, dat het onzijdig Geslacht in onze Taal oudtijds onder 't Vrouwelijke schijnt gescholen te hebben. Zelfs kan men het aanmerken, als een byzondere wijs van het vrouwelijke uit te drukken. Een bewijs hier van vindt men in de Diminutiven, die in onze Taal (als wy gezien hebben) Onzijdig zijn, en zulks altijd en zonder uitzondering. Alle Mannelijke Eigen namen die men aan Vrouwen wil toe-eigenen, worden Vrouwelijke namen door het Diminutif. Noemt men een' man PIETER, KLAAS, JAN (Janne); eene Vrouw krijgt den naam van PIETERTJEN, KLAASJEN, JANNETJEN; alle, onzijdige Diminutiven (1). — Wat de Ver-vrouwelijkte woorden op IN en 'SE of ES betreft; van dezen zullen wy hier na handelen. Ik merk alleen voorlopig aan, dat schoon zy wel eenigen schijn hebben van Diminutiven, zy daar echter niet voor te houden zijn.

Z E S D E A F D E E L I N G .

Van Toepassing der Geslachten.

47. Zoo zijn dan de gronden van de Geslachten

der Naamwoorden in hun aart en wezen, en zoozy uit de wording der woorden ontstaan en hun eigen zijn, bloot gelegd. Maar een woord kan somtijds met een ander Geslacht gebruikt worden, dan er, als Woord, aan eigen is; of, gelijk wy 't hier boven uitdrukten, in een niet EIGEN, maar slechts TOEGEËIGEND Geslacht. En dit geschiedt door TOEPASSING, OF, van het Geslacht van het voorwerp op het Woord; OF, van dat van een ander woord, 't welk wy denken, op dat, het welk wy uitspreken. De Eerste soort Toepassing, waar door wy het Geslacht van 't Voorwerp, aan 't Woord geven, schoon dit uit den aart van een ander Geslacht is, is niet zeldzaam, ten aanzien van benamingen, aan mannen of vrouwen verbonden; doch by deze bepaald. In 't byzonder grijpt zy stand omtrent de mannen. KONING, by voorbeeld, zou als Woord, Vrouwelijk zijn, even als 't Italiaansche *podestà*, waar het in beteekenis meê overeenkomt; maar om dat hy, op wien het toegepast wordt, noodwendig een man is, heeft men 't in het Mannelijk Geslacht gebruikt, en 't Gebruik heeft dit Geslacht aan het woord doen toeëigenen. Indien men de Vrouwelyke woorden van *Koningin*, *Vorstin*, enz. voor oorspronkelijke Diminutiven mocht houden, zoo zou men daar in mede een blijk en voorbeeld van deze toepassing vinden, als welke 't Onzijdig Geslacht, den Diminutiven eigen, door het Vrouwelijke der Voorwerpen verdrongen zou hebben (m). — Het woord HELLEVEEG, schoon
naar

naar zijne vorming mannelijk, is dus vrouwelyk, om dat het niet dan van vrouwen gezegd wordt. — Het woord JONGELING of JONGE is op gelijke wijs mannelijk, om dat het nooit anders dan van een mannelijk voorwerp gebruikt wordt; en even zoo is het met andere. Zoo zegt men een BOOSWICHT, een ONDEUGD, een VOORSpraak, een WACHT, enz. in het Manlijk Geslacht: zoo houden BAKER en SNAAR, het vrouwelijke (n). En wanneer men eenige woorden *Communis generis*, of beide Mannelijk en Vrouwelijk stelt, naar gelegenheid, zoo is het niet, dan dat een dezer Geslachten er door toëpasing aan gegeven wordt.

48. Niet minder algemeen is de andere soort van Toëpasing; wanneer men onder een woord een ander verstaat; het geen op tweederlei wijze gebeurt: OF, met het verzwegen woord NEVENS het uitgedrukte; OF, met het IN DE PLAATS van het ander te denken. Het een heeft by ons plaats in de namen der boomen. Zoo noemt men een' ESCH, een' LINDE, in het Mannelijk geslacht, door er BOOM onder te verstaan. Zoo zegt men de OPIUM, om dat men er GOM of HARST by denkt. — Het ander vindt plaats als men 't eene substantif voor het andere noemt, gelijk wy by voorbeeld, met vreemde woorden gewoon zijn. Zoo zeggen velen (schoon kwalijk) HET ACADEMIE, om dat zy OPHOOGESCHOOL denken, waar meê men 't gewoon is te vertalen. Zoo zeggen wy dagelijks HET SAIZOEN, om dat wy op JAARGETIJDEN denken, het

het **PORTRAIT** om dat wy **AFBELDSEL** in gedachten hebben, enz. En zoo gebruiken wy ook de van Naamwoorden afgeleide woorden in **ER**, in 't geslacht van de oorspronkelijke. By voorbeeld **HAYER**, van **HAF**; **SCHOUDER**, van **SCHOUDE**, **SCHOUWE**, **SCHOUW**, in den van *merksteen* overgeganen zin van *schoor*, *steunsel*; (o) **KAPER**, van **KAP**, enz.

49. Deze Toepassing kan schijnbare onregelmatigheden verwekken: maar men ziet, uit het aanvoerde, dat zy niet meer dan schijnbaar zijn. — Om die schijnbaarheid te vermijden, zou men in een **Practisch Tractaat de Geslachten**, als van tweederlei aart moeten opgeven: naamlyk **EIGEN Geslachten** der woorden, en **ONTLEENDE Geslachten door toepassing**, en dan verder de regels van beide doen volgen. Dan, daar ik hier de Geslachten der woorden in hun-zelve zoeken, en alleen uit hun vorming afleide, behooren de **NIET EIGEN** maar **TOEGEPASTE Geslachten** niet rechtstreeks tot mijn bestek; en ik moet ze alleenlijk doen kennen, om reden te geven, waarom wy somwijlen ook woorden buiten het hun natuurlijk eigen Geslacht gebruiken. Een misbruik, gelijk in het oog straalt; maar een misbruik, dat, eens algemeen geworden, na eeuwen geheerscht te hebben, ten aanzien der dus eenmaal van Geslacht veranderde woorden, tot een wet is geworden, die hun het nieuw aangenomen Geslacht nu verzekert. Een wet echter, uit bloote inkruijing door misverstand, en

te-

tegen den aart der zaak aandruifschende, en die daarom geen verdere gevolgen door uitbreiding of zoogenaamde Analogie hebben moet. Want, dat men de *Zelfstandige Voornaamwoorden* die er op slaan, en de *Posfessiven* even zeer tot het Voorwerp als tot het Woord kan betrekken, maar zonder het Geslacht des Woords daarom te veranderen, is door de betooging des Geleerden Kluits buiten alle bedenking gesteld. Edoch deze toepassing van het Geslacht des voorwerps of van de beeltenis die men zich daar van maakt op relatief en posfessif pronomen, is eene Poëtische of Rhetorische, en geen Grammaticale-toepassing, en behoort niet tot ons vak.

50. Oudtijds was deze Toepassing waar van wy handelen; zoo algemeen niet, maar men zeide *eene slave, eene wacht* enz. van een' man. Het geworteld gebruik moet in dezen niet aangegrepen maar gevolgd worden; maar waar wy dit gebruik niet bevestigd vinden, behooren wy aan het woord zijn geslacht te behouden.

En dit, vertrouwen wy, zou genoeg zijn tot oplossing der Geslachteigening der Neêrduitfche Naamwoorden, zoo wy, na deze algemeene voordracht, niet nog, tot meerdere klaarheid en opheldering, het oog wilden werpen op de verandering, die eenige uitgangen, aan welke een byzonder Geslacht eigen is, ondergaan hebben, uit hoofde van welke zy wel eenige nadere beschouwing schijnen te vorderen.

Z E-

ZEVENDE AFDEELING.

Verklaring van eenige Uitgangen van Naamwoorden.

51. Wy hebben gezien (§. 29.) dat de Naamwoorden in ING uitgaande, als oorspronkelijk Participien zijnde, Vrouwelijk zijn. Het is overbekend, dat men, oorspronkelijk, INGE zeide, en nog ouder, was het, ENGE, het geen slechts een verscheidenheid van uitspraak met ENDE is. Men zei MAKEN-D-E, en MAKEN-G-E: het laatste is als Participium, in de Engelsche Taal; het eerste, in de onze gebruikelijk gebleven, terwijl de uitgang *inge* niet anders by ons gebruikt wierd, dan als een verbale, van participium tot substantifaangenomen. Dit INGE of ENGE nu, werd lichtlijk door famentrekking tot de enkele zachte E. Van daar zoo veel woorden in E, die Vrouwelijk zijn. Sommigen hebben gemeend, dat de bijvoeging van eene E een Mannelijk woord tot het Vrouwelijk Geslacht kon doen overgaan. Men bedriegt zich daar in: want op die wijze zouden alle Naamwoorden Vrouwelijk zijn, dewijl zy-alle vanouds de E achter zich hadden. HUIZE, BOEKE, is even zeer Onzijdig als 't afgekorte HUIS en BOEK. MANNE, PRINSE, MENSCH, even zeer Mannelijk als MAN, PRINS of MENSCH; en zoo, omgekeerd, is ZWEEF, VROUW, even
 zeer

zeer Vrouwelijk als ZWEEPE, en VROUWE. De bijvoeging of aflatting der E verandert geen Geslacht; maar de uitgang INGE, tot E samengetrokken, houdt (als in alle intrekking het geval is) het Geslacht, daar aan eigen, dat is 't Vrouwelijke. (p)

52. Maar hoe erkent men of een woord, in E uitgaande, zijnen uitgang uit INGE heeft saamgetrokken, dan niet? (q) zekere die dit altijd leeren erkennen, kan ik daar niet van geven dan in mijne Spraakkunst, wanneer ik de afleidingen opzetlijk verklaar. 't Moge dus hier niet als een Kenteekende regel om de Geslachten *à priori* te bepalen, maar alleen als een waarneming gelden, waar door men reden geeft van enkele byzonderheden, die tegen de Algemeene regel schijnen aan te loopen, en uitzonderingen te maken, waar voor zy inderdaad niet te houden zijn. — Op gelijke wijze kort zich het Participium der frequentativen, LING, LINGE, somwijlen tot LE in; en zoo kan dan, door voortrekking van de Vokaal, een uitgang in *el*, die echter Vrouwelijk is ontstaan.

53. Veelvuldiger is de uitgang op Y. Dees is desgelijks niet anders dan eene samenrekking van INGE, of IJNGE, gelijk de Vlaamsche uitspraak luidt. Geen wonder derhalve dat zy even zeer Vrouwelijk is. Zoo zegt men HEERSCHAPPY, van HEERSCHAPPEN, HEERSCHAPPING, (*dominari, dominatio*); MAATSCHAPPY, van MAATSCHAPPEN, MAATSCHAPPING, (*associare, associatio*); KLEEDY, van KLEEDEN, KLEEDING.

54. Maar

54. Maar behoort de Uitgang NY hier toe? Ongetwijfeld. — Onze *verba requentativa* van HERHALING (want wy hebben er ook van during, als WACHTEN, TRACHTEN, HECHTEN, enz. die van präterita gemaakt worden, en met deze, waar van wy hier handelen, niets gemeen hebben.) Onze *frequentativa* van herhaling, zeg ik, worden gevormd door verdubbeling van den uitgang. Thands gaan zy uit in LEN en REN; maar oudtijds vormde men ook verba in NEN, door eenvoudige herhaling des uitgangs; en nog zijn die in de oude Volkssprake in Amsterdam (veellicht ook elders) in 't gesprek overig. Zoo hoorde men in mijn' kindschen tijd dikwijls STANEN, voor *staan blijven* of *ge- duurzaam staan*. Zoo vindt men by goede Schrijvers VOLDOENENDE; het geen niet anders dan een Participium van VOLDOENEN, en meer dan VOLDOENDE is. Zoo zegt de Leydsche tongval, GELIJKENEN voor *gelijken*. Zoo zeggen wy OPENEN, ZOO TEEKENEN EN REKENEN. ENZ. Dus heeft men van RAZENEN, *razeny*, en van RAZEREN, *razery* gemaakt; en het een met het ander is tot RAZERNY samengesmolten geworden, het welke, schoon wanspraak, nu eenmaal gewettigd is. Even zoo heeft men van WOESTEN, ('t enkele van het saamgestelde *verwoesten*) *woestening*, *woesteny*.

55. Maar waarom zijn dan de uitgangen in LING Mannelijk? Zy zijn het niet dan door toepassing. Men gebruikt ze *Communis Generis*, naar dat zet tot een

UITGANGEN VAN NAAMWOORDEN. 65

een Mannelijk of Vrouwelijk Wezen t'huis gebracht worden. Zy zijn Participien van Frequentativen van herhaling. — Men werpe my geene woorden in LING tegen, die van Naam-, niet van Werkwoorden, gevormd zijn. Die Naamwoorden zijn in deze vorming eerst tot Werkwoorden overgegaan. JONGELING, by voorbeeld, is wel van JONG, maar door 't Werkwoord JONGEN (een verbum neutrum), het geen JONGELEN maakt. Want dus maakt men van alle eens aangenomen Naamwoorden, Verba Neutra. ZOO IS MEESTEREN, *meester zijn*, 't zij in schijn of inderdaad; welk eerste men noemt *den meester spelen*. ZOO IS HET MET HOFMEESTEREN. ZOO IS LEERAAREN, *leeraar zijn* of wel *als Leeraar onderwijzen*. ZOO ZEGT MEN SCHIPPEREN, KWAKZALVEREN. Wat was uw bestaan in 't Vaderland, vroeg men aan eenige Uitgewekenen? „ Ik heb zoo wat GE„ DOKTERD (zei de een); en ik GEÄDVOD„ KAAT, (riep de ander); en ik GETREK„ SCHIPPERD, (een derde).” Schoon deze Werkwoorden gedrongen voorkomen, hun vorming is echter in den aart der Taal. — In 't voorbygaan merk ik aan, dat uit deze Participien in LING de Diminutiven in LIJN afftammen. (r)

56. Wat de uitgangen in HEID en SCHAAP betreft: HEID is saamgetrokken van HEDE. Oudtijds zei men HERT, met den klank van de Grieksche η, en zoo is het nog in het Deensch. En dit HEDE is van het Præteritum van HEBBEN gemaakt.

E

Het

Het regelmatige IK HEBDE, werd verzacht tot IK HEDDE, en dit is overgegaan in IK HÊDE, en IK HADDE: — SCHAR is van het Werkwoord SCHEPPEN, oudtijds *schapen*, en wel, van deszelfs Participium *schaping*, verkort tot *schape*. — Het eerste beteekent de *hebbing*, het andere de *scheping*, (dat is *bevatting*) van eene hoedanigheid.

57. Wy hebben gezien, dat de Verbalia in ER of AAR Mannelijk zijn en waarom? (§. 27.) Maar zy worden tot Vrouwelijke woorden gemaakt op drie verscheidene wijzen. Voor eerst, door verlenging van den uitgang met de endsylbe IN, waarvan reeds gesproken is. Ten andere, door gelijke verlenging met SE, welke sylbe, door Letteromzetting veranderd, tegenwoordig ES of ESSE is. Ten derde, door verandering van den mannelijken uitgang in STER.

58. Het verdient opmerking, dat de evengemelde uitgang SE altijd het Vrouwelijke te kennen geeft, zelfs zonder tuschenkomst van de letter R, en wanneer hy bloot met het thema van 't Werkwoord gaat. Zoo is BOTSE vrouwelijk, van *botten* of *batten* (*stooten, slaan*): zoo is 't MUTSE van *mut*, ook *muut* geschreven, (een *hol*) van welk woord de korenmaat *mudde*, het werkwoord *muiten*, en *uitemuiten* (*uitsieken*; thands zeggen wy *uitemunten*) afstammen, en het welk wy nog overig hebben in de spreekwijs: *uit de MUITEN komen*, en *in de MUITEN zitten*. Zoo is BLO-JE van *blo-en* (dat is *bloeien*), nu *blos*; zoo *do-je* (nu *dosch*) van *do-en*,
doen,

doen, waar van ook *gedaante* kooft, oorspronkelijk vrouwelijk. — Velè zulker Vrouwelijke woorden zijn in de Vlaamsche Dialect, waarin deze verwisfeling gemeen is, Onzijdig gebruikt, en, van daar, in de onze mannelijk gemaakt. Dit verloop is niet af te helpen.

59. De s, wat sterk uitgesproken, wanneer zy een woord fluit, wordt s t. Van daar veroorzaakt de uitgang STE of ST, by den wortel van een Werkwoord gevoegd, al mede het Vrouwlijk Geslacht. DIENSTE, WINSTE, VUIST, RUSTE, GONSTE of GUNST enz. zijn dus Vrouwelijk.

60. Edoch waarom is de uitgang van IN, waarom die van SE, Vrouwelijk? Waarom is het die van STER? — Die woorden, die op IN uitgaan, zijn zichtbaar verbasterd van 't Participium in ING. Om een Mannelijk Naamwoord Vrouwelijk te maken, heeft men er een Participium van gemaakt, het geen uit zijnen aart, als een Adjectivum zijnde, Vrouwelijk is. Zoo is van MAN, (*mànne*) MANNING, verkort tot MANNIN, 't geen wy kwalyk *manin* schryven. Zoo is van BAKKER, *bakkeren*, BAKKERING, verkort tot BAKKERIN; en zoo wijders. Men brenge hier 't woord KONINGIN niet tegen in, als zijnde *Koning-zelf* reeds een Participium. — Eens Naamwoord geworden, heeft men *Koningen* (dat is *koning zijn*, (zie §. 55.) kunnen zeggen, en dus, KONINGING, en van daar, KONINGIN. (s) —

Op gelijke wijs maakt het Engelsch, **LADY** van **LAD**, **Y** **VOORING** stellende. (r)

61. Dat de **s** door zich-zelve 't Vrouwelijke te kennen geeft, als eigenaartig het lijdende in tegenstelling van het werkende uitdrukkende of afbeeldende, zou in den eersten opslag zeer schijnbaar kunnen voorkomen; inzonderheid, wanneer men in Verwandschapte Talen deze tegenoverstelling zoo sterk door ziet stralen, als het geval is. In het Fransch, by voorbeeld, heeft de mannelijke **Uitgang eur, euse** in het Vrouwelijke. (*Flatteur, Flatteuse; Menteur, Menteuse.*) In het Deensch eindigt het Verbum Activum in **r**; het Passivum in **s**. (**JEGELSKAR**, ik bemin; **JEGELSKES**, ik word bemind.) In het Zweedsch is het even zoo met **JAGELSKAR**, en **JAGELSKAS**. En dus in het oorspronkelijk IJslandsch dat de **s** met de **t** versterkt: **EGELSKA**, **EGBRENNENE**, **EGGIF**, **EGFINN**, (ik bemin, ik brande, ik geef, ik vind) in het Activum, en **EGELSKAST**, **EGBRENNEST**, **EGGIFST**, **EGRINNST** (ik word bemind, gebrand, gegeven, gevonden) in 't Passivum. — Edoch, als men de zaak recht inziet, in het Fransch komt inderdaad de Vrouwelijke **Uitgang EUSE** niet van den Mannelijken **EUR**, maar van **EUX**; als licht te bewijzen is. En in de IJslandsche, Deensche, en Zweedsche Talen is deze tegenoverstelling van **r** en **s**, of kenteekening van het Passivum door **st**, iets byzonders en eigenaartigs aan deze spraken; van 't welke de over-

ri-

rige Noordlijke Talen niets weten, die alle het *Passivum* met het *Verbum Substantivum* van *ZIJN* of *WORDEN* uitdrukken. — De ware reden van 't *Vrouwelijk* worden door de toevoeging der *s* is by ons eenvoudiger. De *Uitgang* in *s* is *Vrouwelijk*, als *adjectif* zijnde. Want zy maakt inderdaad het woord tot een *adjectif*. Van *JAPAN* maken wy dus het *adjectif* *JAPANS* (dat is *VAN Japan*); van *LEER* (*leder*), *LEERS* (dat is *VAN leer*): van *JOOD*, *Joods*, enz. (u) *Dagelijks* smeden wy deze woorden, maar schrijven ze met *sch*, waar in *thands* de *ch* overtollig is. Voorheen was zy er noodig om de uitspraak, toen wy beide de harde en zachte *fisfing* door de zelfde letter *s* uitdrukten, en de regel der uitspraak was: „voor de *w* en de *Vo*„ kalen is de *s* zacht; voor de overige *Consonan*„ ten, hard.” Toen was men verplicht, om, by voorbeeld, *JAPANSCH*, *OOSTERSCH*, *INDISCH*, *MENSCH* schrijvende, de *s* door de *ch* te versterken, op dat er niet *Japanze*, *Oosterze*, *Indize*, of *Menze*, gelezen wierd, en de *ch* was een aanhangsel van de *s*, en werd dus zoo wel in het *Enkel-* als *meervoudig* uitgedrukt, schoon zy zelve in de uitspraak niet gehoord werd (want nooit sprak men de laatste *sylbe* in *MENSCHEN* als de eerste in *schapen* of *shotels* uit). Dit was eene ongelegenheid toen men geen *z* gebruikte; maar sedert dat deze laatstgemelde letter ingevoerd is, en der *s* geen andere dan de harde *fisfing* eigen gebleven, is de *ch* nevens haar, zoo wanneer deze keelletter

niet zelf door moet steken, volstrekt nutloos en verwerplijk. — Op gelijke wijze is MENSCH van MAN of (naar eene andere uitsprake) MEN, en niet anders dan een Adjectivum, daar van gemaakt: en het is daarom dat het door toepassing Manlijk of Vrouwelijk, en tevens, als hoedanigheid *in concreto*, Onzijdig is.

62. De Uitgang **STER** eindelyk is Vrouwelijk ondanks de **R**, om dat hy van **STE** is; door gelijke Toepassing van 't Geslacht des oorspronklyken op het afgeleide, als wy hier boven (§. 48), ten aanzien van *haver*, *schouder*, en dergelyke, opmerkten.

63. Wy hebben gezien dat de Diminutiven **ONZIJDIG** zijn, en waarom? (§. 39.) Laten wy hier kortlyk hunne verschillende Uitgangen in aanschouw nemen. — 1^o. Van die in **LIJN** uitgaan, is reeds opgemerkt dat zy Participien in **LING** zijn. — 2^o. Die in **KE** uitgaan ('t zelfde met ons tegenwoordig **JE**, eertijds **GE**), zijn Adjectiven in **IGE**: **MANNEKE**, of **MANNEGE**, zoo de Vlamingen zeggen, nu **MANNETJEN**, is **MANNIGE**, dat is *manachtige*. (**W**) — 3^o. Die in **KIJN** of **GIJN** eindigen, zijn vaneen Werkwoord, uit de voorige soorte gemaakt, en Participien. Naamlyk *manneke* of *mannege*, maakt een Verbum **MANNEKEN**, of **MANNEGEN** (§. 55.), waar van 't Participium *manneking* of *manneging* tot **MANNEKIJN** of **MANNEGIJN** wordt, even als **OOGELING**, tot **OOGELIJN** (§. 60.) (**X**)

64. Nog

64. Nog eischt hier opmerking de uitgang in **SEM**, of, eenvoudiger, in **EM**, aan welken wy het Mannelijk Geslacht eigen vinden. **BLOESEM**, van *bloe-en* (nu *bloeien*); **WAASEM**, van *wa-en* (nu *waden*, waar van ook *water* kooft); **BOEZEM**, van *boe-en* (*bessuiten*, waar van *bes*, *bus*; *boei*, *bode*, in 't Hoogduitsch nog gebruikelijk voor *kraam*, en van welks Diminutif, *bodeke*, de Franschen *boutique* gemaakt hebben; *bauer* in 't Hoogduitsch, voor *kooi*, Vogelkooi, en *bower* in 't Engelsch voor *prieel*) zijn alle Mannelijk. Zoo is ook **AASSEM**, van *a-en* (zuchten, ademhalen, *respirer*); **ADEM**, 't geen het zelfde woord is, in een hardere uitspraak, enz. — Dan, waar van dit geslacht? — *Sem* is een verlenging van *se* (de Vrouwelijke uitgang): **BLOESE** was Vrouwelijk; **WASE** was Vrouwelijk ('t een is thands *blor*; 't ander, *waar*): **ASE** (uitwaasfeming) was desgelijks Vrouwelijk; maar de verlenging met **M** is inderdaad eene samenstelling. Er schuilt naamlijk het woord **HEM** in, de wortel des Werkwoords **HEMME** (stuiten, bepalen), waarvan *heim*, *hamei*, *ham* voorgehucht: het Zweedsch *hemma*, ('t huis), van 't welk het Engelsche *home* een verbastering is. Voorts het Engelsch *hem* (boord, rand), en *to hem* (instuiten). 't Hollandsch *hamer*, van het indrijven door middel van *shooten* dus genoemd; enz. En daar het woord van den wortel eens werkwoords afhangt, moet het noodwendig Mannelijk zijn. En zoo is het waar er geene **s** tusfchen beide kooft, zoowel

als waar deze Vrouwelijke terminatie voorafgaat ; gelijk in 't reeds aangevoerde ADEM, in VADEM (van *va-en*, waar van beide *vatten* en *vangen* afstammen), in BODEM (van het straks genoemde *bo-en* of *bo-d en*), en andere, zichtbaar is.

65. Maar er is nog eene soort van Naamwoorden in SEL, welke men niet met den eenvoudigen uitgang in EL verwarren moet. Zy worden gevormd van de Vrouwelijke woorden in SE, en veranderen derzelve Geslacht in 't Onzijdig. Zij drukken, noch den werker, noch de werking, noch het ontvangend voorwerp der werking, maar de hoedanigheid van het gewerkte in 't voorwerp der werking *in concreto* uit, en zijn daarom Onzijdig (§. 36.) Dus MAAKSEL, VERGULDSEL, SCHRAAPSEL, enz. Edoch men moet opmerken, dat in deze woorden, zoo wel als in meer woorden, de oorspronkelijke beteekenis somwijlen verlopen of ongemerkt gezwenkt of veranderd is; dan het geen aan de uitlegging van de Geslachtsoorzaak niets van hare waarheid ontnemt. De uitgang in L, waar van boven §. 22, is in dezen met den Vrouwelijken Uitgang vereenigd. MAAKSE, by voorbeeld, is *making*, en van denzelfden aart als *botse*, *bloese* enz. waarvan in §. 58. en 64; en de L wordt in de beteekenis van het onderwerp genomen, als (§. 22.) aangemerkt is somtijds te geschieden.

66. Dat de Verbalia met het augment GE, onzijdig zijn, weet een ieder, en wy hebben hier boven de reden er van gegeven (§. 43). Maar wy
ma-

maken er hier gewag van om eenige Waarnemingen aan te voeren. Voor eerst, naamlijk, merk ik aan, dat dit augment altijd een teeken is van een gebruik des woords *in concreto*, en het dus altijd Onzijdig maakt, hoe ook zijne vorming of uitgang moog zijn. Met uitzondering alleen van den uitgang in ING, als die altijd de *abstractie* kenteekent, en dit *criterium* nooit verliest, hoe ook gebruikt of saamgesteld wordende.

67. Ten anderen: dat men dit augment niet verwarren moet met het ONAFSCHEIDBARE VOORZETSEL GE, dat met het Latijnsche CO- en het Grieksche συ- overeenstemt, en een *MEDE-bestaan* of een *SAAMVEREENIGING in eene hoedanigheid* uitdrukt. Dit Voorzetsel verandert het Geslacht niet; want geenerlei Voorzetsel heeft die kracht. GEBROEDERS, dat is, *MEDEbroeders*, zijn dus Mannelijk, gelijk het eenvoudige *Broeder*. GEVADER (*Compère* in het Fransch), *MEDEVADER*, even zoo. GEDACHTE (*complexus idearum*) is dus Vrouwlyk als het ongebruiklijk enkelvoudig, dat van het *Præteritum* van *denken* gevormd, geen ander Geslacht hebben kan. (§. 31.) GESTALTE (*samenstelsel*, als zeide men *constitutia*) is even zoo Vrouwlyk als *stalte*, dat is *gesteldheid*; van *stellen*. GEDAANTE (dat is *gedane*, als ware 't *confectio*) is dus vrouwelijk, als het enkele *dane*, dat is *doening*. En zoo wijders.

68. Ten derde, moet ik hier byvoegen, dat het geen van het Augment GE is aangemerkt, ook stand

houdt in de voorfylben **BE**, **VER**, **ONT**, en dergelijke onaffcheidbare voorzetsels, die de plaats van het Augment innemen, en dit onder zich verbergen. Zoo is **BEDERF**, **VERDERF**, inderdaad *Gebederf*, *Geverderf*. Op deze wijs zijn **ONDERWIJS**, **MISBRUIK**, **ONTWERP**, **OVERLEG**, **AANZOEK**, enz. Onzijdig. Daartegen, om dat de affcheidbare Voorzetsels, het Augment niet vervangen (want men zegt *aangezien*, *overgeteld*, enz.) behouden de Naamwoorden het Geslacht dat hun vorming meëbrengt: als in **AANLEG**, **UITGANG**, **OVERVAART**. Maar men moet achtgeven, dat er woorden zijn, welke met affcheidbare Voorzetsels saamgesteld, echter Onzijdig zijn, om dat zy van ouds het Augment hadden, dat nu, door verloop, onderdrukt wordt. **AANZOEK**, by voorbeeld, is *aangezook*.

Het is hier van belang, op te merken, dat de affcheidbaarheid en onaffcheidbaarheid der Voorzetselen, niet in de Voorzetselen-zelve gezocht moet worden, als op zich-zelf staan kunnende of niet; maar in 't Werkwoord, waar het Naamwoord uit voortkomt. **ONDER**, by voorbeeld, is een Voorzetsel, in zich-zelfs beschouwd, affcheidbaar en op zich-zelf staande, maar in **HET onderwijs** of *onderhoud* is het een onaffcheidbare præpositie; om dat het in 't Werkwoord *onderwijzen*, *onderhouden* zich in de buiging of Woordvoeging niet affcheiden laat; als zeggende men niet *ik wijs onder*, maar *ik onderwijs*, *onderhou*, zonder affcheiding, en als zijnde het

het Voorzetsel met het Verbum tot één onverdeelbaar lichaam samengegroeid. (y)

69. Nog blijft er een Uitgang over, die zeer merkwaardig is. Het is die in **DOM**, **DOME**, **DOMME**. Hy was oudtijds Vrouwelijk. In latergevormde woorden, heeft men hem, naar den geest van die tijden, met den Vlaamschen Tongval befinet, die het Vrouwelijke met het Onzijdige willekeurig verwisselt, Onzijdig gebruikt; en zoo doet men nog als men nieuwe woorden smeedt. Wanneer men daarna de eindsylbe afkortede, gebruikte men dezen uitgang als mannelijk. Alles, zeernatuurlijk, en consequent.

70. Dit **DOME**, gelijk men het oudtijdsuitdrukte, is het afgekorte Participium Activum (zie §. 51.) van het Werkwoord **DOMEN**: **DOME**, by afkorting van **DOMING**. Dit **DOMEN** is *oordelen, bepalen* (waar van 't oude *doem* voor *vonnis*, en ons *doemen*, *verdoemen*); en deze uitgang is dus eenigermate overeenstemmende met **EM**. (§. 64.) Hy geeft dus een bepaling aan de hoedanigheid, door het adjectivum uitgedrukt, waar hy by komt; hy **FIXEERT** die hoedanigheid. **RIJKDOM** is de hoedanigheid van *rijk*, in haren omvang. **VORSTENDOM**, is het geen *des Vorsten* is in zijnen Omvang, enz. Dat nu het oude **DOME** Vrouwelijk zijn moest, is klaar. En even klaar is het, dat wanneer men **DOM** zeide zonder de sluitende **E**, en dit voor geen Participium meer, maar voor den eenvoudigen wortel des Werkwoords; gehouden werd,

wierd, de woorden met dezen uitgang voor Mannelijk golden. En het is dit Geslacht, dat er eigen aan gebleven is. — Het spreekt van zelfs, dat waar zy een Collectivum uitdrukken, het Onzijdig Geslacht stand grijpt (§. 41), als in GODENDOM, MENSCHDOM, enz. Als Collectiven beschouwt men de woorden van VORSTENDOM, HERTOGDOM, PRINSDOM, BISDOM, enz. — Deze laatste Aanmerking is ook op de woorden in SCHAAP toe te passen; als GEZELSCHAP, GENOOTSCHAP, enz. — De woorden in ING EN HEID blijven altijd by hun Geslacht.

71. Het geen wy hier aanmerken strijdt zekerlijk tegen de thands vrij algemeen gevolgde regel, door den Heer *Kluit* opgedolven; naar welke het gebruik dezer Woorden in de beteekenis van hoedanigheid, het Onzijdig; dat in den Collectiven zin, het Vrouwelijk Geslacht meê zou brengen. Ook vinden wy inderdaad het woord CHRISTENDOM, CHRISTENSCHAP, voor het *Christen zijn* genomen, Onzijdig. Edoch ieder moet toestaan, dat in dit punt een verwarring heerscht, die de volstreckte gelijkmatigheid uitsluit, en ik meen, dat descherpzinnige Waarneeming van den in dit als in andere vakken van Geleerdheid doorervaren en in onze Taalkennis eeniglijk grooten Kluit, meer op het gebruik der Nieuweren dan 't gezag van de Oude Schrijvers gegrond is. Doch indien zelfs Melis Stoke en Maerland een ander gebruik gehad hadden, zal dit tegen de Analogie der Taal en hare Logische Gronden
op-

opmogen? — Dat de Latere Autheurs zich in de zaak niet gelijk zijn, is zeker; en geen wonder, zoo zy, door de vermenging der Vlaamsche taal, die lang by ons geheerscht heeft, met de onze, het Onzijdig met het Vrouwelijk Geslacht door één gemengd vindende, daar in of geen regelmaat, of een willekeurige hielden. Melis Stoke-zelf is in zijne laatste boeken van Vlaamschgezindheid niet ten eenenmaal vrij. Ik noem Vlaamsch, 't geen in Braband, in Henegouwen gesproken wierd, en bepaal my by 't bloote Vlaanderen, schoon den toon aan deze Gewesten gevende, niet.

72. Wat den uitgang NIS, oudtijds NES (NESSE), betreft: 't is een famenstelling, even als met *heid*, *schap*, en *dom*. Het woord beteekent *holte*, en daarom, *bevatting*. Nog gebruikt men het voor een uitholling in een' muur, en vele plaatsen in Holland, aan de inloopende bocht der rivieren gelegen, voeren dien naam: ook geeft het den oorsprong aan *nest*. Het is Vrouwelijk, en maakt dus zijn faamgestelden, Vrouwelijk; als door den uitgang S E of ES vervrouwelijkt zijnde van den wortel des Werkwoords NE-EN of NIJ-EN (bijten, knagen, afnemen) waar van *snijsden*, en *na-en*, *nagen*; waar van *genagen*, (nu *knagen*), *benijsden* (dat is, *be-knagen*), enz.

73. Van den Uitgang in TE is hier boven gesproken; maar hy vordert nader Verklaring. Dees Uitgang ontstaat eigenlyk niet door eene invoeging van de T in de adjectiven (§. 28.); maar door een
con-

contractie van 't woord HEDE, nu *heid*. Men zei BREEDHEDE, HOOGHEDE, LANGHEDE, LIEFHEDE, VREUHEDE, (VROHEDE), of VREUIHEDE, DIEPHEDE; en de samentrekking heeft daar van *hoogDE*, *breedDE*, *langDE*, *liefDE*, *vreugDE*, *diepDE* gemaakt, de D in sommige dezer woorden in T veranderende, of door hare verdubbeling, of door de in eenvloeiing met een sterker Consonant, of eindelijk, der Welluidendheid halve. — De Uitgang van TE en DE zijn dus niet Vrouwelijk als veranderingen van 't oorspronkelijk adjectivum, maar als samentrekkingen van HEDE. (z)

74. De Uitgang op WE, of UWE, maakt het woord desgelijks Vrouwelijk. Het is eene verbetering van ICB, en volgt derhalve het Geslacht dezer terminatie. SCHADUWE is *schadige*, adjectivum van SCHADE (lommer); ZENUWE is *zenige*, van ZENE; PEULUWE is PEULIGE, van PEUL, 't zelfde woord met BUIL, BUIDEL, van *bol* (adjectivum) dat is, *rond opgezet*, waar van ook *bolster* (nu *bulster*), 't geen de vrouwelijke uitgang is van *boller*, van 't verbum *bollen*, van dit adjectivum gemaakt.

75. Wy hebben in onze Taal ook vreemde Uitgangen aangenomen; maar zy volgen de regels, ten zij het woord, geheel vreemd zijnde, met zijn Geslacht overgenomen wordt, of door Toëpasing 't Geslacht van zijn Neêrduitsch Synonymum, of van een er onder verstaan wordend woord,

aan-

aanname. Onder deze vreemde Uitgangen zijn **EL** en **ET**, waar van 't eerste ook **EEL** wordt gefebreven: Diminutiven, en dus, **Onzijdig**. **HET PLATEEL**, **HET RONDEEL**, **HET TAFEREEL**, **HET HELMET**; **HET KOKET**, **HET MUSKET**, enz. De Uitgang **AADJE** is niet **Onzijdig**, gelijk Hooft hem gebruikt: want het is geen Diminutif en koomt niet onmiddelijk tot ons van de Latijnsche terminatie in *agium*, maar van de Italiaansche *agio*, en de Fransche, *age*: als **BOSCAGIO**, **BOCAGE**, **BOSCHAADJE**. Het woord is echter niet Mannelijk by ons, als in die talen, maar Vrouwelijk, door misbruik, en zoo is de gantsche Uitgang by ons. **PLANTAADJE**, **VRIJAADJE**, **STOFFAADJE**, zijn daar voorbeelden van. (A).

A C H T S T E A F D E E L I N G .

Besluit.

76. Ziedaar wat wy rekenden te moeten opmerken tot vaststelling der Grondregelen voor de Geslachtkennis der Naamwoorden. Om deze stoffe uit te putten, behoort nog veel. Doch het geen wy gezegd hebben, zal volstaan voor ons oogmerk, het geen in dit Stukjen bloot Theoretisch is, en de Practicale toepassing der gronden door bruikbare regelen, voor mijne Algemeene en Byzondere Spraakkunst bewaren wilde.

77. Doch

77. Doch van wat gebruik zal dit alles ons zijn, vraagt men mooglijk? Zoo het waar is, dat tegenwoordig in de Geslachten een groot verloop plaats heeft: zoo de Voorbeelden van Hooft, Vondel, enz. die by het gebruik hunner woorden in het een of ander Geslacht, niet den wâren Grond, noch den welgestaafden voorgang van oude Schrijveren, maar ik weet niet welken smaak of gevoel van voeglijkheid, raadpleegden, vele woorden thands in een verkeerd Geslacht doen gebruiken, zullen wy nu eensklaps, naar deze nieuwoogedolven (mîschien noemt men ze wel HERSENSCHJMMIGE) gronden, dit gebruik tendingruischen en omwerpen? — Neen, mijne Vrienden; het is hier, als in alles, waar, het geen de Wet zegt, dat Gewoonte Wet maakt, en 't langdurig bezit in de plaats van recht en tytel treedt. Ik laat het eens aangenomen en sints leeftijden gevestigd gezag, in zijn waarde: maar waar dit gezag verdeeld, en 't gebruik des Geslachts onbestendig, onzeker, en onbepaald is, daar wilde ik, dat men de grondbegînsels deed werken. En wellicht dat men, deze Grondbegînsels zich eigen makende, van lieverleê en door den tijd er toe komen zou, om zonder Omwenteling in onze Letterkunst, en als ongemerkt, vele nu verloopenen en miskende Geslachten in hun oud recht te herstellen. Tot zoo lang zullen deze Grondbegînsels ons regels opleveren, die (ja!) het verloop aan Uitzonderingen onderhevig gemaakt heeft, maar waar van men de

de uitzonderingen echter minder in aantal bevinden zal dan veellicht geloofd wordt, of, dan het in den eersten opslag wel schijnen mocht; en die men in allen gevalle, met deze hare uitzonderingen zich lichter in 't geheugen zal vestigen, dan de gantsche wijdloopige en nog zoo zeer onvolkomen Geslachtlijst van Hoogstraten, die het schijnt, dat men, over 't algemeen, ieder oogenblik naslaande, echter nooit genoeg na kan slaan om niet soms te falen.

78. Maar men moet in de aanwending dezer gronden voorzichtig zijn, dat men zich door de tegenwoordige vorm of klank van een Woord niet bedriegen laat, om er eene verkeerde Afleiding aan te geven. De verwarring van o met e u, e e met e i, a n met e n, e n met i n, en eenige meer, kunnen misvattingen veroorzaken, door by voorbeeld, den wortel van een Werkwoord (altijd in het *Præsens* of den *Imperativus* te vinden,) voor een Præteritum te doen aanzien, zoo wanneer men de oude verscheidenheid der Tongvallen (en de vroegere vorme van het Werkwoord niet kent. Op deze wijs is in **BAND** niet het præteritum *band* of *bond*, maar een præsens te erkennen van **BENDEN**, dat men **BANDEN** uitsprak toen de e voor de n en r (ja, in 't algemeen voor alle Semivocalen) als a klonk, en nu **BINDEN** gezegd wordt. De beteekenis van het woord-zelf leert ons dit by de minste oplettendheid: want het is niet het *gebondene*, maar het geen *binde*, of de daad van het *binden*-zelf, 't prædicat van het verbum. Het is even zoo met andere woorden, die de

A voor de N hebben, gelijk DRANG, DWANG, en ook DRANK, die van DRENGEN, van DWENGEN, en van DRENKEN zijn; welk laatste nu tot een Verbum absolutè et semper activum, van het Verbum neutro-activum (*) onderscheiden, gemaakt is; maar oorspronkelijk daar even min van verschilde, als *zuigen*, by voorbeeld, van *zogen*. Omtrent welk laatstgemeld Naamwoord is op te merken, dat het zijn beteekenis met *dronk* verwisfeld heeft. Want DRANK moest activè het *drinken*-zelf, DRONK daar tegen (waar een präteritum zichtbaar in is) moest het geen *gedronken wordt* uitdrukken, en dus moest ook het eerste Mannelijk, het laatste Vrouwelijk zijn; daar nu, in het tegendeel, in de wandeling, door deze ingefloopen vermenging, DRANK, het *gedronken wordende*, en een DRONK de daad van het *drinken* beduidt, en het een als het ander voor Mannelijk gaat. Het is somtijds even zoo met de woorden, die de dubbele \bar{e} hebben, oudtijds EI, en welke EI nu in IJ is overgegaan; hoedanige er in een vrij groot aantal gevonden worden. Daar van *kreet*, niet het *gekreetene*, maar het *krijten*-zelf, van KREETEN; en meêr anderen-zoo, die uit dien hoofde Mannelijk zijn, en niet Vrouwelijk, als zy zijn zouden zoo er het präteritum 't wezen aangaf. Zoo is GREEP, als *grijping*, mannelijk, en van GREEPEN in plaats van *grijpen*, \bar{e} te leiden, terwijl *greep*, in de betee-

(*) Naamlijk DRINKEN.

teekenis van *het geen gegrepen wordt* (een *degen-greep* by voorbeeld), van het præteritum van ons GRIJ-PEN moet afgeleid worden, en Vrouwelijk is. Zoo is BOOG (schutgeweer) de wortel van BOGEN, nu BUIGEN genoemd. En nog heden vinden wy in onze taal deze vermenging der aangevoerde Vokalen. Zoo zeggen wy KEUS voor het Naamwoord, daar het Imperfectum van KIEZEN (*ik koos*) in is overgegaan, en het Vrouwlijk Geslacht dus aan toekomt; terwijl KEUR, de wortel des Werkwoords KOREN (dat van KIEZEN gemaakt is als *gloren* van *gliezen*), en naar zijn' aart Mannelijk is. Zoo zeggen wy LEUS en LOOS, enz. En zoo zeggen wy ook STIJGEN met IJ, en STEIGER en STEIGEREN met EI; BEITEL met EI, terwijl BIJTEN, dat is bikken, kappen, (nog in de uitdrukking van het *ijs bijten* overig), oudtijds *beeten* geschreven, de IJ heeft.

79. Men moet even zoo acht geven op de veranderingen, die de Medeklinkers somtijds ondergaan hebben; waardoor (om een voorbeeld te stellen) R in L, L in R veranderd en de zachte en harde letters van hetzelfde spraaktuig met elkander verwisfeld zijn. Dus ISAKER en EKEL of EIKEL één woord. Dus hebben wy hier boven opgemerkt, dat BUIEL (buidel) en PEUL (peuluw) het zelfde woord is. — Ook vindt men dus somwijlen de natuurlyke en oorspronkelijke beteekenis der Naamwoorden verlopen en, by voorbeeld, een' uitgang in ER, waar 't woord lijdelyk is, by een misbruik, zoo oud,

dat men er den oorsprong niet van kan nagaan. Ik behoef niet te zeggen, dat zoodanig een verloop, het zij in de vorme van 't woord, het zij in zijn toepassing, terwijl het Geslacht stand hield, niers tegen een Geslachtregel, of deszelfs grondbeginfel, bewijzen kan.

80. Van geen minder belang is het, aan te merken, dat somtijds aan een woord tweederlei Geslacht gegeven kan zijn, om dat het op meer dan één wijs gevormd of beschouwd kan zijn. DE AANZOEK zal Mannelijk zijn, als wortel van het Werkwoord AANZOEKEN; 't zal Onzijdig zijn, als saamgetrokken uit HET AANGEZOEK; en het zal desgelijks Onzijdig zijn, zoo het verkort is van HET AANZOEKEN, gelijk somtijds wel, in Werkwoorden, met afscheidbare voorzetsels saamgesteld, wier infinitiven om den toonval op de eerste greep, van een' harden klank zijn, plaats schijnt te hebben — Zoo is 't met het woord GREEP, waar van boven (§. 78). — Het zijn dan inderdaad twee onderscheiden woorden, en van verschillende oorsprong en vorming, maar eensluitende, en daarom voor het zelfde woord gaande. — Op zulk eene wijze is menig woord in 't bezit van het Mannelijk Geslacht geraakt, om dat het de wortel of 't praesens van een verbum is, terwijl het echter aan dat verbum wezen gegeven hebbende, en als substantivum, ouder dan dat, niet uit dat verbum, maar uit een ander, waar het van afhangt (edoch het welke of niet even zeer in het oog liep, of geheel

heel onbekend was geworden) bestemd moest worden. Het is dus met het straksgemelde woord, **KEUR**, (§. 78.) en met **GLOOR**; welke uit **KIEZEN** en **GLIEZEN** als praeterita gevormd, dienvolgende **Vrouwelijk** zijn moesten, maar, als **WORTELS** van **KEUREN** en **GLOREN**, in 't **Mannelijke** worden gebruikt. Het is even zoo met **PLOEG**, dat de oorsprong van 't **Werkwoord PLOEGEN** is, maar uit het Imperfectum van **PLEGEN** gevormd. *Ik pleeg, ik ploge, geplogen*, is oefenen, eeren, (*colere*). Desgelijks is het met **SCHRIK**, dat, oorsprong des Verbums **SCHRIKKEN**, van 't **Werkwoord SCHRE-EN** (verzetten) is, waar van het, als **adjectif afftamt**; zijnde **SCHRE-IG** tot *schrik* verouderd saamgetrokken. Evenzoo maakt men van 't gants verouderd en verloren **ZUWEN**, **ZU-EN**, (waar van ons **SJOUWEN** en 't Fransche *suër*,) 't **Naamwoord ZUCHT**, het geen wederom 't **Verbum ZUCHTEN** maakt. Op gelijke wijs kooft van **LUWEN**, (dat is, zachtkens waaien of bewegen) het **Naamwoord LUCHT** (aër), waar van **LUCHTEN**. Oneindig zou men deze voorbeelden kunnen vermengnigvuldigen, ten aanzien van de zoogenaamde *geelijkvloeiende* **Werkwoorden**, welke noodwendig van jonger tijd zijn dan de anderen. Om van de frequentativen hier verder geen melding te doen.

81. Het is ook niet uitgemaakt, of in de zoogenaamde *Ongelijkvloeiende* **Werkwoorden** (buiten kijnf de oudste en oorspronkelijkste) (**E**) de **Præterita** juist altijd aan de **Verba** behooren, waar toe wy ze bren-

gen. Zelfs is het zeer mogelijk, dat wy somtijds, zonder het te denken, het Præteritum van een verouderd Werkwoord ontleenen, om het in onbruik geraakte of ons onbekend gewordene van een ander, in de overige tijden gangbaar gebleven, te vervullen. Wy zien, hoe veelvuldig dit plaats heeft in 't Grieksch; wy zien het in andere Talen; ja, wy zien het in de onze. Even gelijk het Fransch zijn *je VAIS, ils VONT, VA, en j'IRAI*, met het geen daar van afhangt, van het Latijnsche *VADERE* en *IRE* ontleend; in het Werkwoord *ALLER* voegt; dat, of men 't vreemd vinde of niet, van ons *wandelen* komt, even zoo hebben wy (en welke taal niet met ons?) eene mengeling van verschillende *Werkwoorden* aangenomen, om het *Verbum Substantivum* uit te drukken; waarin *BENNEN*, en *WEZEN*, en *ZIJN*, door malkanderen loopen. Zoo iets heeft wellicht met meer onzer *Verba* plaats. Met *Werkwoorden* naamlijk, van gelijke beteekenis niet alleen, maar ook van gelijke afstamming. Ja, dat dit zoo is, daarvan hebben wy de blijken voor oogen. *IK WOU*, is natuurlijker wijze, van *IK WOL*, gelijk *IK ZOU* van *IK ZOL* of *ZAL*, en niet, van *IK WIL*. Dit is veellicht, dat men zeide, *ik WEL*, en dat uitsprak *ik WIL*, elders *ik WAL* en *ik WOL*. Maar *IK DACHT* is volstrekt geen natuurlijk Præteritum van *IK DENK*, noch *IK BRACHT* van *IK BRENG*; maar het een is zichtbaar van *IK DECHT* (waar van *dichten*), het ander van *IK BERECHT*, dat is *ik reik toe, ik reik aan*:

aan: en dit DECHT is wel zelf een Præteritum van een ander Verbum, DEGEN, (datis, *maken, vormen, voortbrengen*); terwijl *ik berecht* gemaakt is van RECHT, Præteritum van REGEN, waar van *regel, regelen, regeeren, rei of rij, rijge, rijgen, richel*, en zo vele andere Naamen Werkwoorden.— Desgelijks is IK WIST blijkbaar van WISSEN (zoo de Hoogduitschers spreken), maar geenzins van WETEN, dat een andere Dialect van dit Verbum is. IK STOND is van IK STAND, STANDEN; en niet van IK STA, het geen oudtijds IK STOE, voor Præteritum had (*) even gelijk *ik waad, ik woed; ik dwaag, ik dwoeg* (het geen *wasfchen* beteekent, waar van *een dwaal* voor een' handdoek, en by verbastering van dit Naamwoord, *een dweil*): en even als wy nog *ik draag, ik droeg; ik vraag, ik vroeg; ik jaag, ik joeg*, zeggen. — Alle onze Werkwoorden die op NGEN, en zelfs die op NKEN, 't geen daar ujt verbasterd is, uitgaan, zijn dus afleidingen, en geene van die, oorspronkelijk. In plaats dat men GAAN voor een samentrekking van *gangen* houdt, is dit GANGEN gevormd van *ga-en*, door *gaing* (*gang*.) ZOO IS VANGEN EN ONTFANGEN van *va-en, vaan*, zoo het oudtijds ook altijd voorkomt. Nog voor tweehonderd jaar sprak en schreef men niet anders. Het Thema is *fa, fa-e*, waar van het Præteritum *fieck* (*accep*) gevonden wordt. Hier van het Hoogduitsch *fähig* (FÄHIG, dat

is

(*) *Hy floet*, wordt by Melis Stoke gevonden.

is FÄIG), het geen *vatbaar* beteekent; het Engelsch TO FETCH; en ONS VATTEN. In een' tweeden zin van het woord, komt van dit FA-EN, als *aannemen*, VADER, GEVADER, (*susceptor*), *Cofusceptor* in 't Latijn; en VADEN, verzorgen, onderhouden; en VOEDEN, het geen regelmatig van 't Præteritum *voede*, van *ik vade*, komt. ZOO PRANGEN van *pra-en*; waar van PRAAM (dat is *pra-em* en PRAMEN (van 't welke Tacitus ons eene verbastering aanvoert in de FRAMEA, dat is *praam*, voor *lans*, by de oude Germanen; *de moribus German.*), en het wat zachter uitgesproken BRAAM voor *prikkel*. Van welk zelfde *pra*, of *psra* gelyk de Hoogduitschers schrijven, ook FRA-ING, FRA-INGE, voor *nestel* komt, het geen saamgetrokken, FRANJE of FRANGE maakt, om dat de *frange*, waar med' oudtijds de sluiers omboord wierden, uit louter *nestels* bestond. Ook het Engelsche FRAME, voor *invatting*, *lijst*. Dat het even ZOO met LANGEN, met HANGEN, met BRENGEN, met MENGEN en alle de overige is, zou hier te wijdloopig zijn, aan te toonen, maar behoort tot het Algemeen Etymologisch Woordenboek. — Men mag hetzelfde op de Werkwoorden in NDEN EN NKEN toepasfen. —

82. Wat zijn (dat ik tot dezen nog een oogenblik te rug keere) onze *Frequentativen van during* anders dan præterita voor een Præfens gebruikt? — IK WACHTE is een Præteritum van IK WAGE (*être en suspens*); verwant met *wegen*, met *wage*, met

met *wiegen*, enz. IK TRACHT is van IK TRAGE, dat is *ik trekke*; waarom *vertrekken* in de oude Taal ook *verwijlen*, *vertragen*, *uitstellen* beteekent. IK HECHTE is van *ik hege* (dat is *figo*); waar van *een hek* en *hegge*, *hage*, en zelfs *behagen* (in zijn' eersten en primitiven zin, *attacher*). IK ZWICHTE is van *ik zwikke* of *zwiki*; waar van *bezwijken*; ik WROCHT, van *ik wrek* (nu, *ik werk*); waar van het woord *wrek* overig is, in zijnen oorsprong een' werkezel beteekenende, die zich geene rust geeft; en van welk Werkwoord het Præteritum eigenlijk *wracht* is. En zoodanige Frequentativen van during zijn er meer dan mendenken zou. (I) — In zulke Naamwoorden nu; die tevens het Præteritum van het eene en het Præsens van het andere Verbum zijn, is ontwijfelbaar het Præteritum *primitif*, en moet, als de geboorte aan het Naamwoord gegeven hebbende, of liever, als zelf in het Naamwoord overgegaan, het Geslacht beslissen. Doch indien het geval wil dat dat Primitivum onbekend is geworden, en het derivative Verbum gebleven is, zoo zal het Geslacht, er van ouds aan behoorende, onze regel niet schijnen te bevestigen, die aan 't Wortelwoord van een Verbum het Mannelijk geeft. Of zoo eene Eeuw, van het primitive Werkwoord onkundig, (O) uit *Analogie* (die ook werkt by de genen, die zelfs de regels niet kennen, schoon zy ze, blindelings door een beginsel bestierd dat zy in de Taal zonder het te weten gevonden hebben, en dat eenen indruk op hen gemaakt heeft, waar van

zy-zelve onbewust zijn; doch dat altijd by hen in het duister-begraven ligt, in hun spreken of schrijven betrachten) het Geslacht van het Naamwoord veranderd hadde, en wy nu het Primitiferkennende, daardoor een vergrijs tegen de regel vinden; zoo zal wederom de regel kunnen schijnen geen stand te houden. Men ziet echter duidelijk, dat in het eerste als in het laatste geval, alleen de schijn tegen haar is. En hoe weinig Primitieven kennen zy, die alleen uit Kiliaan en de gewoonlyke bronnen hunne Taal putten, en niet doorgedrongen zijn tot de waarachtige kennis, die de kern aller Talen in één fluit!

83. Maar moet men in de aanwending der Gronden, die onze naspooring heeft opgedolven, aan dit alles de vereischte oplettendheid schenken; men moet even zeer onderscheiden, wat in de Taal *Modern* of *ingeplant*, en wat er *oud*, *echt*, en *eigenaartig* in is. Men moet my, by voorbeeld, geene Woorden voorwerpen, die wanneer de Taal in verval was, of deze of geene smaak er in heerschte, gesmeed of ingevoerd zijn, uit eene andere Taal verbasterd, en tegen mijne regels geslachtsmerkt. Dat men Hedendaags zich in 't hoofd gebracht heeft om **EENVOUWIGENVOORDAAN** te zeggen, bewijst niets tegen **DE EENVOUD** en 't **VOORTAAN**, der Taal eigen. En indien er, by voorbeeld, uit Vondels zucht voor het Mannelijke, etlijke woorden thands anders gebruikt worden, dan, alles in acht genomen, uit de geleg-

legde gronden zou volgen, men mag deze gronden, of liever hun resultaat, zoo men 't goedvindt, aan Vondels smaak of het daar uit ontstaan en met der tijd bevestigd Gebruik, onderwerpen; maar men moet er niet uit tegen hen besluiten. Dikwijls moet het Vondel, moet het Hooft zijn gebeurd, dat hy, in onzekerheid omtrent een Geslacht, of er niet aan denkende, een Geslacht om den klank van het woord, of om dien van den volzin, waar hy het in bezigde, aannam, en dan naderhand, om zich-zelfen niet tegen te spreken; zich daar naar richtte. Die eens zonder andere reden, dan om de horting of in éénsmelting der Vokalen te vermijden, op DEN *aardkloot*, in DEN *oorlog*, of in DEN *Echt*, heeft geschreven, zal daat na ook, zonder bedenken, DEN *kloot* zeggen, en voortgaan met *Oorlog* en *Echt* als Mannelijk te gebruiken. (U) Edoch, de Zucht tot eenparigheid die den Schrijver dan aandrijft, zal 't Geslacht van het Woord met geen meerder grond van Waarheid betoogen, dan de Zucht tot welluidendheid eerst. Het is hier waar, wat in elken Getuige plaats heeft, dat de overeenstemming met zich-zelve in de getuigenis die hy aflegt, niet altijd een blijk van de waarheid oplevert. — Eindelijk, de zaak komt hier in, niet zoo zeer aan op de Vraag, welke Geslacht IEDER Woord *hebbe*, als, welke de Gronden zijn, waar het naar bestemd heeft moeten worden, en wat deze Gronden meëbrengen? Zy moeten dus in zich-zelve beschouwd en geproefd

wor-

worden; en zoo men ze *à priori* erkent en wet-
tigt, moet men alle afwijkingen die men vindt,
juist niet als ontwijfelbare Wederspraak met die
Gronden aanmerken, maar beproeven, of niet,
het zij een verloop van eenige Eeuwen hier of daar
willekeurige of aan de zaak toevallige afwijkingen
hebbe veroorzaakt; het zij uit de gronden-zelve,
indien men ze nader ontwikkelt, afgeleid konne
worden, waarom de zaak zoo en niet anders zij.
Welk laatste al zeer dikwijls kan plaats hebben wan-
neer het Systema nieuw, en, om 't dus te noe-
men, onrijp, dat is, nog niet tot de volkomen ont-
wikkeling gebracht, waar het vatbaar voor is, en
de aanwending aan mistastingen onderhevig is, des
te meer te vreezen, uit hoofde van de oneindige
menigte der Objecten, en de verscheiden oogpun-
ten, die zy dikwijls aanbieden.

Na deze herinnering, besluit ik met den Lezer
eene korte Tafel voor te leggen van 't gantsche Sys-
thema der Geslachten; die, Methodiek ingericht
zijnde, daar van (ik vertrouwdus) de eenvoudig-
heid en de gemakelijkheid oogschijnlijk aan zal
toonen.

TAFEL

TAFEL DER GESLACHTREGELING:

Het Geslacht der Naamwoorden is hun **EIGEN** of slechts **TOEGEPAST**: van daar de onderscheiding in **EIGEN geslachten**, door de **VORMING** des woords bepaald, en **Geslachten door TOEPASSING**. De laatsten verdringen de eersten.

A. De TOEPASSING is

- of persoonlijk (*personas afficiens*),
- of algemeen (*res quascunq̄ue afficiens*).

a. De PERSOONLIJKE is

- of natuurlijk (*verè personalis*),
- of Dichterlijk (*quasi personalis*).

1. De **NATUURLIJKE** (als, *de koning*, voor den *man*, die met de **KONNING** [of het vermoegen] *bekleedt is*; de *gemalin*, voor **VROUW**.) verandert het geslacht des Woords-zelven. Zie §.47.

2. De **DICHTERLIJKE** (als, *de Min waant haar zyn moeder*.) verandert alleen de posfessiven en relativen, en behoort dus hier niet te huis.

[Oudtijds werd het geslacht door de toepassing niet veranderd: zoo zei men *de slave*, *de wacht* in het **Vrouwelijke**, van een' man. Thands zou dit onregelmatig zijn. Wy zeggen echter nog altijd het *wijf*.]

b. De

4 TAFEL DER GESLACHTREGELING.

b. De ALGEMEENE heeft plaats of door by het woord een ander te verstaan (*subintelligendo*) of door Woordverwisfeling.

1. *Subintelligendo* (als, *linde* in 't mann. om dat men er *boom* by denkt.)

2. door *Woordverwisfeling* welke plaats heeft of in vreemde of in Nederduitfche woorden.

a, in *vreemde woorden*, (als, het *Academie*.)

b, in *Nederduitfche* (als *de kaper* voor *de kap*.)

In deze neemt het uitgedrukte woord het Geslacht van 't niet uitgedrukte. §. 48.

B. De VORMING is

of eigenlijke vorming,
of famenstelling derreeds gevormde woorden,
of vervorming.

a. De EIGENLIJKE VORMING is
of uit een adjectivum,
of uit een verbum. §. 12.

1. *Uit een adjectivum* geschiedt zy door *aanneming* van 't adjectif voor een substantif. §. 18.
en dan is het woord VROUWELIJK. §. 28.

2. *Uit een verbum* geschiedt zy

a, door *aanneming van den wortel* tot een substantif, §. 18.

en dan is het woord MANNELIJK. §. 27.

b, door *aanneming van het PARTICIPIUM* tot een substantif §. 18.

en

en dat wel 't PARTIC. ACTIVUM
in *ende*, of
in *nig*; (*)

c, door *aanneming van het PRÆTERITUM OF PARTIC. PASSIVUM.*

En in deze drie gevallen is het woord VROUWELIJK §. 29, 30., 31.

d, door gelyke *aanneming van den INFINITIVUS.*

En dan is het woord ONZIJDIG. §. 37.

e, door *toevoeging van het ZELFSTANDIGHEIDSTEEKEN t. w. e of t.* §. 22.

En dan is het woord MANNELIJK. §. 27.

b. de SAMENSTELLING der reeds gevormde woorden, is of zichtbaar, of verholén.

1. de *zichtbare* heeft plaats, waar erkende naamwoorden gekoppeld worden.

En dan volgt het koppelwoord het geslacht van het laatste.

2. de *verholén* heeft plaats in de uitgangen

a, *hede*, welke zich

somwylén in *te*,

somwylén in de enkele *e* vermomt.

b, *schap*,

c, *nis*,

d, *dom*.

Deze alle zijn primitif VROUWELIJK

§. 56, 69, 72, 73.

e, *sem*.

welke MANNELIJK is §. 64.

c. de

(*) Welke uitgang somwylén in *e* en *y* overgaat.

- c. de **VERVORMING** ligt of in de verandering van 't woord-zelve (*Transmutatio realis*).
of in die van de opvatting van 't woord. (*Transmutatio intellectualis*).
1. In het *woord-zelf*. Dus
in de vervrouweljkende uitgangen : *se, esse, ste, ster*.
2. in de *opvatting van 't woord*: naamlijk als men 't **IN CONCRETO** neemt: Dus
- a*, de diminutiven,
b, de stoffelyke.
c, de collectiven.
d, de verbalia met het augment *ge*, uitgedrukt of verborgen, §. 66, 68.
e, de verbalia in *sel*.
- Welke alle **ONZIJDIG** zijn. §. 36, 39, 40, 41, 42, 43, 45.



A A N.

AANTEEKENINGEN

T E R

OPHELDERING.

I N L E I D I N G.

(I. Bladz. 5.) Dus (by voorbeeld) besluit Hoogstraten uit het *Posseſſivum* ZIJN of HAAR, 't welk in Dichter- of Redenaarstijl op 't Geslacht van het Voorwerp ziet, tot dat van het woord; en discht ons dienvolgende ſemwijzen met de beste trouw van de wereld, Vrouwelijke woorden voor Mannelijk, en Mannelijke voor Vrouwelijk op, om dat Hooft of Vondel somtijds in perſoonsverbeeldingen, na de eerſten genoemd te hebben, ZIJN of HUN laten volgen; na de laatſten, HAAR. — Men zie Kluis Aanteekeningen op de woorden, MIN, MAY, en ZON. (*)

Dus

☞ Met even veel grond kon iemand beſluiten dat VOLK by voorbeeld een Meervoudig is, wanneer hy leest: *het volk was hem gunſtiger dan hy HUN*; of, *hy ontnam het volk hun geliefkoosde tijdkeringen*. Want deze ſoort van toepaſſing van 't geſlacht en 't getal

G

des

Dus ziet hy stoffelijke Adjectiven, als IJZEREN, GOUDEN, voor gebogen Naamvallen in het Mannelijk Geslacht aan.

Dus neemt hy de bloote toevoeging van eene N in het Lidwoord voor een onbedrieglijk teeken van 't Mannelijke, schoon zy eene eenvoudige *Paragoge* is; waardoor DEN OORLOG, DEN HAAG, en dergelijke, zelfs in den ongebogen' Naamval, ontstaan zijn.

Zoo houdt hy, by voorbeeld, OP DE BEEN voor een blijk van het Vrouwelijke, hoezeer het niet dan eene *Apocope*, en enkele afkorting van OP DE BEENEN is, even als wanneer men zegt, *duizend man, twintig pond*, enz.

Zoo berispt hy, by voorbeeld, Hooft, dat dees, naar het tot daar toe bestendig gebruik, DES ZON'S schreef, even of hy daar mede het woord Mannelijk gemaakt hadde.

Even zoo houdt hy den zesden Naamval somtijds voor den vierden, en waant, dat DEN RIJKE VERWOESTEN het Onzijdig zou kunnen aanduiden.

Alle zoodanige misvattingen zijn hem wel, in den tijd

des beteekenden op het beteekenend woord zijn even zeer gewettigd en in gebruik; schoon het een veellicht meer dan het ander voorkomt, niet alleen om dat er meer woorden zijn die van het geslacht der voorwerpen, die zy uitdrukken, verschillen, dan *Collectieven*; maar ook om dat het *Collectivum*, als een *Concretum*, tegen alle denkbeeld van meertaligheid aandruischt. Men zie de Verhandeling, §. 35.

tijd waar in hy schreef, en waar in de Taal nog met nevelen omhuld was, thands door de vlijt en nasporingen van de Huydecopers en Kluits opgeklaard, juist niet even zeer te wijten of kwalijk af te nemen; doch dit verandert de zaak niet, en levert een verfooning voor den Schrijver, geene rechtvaardiging voor het werk, op.

(2. *Bladz. 6.*) Indien zy 't ook gedaan hadden, wilde ik toch de reden weten van hunne *determina-tien*: want noodwendig moesten zy er eene hebben.

(3. *Bladz. 10.*) TIJD is een Præteritum van het Werkwoord TIJ-EN, dat is *trekken, uitstrekken*. TIJD of TIJDE, is derhalve UITGESTREKTE, UITSTREKKING; en het woord is als Præteritum, vrouwelijk. Men zie de Verhandeling §. 30.

MAALTIJD is een saamgestelde van TIJD: niet echter in den tegenwoordigen zin, dien van 't Latijnsche *tempus*, maar in dien van TREKKING. — MAAL is *Byeenkomst*; waar van men in 't Latijn der Middeleeuwen, dat zeer vele woorden der Landtaal overneemt, slechts met een' Latijnschen uitgang veranderd, MALLUM voor *Vergadering* vindt. Hier van TE MAAL, dat is *te gader*. Hier van, *een-, twee-, driemaal*, enz. dat is *een-, twee-, drie komsten*, even gelijk men ook *reize* zegt, *ineen-, twee-, drie REIZEN*; of *keer* (als ware 't *wedromkeering, hervatting van de REIS*), de *eerste KEER*; 't geen de Italianen ook uitdrukken, in hun *VOLTA*;

la prima volta. Zoo is 't Fransche *une* ou *deux FOIS*, niet anders dan eene verbastering van VOYE, weg: *een*, *twee* WEGEN. Zoo is ook *à la fois* (*te gelijk*) eigenlyk *à la voie* (*aan den weg*), dat is *in één' weg*, *met een'*. Zoo zegt men in 't Deensch, GANG. *To GANGE*, *trè GANGE* (*twee*, *drie gangen*). By de Brabanders zei men oudtijds *twee*, *drie STONDEN*, dat is STANINGEN, zoo ik dit woord gebruiken mag. De Engelschen zeggen, *two*, *three TIMES*, dat is *tijden*.

MAALTIJD is derhalve eigenlyk *by een trekking* (niets meer of minder); MIDDAGMAAL, *middagvergadering*; GASTMAAL, *gastvergadering*; en men heeft het slechts op de *byeenkomst ter spijzing* toegepast, waaraan het door het gebruik eigen geworden is.

DOOD is een Præteritum van DO-EN, dat is het *ontbinden*, het *oplossen* van een vast lichaam; en, als Præteritum in een Naamwoord veranderd, is het dan ook vrouwelyk. (Verhand. §. 30.) Dit DO-EN geeft ons ons DOOIEN (*do-j-en*), *dégèler* in het Fransch; de DAAUW (*do-w-e douwe, douw*). DÓDTKIOTT, in het Deensch, is *bedorven vleesch*. In het IJslandsch is DOGGUA (lees *dooiwe*), *regenen*.— Ons GEDOGEN, is hier ook van, in den zin van *LOSlaten*, *VRIJlaten*. — Het woord DOUARIE (dat thands voor Fransch doorgaat) is hier ook van, en niet van 't Latijnsche *do* of *dono*, noch 't Fransche *douer*. Het is DOÓ-WARING, DOODWARING of WARE; dat is, *voorzorg tegen de dood*.—

DOUER-

DOUER-zelf in 't Fransch is van ons DOGEN, GEDOGEN, in den zin van *afstaan*, *geven*, *schenken*: DO-W-E is hetzelfde als DO-G-E. Zie de Aanteekening, §. 51.

(A. Bladz. 12.) De zaak is volkomen dezelfde. 't Is de *vorming* des Woords, welke 't Mannelijk of Vrouwelijk maakt, even als het de *vorming* of gedaante is, die de laars van de schoe onderscheidt. — Het woord KAARS, by voorbeeld, Mannelijk te maken, is een *contradictie*. VIERSCHAAR in het Vrouwelijk Geslacht is even zoo, alhoewel dit gebruik te verdedigen is door den regel van Toepassing, wanneer er of VERGADERING of KAMER onder verstaan wordt. Men zie onze Aanteekening op §. 82. der Verhandeling, Ogemerkt. — SLAAP daar tegen is Mannelijk, als *thema* of wortel des Werkwoords *slapen* (§. 27. der Verhandeling.) — Het Vrouwelijk geslacht van DOOD blijkt nog in de spreekwijzen, TER *dood brengen*, TER *dood veroordeelen*, enz. Van *tijd*, in de uitdrukkingen *nu TER tijd*, in DER *tijd*, en andere.



E E R S T E A F D E E L I N G.

(a §. 10.) Zeer zichtbaar vertoont zich het *Verbum substantivum* in 't Latijn en Grieksch. — Deze Talen hebben twee *verba substantiva*, 1°. dat van eenvoudige of RUSTENDE *existentie*, 2°. dat van BEWEGENDE *existentie*. Het eerste, in 't Latijn, is SUM; het andere, EO: beide zijn in 't Grieksch εἶναι, thands εἶμι en εἶμι. Het laatste dezer Werkwoorden maakt den uitgang, in 't Latijn de gantsche *Conjugatie*, uit; zijnde alle verba daar meê gekoppeld. In 't Latijn loopt dit byzonder in 't oog. De vier *Conjugatie*-vormen onderscheiden zich alleen door de vokaal van het Thema, of den wortel des Werkwoords. AMA, met de lange A; DOCE met de lange, LEGE met de korte E; AUDI met de lange I, voegen zich slechts by dit Verbum, en de samentrekking maakt er één eenig woord van. AMO, AMAS; AMAT enz. is saamgetrokken van *ama-eo, ama-is, ama-it, &c.* DOCEO, DOCES, DOCET, &c. Van *doce-eo, is, it, &c.* LEGO, LEGIS, LEGIT, van *lege-eo, is, it; AUDIO, AUDIS, AUDIT, van audi-eo, is, it.* Dus is AMABAM, *ama-ibam*; DOCEBAM, *docè-ibam &c.* AMAVI, AUDIVI; *ama-ivi, audi-ivi; DOCUI, doce-ivi*, de v als onze w, en de c als k uitgesproken; LEGI, *lege-ii*, en zoo wijders door alle *Tijden*

den en *Modi* heen. Eene enkele afwijking stoot den regel niet om (*). Op gelijke wijze is *AMANS*, *ama-ens*; *AMARE*, *ama-ire*, &c. — Niet anders in 't Grieksch met *τυπ[ω]*, *τυπ[εις]*, *τυπ[ει]*, van *τυπ[ι]-σι*, *εις*, *ει* en de overige zoo *Verba Contracta* als *Barytona*, van welke men weet dat die in *μ* slechts afstammelingen, of, om 't dus te noemen, *variatiën* zijn.

(b. *Aldaar*. Dat *GAAN* en *STAAN* als contractiën aangemerkt worden van *ga-en* en *sta-en*, of *gangen* en *standen*, weet een ieder.

T W E E D E A F D E E L I N G.

(c. §. 12.) Om er echter iets vante zeggen, hun oorsprong is viererlei, en bestaat, 1^o. in de Natuurlijke kreten (waarvan §. 6 en 7): 2^o. in de Nabootsing der Klanken, welke men gewoon is met den naam van *Ὀνομαστοποιῖα* te noemen: 3^o. in de Nabootsing van de Werking der Gedaante of betrekking der zaak, door de spraakdeelen: en 4^o. in eenen natuurlijken Samenloop van geluiden met zekere zaken, waar door deze ons door de eersten herinnerd worden. — Van de eerste soort is, by voorbeeld, *VERHEUGEN* (*verhogen*), vanden natuurlijken uitroep der juichende vreugde, *HO, HO!*

HUI-

(*) Het *Futurum* van *LEGO* en *AUDIO* maakt geen uitzondering; want men mag veilig onderstellen, dat men oudtijds zoo wel *RAM* in *Futuro* zeide als *IBO*.

HUILEN, van 't huilende HUI; HUI; VERFOEIEN van FOEI; enz. Tot de Tweede behooren, RATELEN, KLATEREN, BRÛLLEN, ROMMELEN, DONDER, enz. Tot de Derde, SMAKKEN, SLIKKEN; — de aanwending van de holte der *Keel*, om holtens; van de langte en flapheid der *Tong*, om 't geen lang of flap is, te beteekenen, enz. de voornaamwoorden IK, GY, HY, waar van 't eerste t'onswaart, het tweede bestemd van ons afgaande, en het derde onbestemd van ons afgericht is. Tot de vierde soort eindelijk behooren de woorden van *mam*, *papa*, *mama*; en dergelijke, welke de kinderen in hunne eerste poging om te spreken, en nog niet dan lipletters kunnende vormen, uitspreken, wanneer zy 't geen hun naastby is beteekenen willen, (waarvan zie *De Brosfes Mechanisme des Langues*. — En aan deze soorte is ondergeschikt de Klasse van zoodanige woorden, die toevalliger wijze op 't eerste voorkomen eener zaak, uit daar van onafhankelijke omstandigheden genomen worden, en waar van de naspooring zwaarst en aan onzekerheden onderhevig is.

(d. §. 16.) Deze uitgangen naamlijk zijn Wortels van de Werkwoorden.

(e. §. 23.) Gotthisch, WAIR; Angelfaxisch WER; Yslandsch VER, en in 't oud Schy-tisch, volgens Herodotus, 'ΑΙΟϚ (AIOR). Het Latijnsche VIR komt hier ook van. Men wil veel-

al

al de Uitgangen tot op zich-zelfs staande woorden, en dus, de *Verbalia* tot *Composita* maken. — Gelijk men **W E E R** (man) voor de terminatie des werkers in het mannelijk geslacht aanneemt, waarom zou men niet even zoo met anderen, het Hebreeuwſche יִשְׁחָא (ISCHA), vrouw, in de vrouwelijke terminatie is kunnen vinden? — Inderdaad, men vordert weinig met zulke uitleggingen, die niet tot den grond der zaak doordringen. Want waarom heeft *weer* de beteekenis van *man*? Uit geene andere oorzaak, dan dat het woord, welks wezen in de R bestaat (want de W is slechts eene foort van adspiratie) *werker*, *dader*, (actor), aanduidt. — Maar de afleiding van IS uit *Iſcha*, zou bovendien mank gaan, dewijl het eenvoudige IS (יִש), *man* beteekent. Doch hier van by gelegenheid nader.

(f ALD. Het is opmerklijk, dat deze sterkere voortzetting der trilling nooit gebruikt wordt, dan waar, niet een bloot dadelijke werking voor het oogenblik in den Werker onderſteld wordt, maar eene voortdurende. Een VEINZAART is niet iemand die VEINST, maar die BESTENDIG VEINST. Even zoo is een GRIJZAART, een RIJKAART, niet die de hoedanigheid van GRIJS en RIJK in het werkelijk oogenblik, maar by aanhoudendheid heeft.

Hetzelfde mag men van den uitgang IER zeggen, in 't welk men eene andere uitſpraak van 't zelfde

WAIR onderfelt; doch die eigenlijk uitheemsch, en uit het Latijnsche-ARIUS (*officiarius, pecuarius*), door de Franschen tot *ier* vervormd, is af te leiden.

DERDE AFDEELING.

VIERDE AFDEELING.

(g. § 28.) Te dezer gelegenheid kan ik my niet onthouden, een Woord van het belachlijk U-LIEDEN te zeggen; het geen uit een bloot misverstand ingedrongen is. Men onderscheidt in de Spraakkunsten en Taalboeken, U en GY, van U- en GYLIEDEN, als ware 't om het Enkel- en Meervoudige te onderscheiden: even of U en GY niet altijd Meervoudig ware, zijnde het Enkelvoudige van het Voornaamwoord der Tweede persoon, federt de invoering der Bybelvertaling by ons geheel in ongebruik, en zelfs in volstreckte vergetelheid, geraakt.— Men meent in dit misbruik, het gezag van vrijoude Schrijvers voor zich te hebben; intusfchen is de gantsche zaak louter verkeerde opvatting. Men vindt in de Opdrachten van Boeken, Brieven, en andere Schriften, aan een of meer byzondere personen gericht, de Letters U. L. en verbeeldt zich dat zy U-LIEDEN beteekenen moeten; maar geheel ten onrecht'. Zy beteekenen UW LIEVE of LIEFDE; want dit was de Tytel, waar meê de beleefdheid

dier

dier tijden byzondere lieden, en wier Geboorte of Bediening hun geen' Tytel (als Genade, Achtbare, Erentveste, Gestreng, of Mogende) gaf, gewoon was aan te spreken. En die daar op letten wil, zal het zoo bevinden, in die enkel voorkomende plaatsen, waar het woord voluit staat gespeld. Ik meen (maar ik kan my op mijn geheugen in niets meer verlaten), dat de Opdracht der *Verandwoording van Huig de Groot*, op het slot, dit uitdrukkelijk toont; daar hy *Uwe Edele Mogenden, Uwe Achtbaren* (of en zoo het verder heeten mag) en *Uwe LIEFDE*, als afnemende Tytels in zijne aanspraak te samen brengt en voluit schrijft.

En deze betyting met *UW LIEFDE* was tot onzent niet bepaald, maar in 't Engelsch heeft men 't zelfde gehad; en van daar het woord *LORD*. *Lord* namelijk, is saamgetrokken van *LOVERDE* of *LOVERED*, gelijk het by oude Autheuren, voorkomt, van *LOVE*.

Zonderling is het, dat in het Spaansch een diergelijk misverstand door woordafkorting der betyting ontstaan is, en in het gebruik doorgaat. Men zegt daar naamlijk, bestendig, *USTED*, in plaats van *VUESTRA MERCED* (*Uw Genade*), om dat onkundige Lezers van de verkorte schrijfwijze, *Vst^d*, niet anders wisten te maken, en dit by de algemeenheid der Onkunde, algemeen doorgedrongen en gevestigd is.

(h §. 29.) Niets gemeener, dan dat men Vrouwe

welijke Naamwoorden, met een vokaal aanvangende, voor Mannelijk gehouden heeft, om dat men er de *N* *paragogicon* in het Lidwoord voorgeplaatst vond. Men las *DEN Echt*, *DEN Eed*, *DEN Oorlog*, *DEN Avond*, *DEN Aemstel*, enz en nam *DEN*, waar in de *N* alleenlijk toegevoegd was, om de stooting van twee Vokalen, of hare inéénsmelting, te vermijden voor het gebogen Mannelijk Lidwoord. En het is op gelijke wijze gegaan met etlijke Woorden, die met de *H* aanvangen: by voorbeeld, *DEN Hoed*, *DEN Herfst*.

Door gelijkaartig misverstand zijn vele Naamwoorden met de *N* beginnende, in 't gebruik, Mannelijk geworden. Om dat men, naamlijk, *den* in de uitspraak wat breed uitbrengende, het Lidwoord daar meê schein te vereenigen. Dus is het met *DEN nacht*, *DEN nijd*, *DEN news*, *DEN nes*, *DEN nood*, enz. De Heer Kluit, meen ik, heeft dit reeds in de Geslachtlijst op een der woorden met die Letter aanvangende, opgemerkt. — Daar tegen heeft men somwijlen de *N* van het Artykel aan het Naamwoord gevoegd, zoo als in de oude Amsterdamsche Dialect in verscheiden woorden plaats greep. *NARMEN*, by voorbeeld, voor *ARMEN* (brachja). Mijne Oudoom Rodenburg, 'en meer Leden van de Kamer in *Liefde bloeiende*, schreven nooit anders. *AARS* wordt nog byna niet anders gehoord dan met de *N* daar voor. *NIKKER* is nog in gebruik voor *IKKER*, dat is *ICHTER*, pijniger, voor den Duivel gebruikt. En (dat ik dit in 't voorbygaan opmer-

merke, terwijl ik het woord (schrijve) **DUIVEL** heeft op gelijke wijze de **D** bekomen, wanneer men *d'Euvel* of *d'Euvele* zeide : 't geen ook met de enkele *u* geschreven werd. Dat men onderscheid maken wil tusfchen **NAR** en **AR** is intusfchen verkeerd : het woord is oorspronklijk **NAR**, en verwand met **S NOR**. Beide beteekenen een *bel*; en het eerste is op de met bellen loopende Hoffchalken, toen deze Hofkleeding in onbruik geraakt was en by hen echter behouden wierd, en desgelijks op Bellensleden, toegepast, en er aan geëigend.

Het geen ik van *de Euvele* zegge noopt my, in 't voorbygaan nog eene Aanmerking te maken omtrent de woorden, met **D** en **T** aanvangende. Men deed in de oude tijden de zachte **E** des Artykels zoo sterk niet klinken, maar sprak ze met eene kortheid uit, die ze naauwlijks hooren liet. Van daar de afkapping **D'**. Zoo sprak men **D'LANDEN**, **D'OSSEREN**, **D'SCHAPEN**. Deed men dit nu voor een **D** of **T**, als *dienst* op *tijd* by voorbeeld, zoo word volftrekt geen Lidwoord gehoord; want **D'DIENST**, **D'DEGEN**, **D'TIJD**, **D'TURF**, **D'TROOST**, klank niet anders dan 't enkele *dienst*, *degen*, *tijd*, *turf* of *troost*. Men wilde echter, en moest, het Lidwoord doen opmerken, zou men aan den aart der taal en de duideljkheid of verftaanbaarheid niet te kort doen en fomtijds dubbelzinnigheden voorkomen. Want **D'IER** klank even als **DIER**; **D'ALMOES** als **DAL-MOES**, **D'AKEN** (meervoudig van *aak*) als **DAKEN**, enz. Van daar dat men de *e*
ech-

echter niet lang willende maken, het geen het taal-eigen niet toeliet, bedacht was in 't uitspreken het lidwoord door eene eenvoudige drukking van den tong wat meer kracht te geven (eene wijze van uitspraak, met volle recht **NADRUK** genoemd!) en dus is voor deze woorden de **N** ontstaan.

Niet minder verwarring heeft de Genitivus op **s** met het Lidwoord **DES**, veroorzaakt. **DES AVONDS**, **DES NACHTS**, by wege van *Genitivus absolutus* geplaatst, schoon niet anders dan eene Buiging en Constructie, aan alle Geslachten gemeen, deed deze woorden by onbedrevenen, als met het onmiskenbare teeken van 't Manlijk Geslacht gekenmerkt, aanzien. — Men mocht met evenveel recht het woord **MOEDER** voor Mannelijk houden, om dat men 's **MOEDERS tederheid** vindt; en, gelijker wijze, alle Naamwoorden.

(i §. 33.) Wil men dus weten, of een woord in zijn aart Mannelijk zij, men vrage zich eenvoudig: Gaat het uit op de **R** of de **L**, of is het de wortel van een verbum?

V I J F D E A F D E E L I N G.

(k §. 41.) De Naamwoorden dezer vorming zijn eigenlijk Verbalia. Van **BLOEM** komt een Verbum **BLOEMEN**; van **VOGEL**, een Verbum **VOGELN**. (Men zie §. 55.) Daarvan het *Participium Pra-*

Præteritum, GEBLOEMDE, GEVOGELDE, dat tot een Adjectivum wordt, en zijn DE, welluidendheids halve, in *te* verwisfelt. (§. 73.)

(1 §. 46.) Het is waarschijnlijk, dat het oudtijds met het Vervrouwelijken der *Appellativen* door verkleining, even zoo geweest is, als met de *Eigen namen*. Immers in sommige oorden van ons Vaderland (ik meen, in Friesland) grijpt dit nog stand ten aanzien van ampt-, beroep-, of bedieningnamen. — In 't Engelsch vindt men een voorbeeld van zulk eene verkleining van een Appellatif om het op Vrouwen toe te passen, in het Woord LADY, 't welk een *Diminutivum* is van LAD, thans in beteekenis een *jonge knaap*, maar oudtijds een *man*. De Schotten zeggen *Laddy* voor het Diminutif van dit woord, en verstaan er dan een *knaapjen* door.

Z E S D E A F D E E L I N G.

(m §. 47.) Dat dit echter het geval niet is, zien men §. 60.

(n ALD.) Het woord W I J F neemt geen Geslacht door Toepassing aan, maar is altijd Onzijdig. — Waarom? — De zekere afleiding des Woords ontbreekt ons, en dit maakt de zaak duister. Men kan echter veilig zeggen, dat het een beschouwing *in concreto* ten grond moet hebben; even zoo als H E T
M E N S C H

MENSCH daar door Onzijdig is, schoon anders *mensch* (of *menſe*) door zijne vorming Vrouwelijk zou moeten zijn, en door Toepaſſing (die 't oorspronklyk en eigen geſlacht overheerscht en verdringt) Mannelyk is.

Of niet te min de Afleiding van w I J F zoo verholten ligt, is eene andere vraag. Voor my, 'k meen haar duidelyk waartenemen in de overeenſtemming van het oud Schotſche O I, dat eene perſoon van de zwakkere kunne beteekent, onſ O O I - L A M, onſ U I E R, enz. met dit woord. — O I - E maakt O I - W - E (Aanteekening p), en dit O I - W - E, ſaamgetrokken, wordt O I W, dat men O I F uitsprak gelijk men nog *verſ* uitspreekt voor *verw*; en de w voor aan, is een bloote adſpiratie. (Vergelyk Aanteekening U.) Zie daar het woord w I J F gevormd. Dit O E I, ook O U W E en E U W E geſchreven, naar dat men 't verſchillend uitsprak, maakt *uier* naar de Noordhollandiſche en gewone, en E I (ovum) door een platter uitspraak. Het geeft ook het wezen aan 't *ois* (oīs) der Grieken, by de Latynen O V I S, met de w tuſſchen in, en nu by de Spanjaards O V E J A. — Dan, wat beteekent dit *ooi* in zyn' oorsprong? O I - E N of E E U - E N (*eeuwen*, *ewen*) is voeden. Dus is E E U W E N of E U W E N in ons Nederduiſch *voeden*: E U W S E L, voedsel. Een O O I *lam* is dus een V O E D - l a m, dat is V O E D E N D - of V O E D S T E R - l a m, gelijk een Z O G - z w i j n, een Z O G E N D - of Z O O G - S T E R - z w i j n, en algemeen is O I, of O O I, *voedſter*. Van dit O I - E N is U I - E R dan ook *voeder*, *die voedt*. E N E I, *voed*,

weid, of *voedfel*. — Het woord **W I J F**, of **O I W E**, is derhalve desgelyks **V O E D S T E R**. — Van de uitspraak **E W E N** of **E W E N** is **E W E** (*een lam*) by de Engelschen, by wie **E W E - L A M B** voor zuiglam gebruikt wordt.

(o §. 48.) Dit vereischt misfchien eenige Opheldering. **S C H O - E N**, **S C H O - W - E N**, **S C H O U W E N**, is *aanzien*. Hier van 't Adjectivum **S C H O O N**, dat is, *aanzienlijk*, waar *onzienlijk* en *afzigtlijk* tegen over staat. Hier van is ook **S C H O U W**, een *merksteen*, en van daar, de uit het dak uitstekende *schoorsteenpijp*. Steenen, tot ondersteuning gebruikt worden, heeft **S C H O U W**, nevens **S C H O - E R**, **S C H O O R**, van *merk* of *schoorsteen*, als een tweede beteekenis, die van *steun* (appui) in 't Fransch) of schraag, bekomen. Van dit **S C H O U W** nu is ons **S C H O U D E R**, dus beteekend om dat men er lasten op torscht. — **S C H O E**, als zijnde oudtijds een kledingstuk van pracht en plechtigen pronk, is mede van *schouwen*.

Z E V E N D E A F D E E L I N G .

(p. §. 51.) Dat het Participium in **E N D E** uitgaande, en dat in **I N G E** of **E N G E**, het eigenste Woord is, is klaar, door de veranderlijkheid der *Tusfchenconsonanten* in de Werkwoorden (dat is, der Consonanten die den Wortel met den Uitgang

H

ves

verbinden), en inzonderheid van de *D*, die zeer licht verloren gaat, of in de *J*, die in de *G* afwisselt, verandert wordt. Zoo trekken wy *BLADEN*, tot *blaân*, dat is *blaën*, samên; *GODEN*, tot *Gobn*, dat is *Goën*; *DADELEN* tot *dalen*. Zoo houdt men het Verbum, *DOEN* voor eene contractie van daden. Dus zeggen wy *BLOEIEN* voor het geen men oudtijds *bloeden* zei. Dus zegt de platte volkspraak op veel plaatsen, *BRAJEN* voor *braden*, *KLEEJEN* voor *kleeden*, enz. Dus is *ZWAGEN*, waar van *zwachtel* en *zwager*, hetzelfde woord met *ZWADEN*, waar van *zwadel* (windfel). Naamlijk de *D* door de verzachting van den tongslag onderdrukt zijnde, zoo versmelten of verbinden zich de samenhortende Vokalen door de *J*; even eens als in *KOEJEN* (thands schrijven wy *koeien* met de vokaal *I*, doch dat dit geen onderscheid maakt heeft *Gesaker* aangetoond, en is zichtbaar) voor *koe-en*, *VLOOJEN* voor *vloo-en*, enz. Zoo leiden wy van *MOEDE* het Werkwoord *VERMOEIJEN* af. En de *J* vermengt zich zeer licht met de *G*. — Zoo zegt men *ANGELIER* en *ANJELIER*; zoo zegt men in 't gemeen gesprek *JY* voor *GY*; zoo hebben de Franschen altijd de *G*, waar wy *J* hebben; als in *frange*, *orange*. En het is van daar, dat het oude Engelsch voor ons Augment *GE*, in 't Participium Præteritum *I* of *Y* had; als *IBLESSED*, *gezegend*; *YTAKE*, *genomen*; *YCLAD*, *gekleed*; *ICOMEN*, *gekomen*; *IPASSED*, *gebeurd*; *YCLEPED*, *geroepen*, &c. — *D*, *J*, en *G* verwisselen derhalve. —

Zoo

ZOO is WADEN, WAJEN (waaïen), EN WAGEN (waarvan *waggelen* komt), het zelfde woord, doberende beweging, als van 't oppervlak des waters, beteekenende, en nu door de verschillende nuances in die beteekenis, onderscheiden. Zoo komt van SPIE, SPIE-EN, (*to spy* in het Engelsch; dat is *zien*), SPIEDEN (in *bespieden*, *verspieden*) met D, en SPIEGEL met G. — De Hoogduitschers welke, uit verwarring van de twee zoo na verwantschape Letters, in dit geval de H in plaats van de G stellen, spreken echter de J uit. Mube Kube, (MUHE, KUHE,) klinkt als *Moeie* of *Moeje*, *kocie* of *koeje*. En van daar zelfs hun verlenging der vokalen met *h*, die volkomen overeenstemt met onze oude spelling van *ai*, *ei*, *oi*, *ui*, in plaats van welke wy tegenwoordig de vokaal verdubbelen. — Soms tijds komt by ons de w even zoo ter verfmelting of verzachtjng van den overgang der samenlooppende Vokalen, te stude. Hier van E E-W-EN (E E-UWEN) voor *ee-en*; Z E E U W E N (als men in sommige Dialecten zegt) voor *zee-en*, en waar van Z E E U W S C H, het geen *Zeesch* zou behooren te zijn als in 't saamgestelde *Overzeesch*; en zelfs (gelijk men het by de ouden vindt) Z E E U W E voor *Zee*, het woord met de zachte E sluitende. Zoo zeggen wy NI-WE (*nieuwe*) voor 't geen in een' anderen Tongval NIJË (dat is *ni-jz*) heet.

Aanmerkelijk is het echter, dat men de terminatie ING, als Participium, in geene der verwantschap-

schapte Talen, dan de Engelsche, aantreft, maar dat alle de D hebben. Dus het Angelfaxisch: L U F I G E N D E , *lievende* ; H Æ L E N D E , *heslende*. Het Gottisch: S O K J A N D S , *zoekende* ; H A B A N D S , *hebbende*. Het Ijlandsch: E L S K A N D E , B R E N N A N D E , G R Y P A N D E , E T A N D E ; *beminnende* , *brandende* , *grijpende* , *eetende*. Het Deensch: E L S K E N D E , T Æ N K E N D E , S K R I V E N D E , H A V E N D E , V Æ R E N D E ; *beminnende* , *dankende* , *schrijvende* , *hebbende* , *zijnde*. Het Zweedsch: W Á R A N D E , E L S K A N D E , H A F W A N D E ; *zijnde* , *beminnende* , *hebbende*. — Het oud Engelsch gebruikte beide uitgangen, zoo wel in A N D als in I N G . — Het Perzisch heeft de N D . - N D A H . Als R A W A N D A , R A W A N D E , *gaande*. Het Grieksch en Latijn schoon de enkele *n* hebbende in *ov* (OON), en *ns*, toonen echter in hun buiging de tandletter: *ovs* (ONTOS), en -NTIS.

Doch I N G , als Verbale, is algemeen. 't Angelfaxisch drukt het uit door A N G E , I N G E , O N G E , of U N G E ; waar van O N G E voor een verschillende schrijfwijze van *ange* te houden is , de A niet klaar uitgesproken wordende, en *unge* voor een bloot onderscheid van spelling met *inge*. Dus R I G A N G E , *eerdienst* ; H Æ F T N U N G , *gevangenschap*. Het Frankduitsch heeft I L U N G (festinatio); het Deensch, F O R T Æ L L I N G , *vertelling*; R E G N I N G , *rekening*; en zoo wijders.

Even

Even zoo is het met LING. In 't Angelfaxisch is HÆFTLING, als zeiden wy *hechtling*, *gevangene*; CNÆFLING, waar van ons *knevel* voor een wakker man, en verwant met ons *knaap*, *jongeling*. LITTLING, een *kleintjen*. In 't Deensch, KILLING, een kleine kat; KYLLING, een *koekjen*.

Ook de uitgang y vindt men in de Talen van Verwantschap. Dus in 't Frankduitsch: GILÖUB-FULLI, *geloofbaarheid*, *geloofwaardigheid*; LUTTRI, *zuiverheid*, van LUTTER, *zuiver*, *rein*, waar van ons *louter*. HÜLDI, *getrouwheid*, van HULD (fidelis), vermaagschapt aan ons *hulde*, en HOU en *getrouw* zijn.

Hetzelfde heeft in het Perzisch plaats, waar de i of y met ons HEID overéénkomt. Dus GODAY, *Godheid*, van GODA, *God*; SCHADY, *blijdschap*, van SCHAD, *blijde*.

Wat den uitgang in e betreft, men zou mischien mogen twijfelen, of ey van ING, dan van HEID, verkort zij. Het Frankduitsch heeft A: SCONA, *schoonheid*, van SCONE, *schoon*. Ook e, als LUTTRE, *zuiverheid* van LUTTER. Maar de a, e, en i gaan in elkander over, overal, waar de Taal ruw, en de uitspraak niet zeer bestemd is. Het Zweedsch heeft desgelijks A: ONSKA, *boosheid*, van OND, *boos*. Het Deensch wederom heeft e; BREDE, HØIDE, MENGDE, GLÆDE; *breedte*,
 H 3 hoog-

hoogte, menigte, blijdschap. Doch deze woorden zouden veellicht eer tot onzen uitgang **TE** behooren.

Het Hebreuwsch gaat dus uit in **A**, inde plaats van **HA**, zichtbaar met ons *heid* vermaagschapt, als wy straks zien zullen.

De Uitgangen in **HEID** en **SCHAP** ontmoeten wy overal. Het Angelsaxisch heeft **HAD**, **HAD**E, als in **MÆGTH-HAD**, **MÆDENHADE**, *maagdom*. Het Frankduitsch heeft **HEYT**, en **HEITI**, of **HEDI**; als **SCONHEYT**, **LUZZERHEYT**; **MAGATH-HEITI** (*maagdom*), en **JUGUTHEDI** (*jeugd, jonkheid*), van **JUGUND**, waar van het Hoogduitsch *jugend* (*jugend*) Het Deensch heeft **HED**: **ØVRIGHED**, *overheid*, **CHRISTENHEDEN**, *de Christenheid*; in welk laatste woord de eindfylbe **EN**, een byvoegsel is, dat de beteekenis van het aanwijzend Lidwoord heeft. Het Zweedsch geeft het: **HERRLIGHET**, van **HERRLIG**, *heerlijk*; **ARLIGHET**, van **ARLIG**, *eerlijk*; **TACHSAMHET**, van **TACHSAM**, *dankbaar*. **DUSBARMHERTIGHET**, **BITTERHET**, **GODHET**, (*goedheid*); in welken uitgang de **E** lang uitgesproken wordt. — Het Hebreuwsch heeft **HA**, of **CHA**. Dus **בְּרָחָה** (**BERAHA**, **BERACHA**), *zegening*; **שִׂמְחָה** (**SCHIMHA**, of **SJIMCHA**), *blijheid*. Welke uitgang ook enkel **A** wordt, als **חֵכְמָה** (**CHACHMA**) *wijsheid*. In 't Syrisch heeft men

men ETA voor ons *heid*: waar van het Latynsche TAS niet verr' af is. Het Grieksche τα (1A) toont eene kennelijke verwantschapping met *i-e* van HEIDE, in EI-E verbasterd.

ONS SCHAAP is niet minder een den Noordlijken Talen gemeene uitgang. Het Angelfaxisch drukt hem uit door SCYP, SCYPE. Dus GEBEORSCYPE, lees *gebierschipe*, *samenleving*; WEORTHSCYPE, lees *wierdschipe*, *waardigheid*. Men vindt ook somwijlen SCRAFT. — Het Frankduitsch heeft SKEPI, SKEPE, SKIP. Dus LANDSKAPI, *landschap*; FIONDSKEPI, *vijandschap*; AMBAHTSKEPI, van AMBAHT, *bodiening*. Ook SKAF, SKAFT, SKEFTI; als LANDSKEFTI voor *landschap*; HUGISKAFTI, van HUGI, *gedachten*, *bedenking*; verwant met ons *heugen*, *geheugen*. — In het Deensch heeft men SKAB; als HERSCHAB, *heerschap*: In het Zweedsch, dat van harder tongslag is en veelal de harde Consonant heeft, waar het Deensch de zachte gebruikt, *skap*. RIDDERSKAP, by voorbeeld; BORGERSKAP; SELLSKAP: *Ridderschap*, *Burgerschap*, *gezelschap*. — Dat het Hoogduitsch schaft (SCHAFT) heeft, als in Geselschaft (GESELSCHAFT), Herrschaft (Herrschaft), weet ieder.

Wat dit SCHAAP op zich-zelve betreft. In het Deensch is nog SKAB, een *kas*; waar van in ons oud Hollandsch SCHAAPRIJ (als ware't *skabbery*)

voor een *spijskamer*, waar men 't eeten in wégzet; het geen velen te onrecht van 't Latijnsche *CIBARIUM*, waar van de *CIBORIE*, in de Katholyke Kerk bekend, willen afleiden. Dat het *Thema*, *SCHEPPEN* is, waar van *SCHEPEL* enz. is reeds aangemerkt. Ik voeg er hier by, het *Déensche* *SKEE*, een *lepel*; en het *Neêrduitsche* *SCHIE* of *SCHIDE*, als ontvangende 't zwaard, mes, of wat het zyn móge, in zich. In 't *Gottisch* is *SKAP* of *SKAB* alle bevattend vaatwerk van welke stoffe ook, *vaisfelle* in 't *Fransch*. — Het woord *SCHIP*, dat in alle Noordlijke Talen voorkomt, is hier ook van, als zijnde een soort van *KAS* (*arca*) — Dat dit *SCHEPPEN* oék in den zin van *VORMEN* gebruikt is, waarvan *SCHAPE*, *gedaante*; en van daar tot dien van *MAKEN* overgegaan, is bekend. Zoo wel, als dat het in onze oude Taal algemeen voor *maken* of *gedaantegeven* of in *postuur stellen* gebruikt wierd, zoo dat men niet alleen zeide *SCHEPPENES* voor *maaksel*; *SCHIEPSTERIGE* voor *maakster*, maar zelfs *ZICH TE WERE SCHEPPEN*. — *SCHEPEN* in onze *Rechtbanken* is hier ook van, in den zin van *creare*, *aanstellen*. — Ook het *Werkwoord* *SCHAFFEN*, dat slechts eene andere *Dialect* is, en *daarstellen* beteekent. En van dit is het *Woord* *SCHOFT* gelijk onder de *Werklieden* gezegd wordt voor *schaft*, dat is eene *making*, *werking*; de dag in een zeker getal van *werkingen* verdeeld zijnde. — Van de meer algemeene beteekenis en aan-

aanwending van het Thema. **SCH**, handelen wy in onze uitvoerige Spraakkunst.

De Mannelijke Uitgang **ER** is even zeer algemeen, 't Angelfaxisch: **GODSPELLER** *Euangelist*, van **GODSPEL**, *Euangelie*, nog in 't Engelsch overig, dat **GOSPEL** zegt. Het Frankduitsch heeft **ER**, **ERI**, of **AR**, en zegt, **DOPERI**, *Dooper*, en **ARNAR**, *maaier*, van **ARN**, *oogst*; waarvan der Hoogduitscheren ernte (**ERNTE**), en het geen van **AAR** kooimt (*arista*), in 't IJslandsch in 't algemeen uitspruitsel, en in 't Gotthisch **AHS**, **AHSA**. — In 't IJslandsch is het **ER**, als **DANSKER**, *Deen*. In het Deensch desgelijks (**LÆRER**, *Leeraar*); en in 't Zweedsch, **AR** of **ARE**. Gelijk **FECHTARE**, **HOLLANDARE**, **KONSTNAR**: *Vechter*, *Hollander*, *konstenaar*. — In het Grieksch is de zoo veelvuldig voorkomende Uitgang **ης** (**ēs**) blykbaar verbasterd van **ης** (**ēr**, **EER**, of **AAR**.) (*); die **er** zelf ook niet vreemd is. Het Perzisch heeft ook **ER** of **AR**: **BIDAR**, *wachter*.

Niet minder zijn het de Vrouwelijke Uitgangen **IN**, **JE**, **STER**. — Het Frankduitsch heeft **INNA** of **INA**. (**CONINGINNA**, **MEISTERINNA**, **FRIUNDINA**; *koningin*, *meesteres*, *viendin*.) Zoō heeft het Zweeds desgelijks, **FORSTINNA**; *Vorstin*.

(* Dit blijkt aan de Derivaten in **ηριον** (**ERION** of **ARION**): **βι φυλακτήριον** (**FYLAKTĒRION**), **ἀκροατήριον** (**AKROATĒRION**) &c. die de **ρ** (**R**) behouden hebben.

fin, enz. — Het Deensch, schoon als wy, *inne* uitsprekende, voegt er de *d* in: HERTUGINDE, *Hertogin*; DIGTERINDE, *Dichteres*. — De Uitgang *se* is in de Noordlijke Talen zeer algemeen als aanhangfel van *-el*. Dus in 't Angelfaxisch REKELSE, *rook*; RÆDELSE, *raadfel*; doch komt ook op zich-zelf voor, als in ÆLMESSE, *aalmoes*; BLISSE, *blijdschap*, waar van 't Engelsch BLISS. Dus in 't Deensch, BESKUELSE, *beschouwsel*, *beschouwing*; FORNØIELSE, *vermaaklykheid*. — In het Perzisch is het, ISCHOFESCH: als by voorbeeld BINISCHOF BINESCH, *gezicht*, van BINAN of BINEN *zien*. — Men brenge hier ook in het Grieksch de Vrouwelijke terminatie *is* (*is*) toe, welke van de mannelijke *us* (*us*) gemaakt wordt; en die der Verbalia in *isis*. (*εὐπέλις* van *εὐπέλης*, *uitvinder*. *ἀξιώς*, van *ἀξίω*, *waardigen*, enz.)

STER is in 't Angelfaxisch veelvuldig: SINGESTRE, *zingster* of *zangster*. BÆKERSTRE, *bakster*, of *bakkerin*, *bakkeres*.

De Uitgang *dom* behoort mede tot alle verwantschape talen. 't Angelfaxisch zegt dus (KYNINGDOM, KYNINGDOME, ABBOTDOME, FREEDOM, dat *friedom* gelezen wordt, WISDOM, HÆLIGDOM, THEORDOM, dat men *dierdom* uitspreekt; dat is, *Koninkrijk*, *Abtdy*, *Vrijheid* of *Vrijdom*, *Wijshid*, *Heiligheid*, *Slaverny*. Het Frank-

Frankduitsch, dat DUOM, TUOM heeft; WISDUOM, JUNGARDUOM, HERTUOM; *Wijsheid, Eerlingschap, Heerschappy*. Het Deensch: BISPEDOM, *Bisdom*; ALDERDOMMEN, *de Oudheid*; ook met de ø; FYRSTENDØMME, *Vorstendom*. Het Zweedsch: BARNDOM, *kindsheid*; LÅRDOM, *Geleerdheid*; KEISAREDOM, *Keizerrijk*.

De Uitgang NIS, of NES levert ons het Angelsaxisch op, dat *nesfe* of *nysfe* gebruikt; als GELICNESSE, *gelijkenis*. — Het Gotthisch heeft de NS VOOR terminatie: GLAUBEINS, *Geloof*; GARATHEINS, *Gerechtigheid*.

De Uitgang TE, VANHEID is evenzoo alom bekend. In 't Angelsaxisch is MÆGTHE, *Bewindvoering*, van MÆGTH, *Macht, Bewind, Gezag*. THIEFTHE, *Diefte, Dievery*. Men mag hier ook het Gotthisch AIRTHA, *aarde, toebrenge*; dus ook LITHA, *een lid*. Zoo heeft het Frankduitsch GENATHE, *Genade*. Het Deensch komt onze oude Taal hier wederom naby, met HØLDE, *hoogte*; BREDE, *breedte* enz. Het Zweedsch werpt de E weg, en zegt: HÖGD, van HÖG, *hoog*; BREDD, van BRED, *breed*.

(q. §. 52.) Indien het ook niet te onderscheiden ware, dit zou niets ter zaak doen. Maar eene hebbelijkheid van afleidingen te maken, welke niet dan door

door een vlijtig beoefenen der Talen, een geregelde vergelijking van hare byzondere eigenschappen, en het vasthouden aan een gestreng Logica, te verkrijgen is, koomt hier den ervaren te stade, en geleest hem met zekere schreden, waar anderen niet dan verwarring zien. Indien men het BI niet herkent, men klimme op tot het NEST waar het uitgevallen was.

(L. S. 55.) Dus heeft het Zweedsch den uitgang LING voor een Diminutivum. KILLING, *Geitjen*, van KID, *Geit*: KYKLING, *koekjen*, van KYKA, *koek*. — Even zoo met het Deensch: GJOESLING, een *gansjen*; KILLING, een *kattjen*; KYLLING, een *koekjen*.

(s. S. 60.) Dat de Uitgang IN, of gelijk men in sommige Oorden plach uit te spreken, IJN, niet anders dan ING is, daarvan geeft (zonder tot de onmiddelijk voorgaande Aanteekening te rug te keeren, een byzonder staal, het woord KAZIJN, gelijk wy het tegenwoordig schrijven en uitspreken. Een DEUR- of VENSTERKAZIJN is het geen waar de deur of het venster in GEKAST of van rondom ingesloten wordt, en men noemt het daarom de KASSING of *invatting* daar van; — Zoo noemde men oudtijds ook RAVELING, 't geen men nu RAVELIJN zegt. — Zoo hebben de Franschen hun BOUDIN van het Engelsche PUDDING gemaakt, hun REDINGOTTE van 't Engelsche RIDING-COAT,

COAT, *rij-kleed*. Hun FESTIN van ons FEESTING (men zei oudtyds *feesten*, gelijk in het Fransch *fêter*): hun ESCALIN van SCHELLING, enz. en hunne diminutiven in IN, als COQUIN (eigenlijk *petit cocq*); CARLIN, van *Carle* (nu *Charles*), DOQUIN (*petit dogue*): &c. waar mee 't Italiaansche INO ook overeenstemt.

(t. ALD.) Aan welk LAD, door de uitspraak *lode*, ons Naamwoord *Luiden, lieden*, vermaagfchapt is. Men zei in 't oud Engelsch ook *leode, en ladde*.

(u §. 61.) Dat deze s in JAPANS, enz. niet dan 't teeken van den Genitivus is, toont zich blijkbaar. Maar niets belet, dat die Genitivus tot een Adjectif wordt. Het is even zoo met den ouden Genitivus INEN, dien wy thands alleen in de Mannelijke Naamwoorden op R, S, of SCH, en E gebruiken (by voorbeeld, *des Heeren, des Reuzen, des menschen, des Oversten*). — GOUDEN, STALEN, PURPEREN, DIAMANTEN zijn niet anders dan deze Genitivus van de substantiven *goud, staal, purper*, en *diamant*, maar zy zijn daarom niet te min als Adjectiven gecanoniseert. (*)

(w §. 63.) De Diminutiven in KE nemen ook de s voor de k aan. Dus wil men, dat MEISKE, nu MEISJE, van MEID gezegd wordt, en de vrouwen naam JANSKE (JANSJEN) van JAN. Men

be-

(*) Wil iemand ze nochtans liever voor oude Participia in INO houden; ik stel er my niet tegen.

bedriegt zich echter hierin, als men er eene invoeging van de s stelt. — MEISKE, of *meisje* is eene verzachting van de D, als zy met de J, of G, in famenkomst treedt, zoo als wy in *Paadje* (eertyds *Paadgen* geschreven) bevinden, en men heeft *meidge* voor *meidke* gezegd. — JANSJEN en HANSJEN daartegen (of JANSKE, HANSKE) zijn faamgetrokken van *Joannesjen* (*Joanneske*) en *Hannesjen* of *Hanneske*, en bewaren dus de s van hun primitif. maar nemen er geen aan. —

Niet te min vindt men deze s in eenige Dialecten der Landprovincien, en ze is buiten dien zeer oud. Het Zweedsch ook heeft FECHTERSKA, *vechtsfer*, (het vrouwelijke van *fechter*); MAJORSKA, *Majoorin* (de vrouw van een' Majoor), enz. — Maar dit is dan de Uitgang KE niet, maar is het Adjectivum dat in-sCHE uitgaat. BURGEMEESTERSKE, by voorbeeld, is *Burgemeestersche*. Even als men 't Vrouwelijke ook door 't adjectivum in IGE plach te beteekenen: als *constenarige*, *konstenaresse*. (*)

(X ALD.) De Diminutiven in KIJN schijnen eigenlijk tot de Vlaamsche Spraakvormen te behooren, en zijn van daar in het Fransch overgegaan.

Dus

(*) In 't Grieksch is dezelve Diminutiven uitgang bekend. παιδίσκη, by voorbeeld, (PAIDISKOS) *jongske*, van παῖς (PAIS), jongen. ἀστερίσκος (ASTERISKOS), *flaretje*, &c.

Dus zegt men in de Fransche Taal **MANEQUIN** voor eens Schilders *lelman*. Het woord is, **MANNEKIJN**, *mannetjen*: waar voor men het in 't oud Fransch ook gebrnikt vindt. — Dus vindt men **CRANEQUIN**; dat is **KRANEKIJN**, kleine **CRAAN**, voor een heftuig, dus genoemd om zijne gedaante naar een Kraanshals zweemende. Enzoo, meer andere.

(y §. 68.) Men zegt *onafscheidbare* Voorzetsfels met opzicht tot de Verba, daar zy een deel van uitmaken. Zy dragen dien naam, 't zij zy opzichzelve bestaan kunnen of niet, wanneer zy in alle Tijden en Modi aan 't hoofd van het Werkwoord gehecht blijven: *Afscheidbare* daar tegen. die in de buiging of Conjugatie des Verbums zich van deszelfs lichaam afscheiden. **ONTFANGEN**, by voorbeeld, en **AANVAARDEN** houden altijd hun Voorzetsfels **ONT** en **AAN** onveranderlijk aan hun hoofd, en men zegt: **IK ONTFANG**, **IK AANVAARD**; **IK ONTFING**, **IK AANVAARDDE**; **ONTFANGEN ZIJN**, **AANVAARD ZIJN**: en vragender wijze, **ONTFANG IK**, **AANVAARD IK**; en zoo vervolgens. De voorzetsfels zijn dus in deze Werkwoorden, *onafscheidbaar*. — **AANZIEN**, **OVERGEEVEN**, daar tegen scheiden zich, in de Conjugatie, van hun Voorzetsfels af. Men zegt: **IK ZIE AAN**, **ZIET GY AAN**, **AAN TE ZIEN**; **IK GEEF OVER**, **GEEFT GY OVER**, **OVER TE ZIEN**; en vragender wijze even zoo: **ZIE IK AAN**, **GEEF IK OVER**, &c. De voorzets-

zetsels zijn er dus affcheidbaar in. — Dit onderscheid is zeer wezendlijk ten aanzien van die verba, die saamgezet zijn met Voorzetsels die op zich-zelve staan kunnen, als AAN, OVER, BY, ONDER, enz. en verandert de beteekenis der Verba ten eenen maal. OVERWEGEN by voorbeeld, is iets anders, wanneer er de propositie affcheidbaar in is; iets anders, wanneer onaffcheidbaar. IK OVERWEEG (onaffcheidbaar), is *ik overdenk* (*je réfléchis*, in het Fransch): maar IK WEEG OVER, is, als Verbum Activum, *ik weeg* (eene zaak) *nog eens*. IK OVERWEEG een Voorstel, een vraag; maar IK WEEG (wat ik op de markt gekocht heb, nog eens) OVER. — Zoo is ONDERHOUDEN met een onaffcheidbare propositie, van ONDERHOUDEN met eene affcheidbare, geheel verschillend. IK ONDERHOUDE is, *ik hou bezig* met een gesprek, of *ik geef levens ondersteuning*. Edoch IK HOU ONDER is, *ik wederhou van BOVEN te geraken*. — Zoo is het iets anders, IK AANBID, of IK BID AAN. Het eerste drukt een hulde van hartstocht uit; het laatste, een eerdienst (*culte*). Dus zegt men zeer goed: „'k AANBAD haar; neen, IK BAD haar AAN.”

Er staat op te letten, dat in de met affcheidbare Propositionen gekoppelde Werkwoorden, de heerschende Toon of Accent altijd op het Voorzetsel valt. Dus áán-ZIEN, óVER-WEGEN, áán-BID-DEN, óNDER-HOUDEN; en IK ZIE áán, IK WEEG óVER, IK BID áán, IK HOU óNDER;
áán-

INGEZIEN, ÓVERGEWOGEN, &c. In die met onafscheidbare voorzetsels saamgesteld zijn, daar tegen, valt de heerschende Toon op het lichaam des werkwoords, en het voorzetsel is toonloos. AANBIDDEN, ONDERHÓUDEN, OVERWÉGEN; EN IK AANBÍD, IK AANBÁD; IK ONDERHÓU, ONDERHÍELD; IK OVERWÉEG, OVERWÓOG; ONDERHÓUDEN, OVERWÓGEN. (AANBIDDEN heeft geen Participium præteritum.)

(z. §. 73.) Maar zoo door de ineenvloeiing met een sterker Consonant de uitgang DE tot TE wordt, moest men dan ook niet LIEFTE zeggen, inplaatse van LIEFDE? — Neen, want de F, als vervangende de V, wordt in onze taal, waar zy eene lettergreep sluit, zacht gerekend: en zoo is 't ook met de S als zy voor de Z komt. Men ziet dit aan de Imperfecta der Gelijkvloeiende Werkwoorden. *Ik loofDE, ik kliefDE, ik draafDE, ik leefDE, ik zweefDE, ik schaafDE, ik sloofDE*, en zoo wijders, hebben alle de D; even als de zachte D, (in *ik kleedDE, ik kladDE*); de G (in *ik wiegDE, ik droogDE, ik poogDE*); de I of J (in *ik paaidE, ik vloeide*); de L (in *ik woelde, ik knelde, ik stelde*); de M (in *ik bromDE, ik grimDE*); de N (in *ik kende, ik wende, ik gunde*); de R (in *ik knorde, ik warDE, ik boorde*); de S, voor de Z komende, (in *ik vreesDE, ik aasDE, ik bloosDE*); de W (in *ik kaauwDE, ik huwDE, ik stuwDE*). —

I

Het

Het is dus ook zeker, dat schoon onze ϕ sterker in uitspraak is dan de Latijnsche, die nagenoeg met onze v over een kwam, zy echter geenzins de ϕ der Grieken vervangt.

(A §. 75.) P A A D J E is eene sterke Contractie van PÆDAGOGIUM, (cœtus puerorum). *v. Lips. Excursf. ad Lib. XV Annal. Taciti.* De oorsprong des woords is het Grieksche παις. 't Is de Toepassing, die het woord Mannelijk maakt.

A C H T S T E A F D E E L I N G.

(E §. 81.) Dat de Gelijkvloeiende Werkwoorden van jonger tijd en niet oorspronkelijk zijn, is reeds meer aangemerkt. De Wortel, welke door alle tijden heen, daar geheel onveranderd in bewaard wordt, schijnt, voor hen, bestaan en er den oorsprong aan gegeven te hebben. Ook heerscht in hun vorming van 't præteritum een geheel andere geest, dan in die der Ongelijkvloeiende. Ook schijnen zy meer geschikt voor Verba Neutra als Activa. Ik verbeeld my ten minste een onderscheid te vinden in de kracht en aanwending der Gelijk- en Ongelijkvloeiende præterita van die Werkwoorden, die in beide vormen gebruikt worden. — *De schok BEWOOG de rots*, en *de rots BEWOOG zich*; maar daar tegen, *de rots BEWEEGDE: Hy LOEG my uit*;

uit; maar hy LACHTE, dat hy schaterde: IJ-
 JOEG hazen en patrijzen; maar hy JAAGDE, dat
 hem 't zweet uitbrak. Deze uitdrukkingen zullen
 mijn meening verstaanbaar maken. — Ik weet wel
 dat Vondel zegt:

„ De toren van 't Stadhuis BEWEECDE
 ZICH en schudde, ”

en dat over 't algemeen, onze beste Schrijvers daar
 geen of weinig opmerking aan gegeven schijnen te
 hebben. Ik sta dus toe, dat het Gebruik beide ver-
 mengt, en dat men 't Gebruik volge. Echter wensch-
 te ik de aandacht der Taalgeleerden daar op te ves-
 tigen.

(I. §. 82.) Gelijk alles in onze Taal, verdie-
 nen de FREQUENTATIVEN eene opmerkende
 beschouwing. In die van HERHALING, wordt
 de daad, de werking van 't Werkwoord, die in den
 uitgang bestaat (§. 10) door de tong met een MO-
 DULATIE, die eene zekere afbreking en vernietig-
 wing van den klank meêbrengt, verlengd, ten ein-
 de een denkbeeld van herhaling te geven. — In die
 van DURING wordt door het *Præteritum* het voor-
 ledene te kennen gegeven, en dit voorledene voort-
 gezet door de terminatie van den Infinitivus. Eene
 duidelijke uitdrukking in der daad, van de aanhou-
 dendheid der werking, die niet als eene bloote een-
 voudige daad, voorbygaat, maar in het Voorlede-
 ne begonnen zijnde, blijft voortgaan.

Dat deze kracht in het *Præteritum* met dadelijke werking gekoppeld, gelegen is, blijkt uit meer byzonderheden, hier niet op te noemen. — Zoo is er een onderscheid tusschen een' ZINGER en een' ZANGER. De eerste is, die ZINGT; de tweede, die geduurzaam zingt, wiens beroep het is. Hier om zal men ook wel *Zangeres* of *Zangerin* zeggen, maar niet *Zingerin*. Van *Zinger* zegt men niet anders dan ZINGSTER, waar van de uitgang eene dadelijkheid van werking in zich sluit, terwijl die van *IN* en *ES* meer eene hoedanigheid uitdrukken.

(O ALD.) „ Van het primitive Werkwoord onkundig,” zeggen wy. — Een zoodanige onkunde doet niet alleenlijk Geslachten veranderen, maar zelfs de woorden volstrekt verkeerd opnemen, en vreemde met eigen vermengen. Zoo is er een vrij groot getal Naamwoorden, die voor Nederduitsch gaan, schoon zy in den Vremde t'huis behooren; en, omgekeerd, een nog veel grooter. Zoo is FAKKEL niet anders dan *facula* (kleine toorts); TAFEL, het Latijnsche *tabula*; BALSEM, *balsamum*; ZEGEL, *sigillum* (parvum signum); VORME, *forma*; KOUTER, *culter*; en ook KOUS, *calceus*: want de *L* werd achter de *A* niet uitgesproken, zoo als nog in het Engelsch niet, waar men *talbot*, *walk* &c. zegt zonder iets van een tongletter te doen hooren; maar zy nameenen zekeren slependen klank aan, of zy met de *w* verlengd waar ge-

WOR-

worden. En het zelfde had in 't Fransch plaats met de o. Hier van wordt by de Franschen *SALFUS*, *sauf*, en *SOL*, *SOU*; by ons, *HALDEN*, *HOU-DEN*, van 't welke *HALS*, *HALSTER* &c. Hier van by ons *KOUD*, dat in het Hoogduitsch *kalt* (*kalt*) en by de Franschen *CHAUD*, 't geen in het Italiaansch *caldo* is. Zoo is *INT* van het Italiaansch *ainto*, in 't Hoogduitsch tot *Dinte* (*dinte*) verzacht; en zoo, zijn synonymum *INK*, van *incaustum*, waar van men in 't Poolsch *incaust* zegt, en het Italiaansche *inchiostro* gemaakt heeft. — Het vreemde woord, eenmaal het Burgerfchap by ons erlangd hebbende, heeft, natuurlijker wijze, zijn Geflacht tevens door het zelfde Gebruik bepaald, 't geen het invoerde; en hy dwaalt, die er een Geflacht naar de regels en gronden der Neêrduitsche Naamwoorden aan zou willen toe eïgenen.

Maar veel aanmerklijker (als wy zeiden) is het aantal der woorden, die men gewoonlijk by andere Natien t'huis zoekt, schoon zy echt en oorspronklijk Neêrduitsch zijn. Hoe velen zullen niet beweerren, dat *LANS* van *lancea*, *WIJK* van *nicus*, *WIJN* van *vinum* kooft; *VENSTER* van *fenestra*, enz. daar het tegendeel waar is. Het Latijn is eene gemengde spraak, naar het Grieksch geplooid, maar dat overvloeit van Duitsche woorden of wortels met eenen Latijnschen uitgang. Het zij dan, dat deze woorden in die taal van de Volken die in vroeger tijd in Italie woonden, aan- of overgenomen geworden

den zijn, het zij dat zy in den grond van de oude taal der Latijnen lagen; die zeer wel met het Duitsch of Perzisch vermaagschapt kan zijn, maar waar van het gelaat door de vermenging met het Grieksch gants van zijn Oorspronkelijk veranderd is. Dat het Grieksch-zelve vrij gróote gemeenschap heeft met onze Taal, is voorlang waargenomen Οἶνον, οἶκος, (OINON, OIKOS) komen zichtbaar, gelijk met het Latijnsche *vinum* en *vicus*, zoo ook met ons **W I J N** en **W I J K** overeen. Dat intuschen de aangehaalde Latijnsche woorden hunne Taal niet eigen zijn, maar voor vreemd in dezelve te houden, blijkt daar uit, dat zy geene verwantschap in die Taal kunnen aantoonen, maar geheel op zich zelve staan, des noods, met eenige aftammelingen die van hun voortkomen; terwijl zy in 't tegendeel in het Duitsch of de Noordelijke Taaltakken niet alleen eene talrijke familie hebben, maar hunne afleiding, tot den oorsprong toe, nagegaan worden kan.

Men veroorlove my een voorbeeld. Men wil **FENESTRA** van den Griekschcn *Infinitivus passivus* of *medius*, φαίνεσθαι (FAINESTHAI), afleiden. Maar wie ziet niet, dat naar geene Analogie, het zij van het Grieksch, het zij van 't Latijn, en zelfs, door geenen verstandelijken overgang van Logische of Grammaticale denkbeelden, deze Grieksche Infinitivus het Latijnsche Naamwoord heeft kunnen voortbrengen. Ik wil het onoverkoomlijk verschil tuschen den Tweeklank *ai* in het eene, en
de

de korte E in het andere woord niet eens aanroeren: maar welk eene vorming heeft ooit in een Latijnsch verbale den uitgang STRA, of ESTRA kunnen doen ontstaan?

Befchouwen wy daar tegen het woord VENSTER, als Duitsch: Afleiding en Wortelwoord brengen zijn beteekenis mée, en wijzen ons op een aantal woorden die er den wortel mée gemeen hebben. Men volge slechts den natuurlijken weg ter ontwikkeling:

De uitgang STER is baarblijklijk de vervrouwelijke uitgang van den werker ER (§. 57); en de Wortel, daar aan gehecht, is VEN. Vullen wy dezen wortel aan met de terminatie des Werkwoords, of veranderen wy de, den werker uitdrukkende, sylbe, in den uitgang des Infinitifs, zoo hebben wy dadelijk 't Werkwoord VENNEN, oudtijds ook vinnen, veinen, en vijnen geschreven, en het geen wy nu VINDEN (*) noemen; verwant met het Gotthische COGNOSCERE. Ten tijde van Breero en Cats schreef men nog VIJNEN, en de Deenen, die FINDE schrijven, spreken 't *finne* uit. — Van dit Werkwoord, in zijne algemeene beteekenis van

(*) Eigenlijk VENNEN, waar van het Praeteritum *vand* ('t geop weér VANDEN, bezoeken, gemaakt heeft), thands verbasterd in *vond*; even zoo als BENDEN, *band*, nu *binden*, *bond* (zie §. 78), en ZENDEN, *zand* (waar van 't Naamwoord GEZANT), nu *zond*, het welk woer participium passivum *gezand* heeft; niet; *gezonden*, gelijk men nu spreekt.

GEWAARWORDEN, ZIEN, nu beperkt tot het bloote *ontdekken* van hetgeen niet voor handen of te zoeken was, is nog in het Zweedsch 't eigenste Naamwoord FÖNSTER (men lees *fenster*) overgebleven; in de beteekenis van GEZICHT. (Niet het Zintuig naamlijk, maar hetgeen men ziet.) Zoo heeft KENNEN, Synonymum van dit *vinden*, of *vennen*, in 't Engelsch, (TO KEN) geene andere beteekening dan van *zien* of *gewaarworden*. — VENSTER is dus het Vrouwelijke van *ziener*. Dat men nu aan de opening waar men door ZIET, de benaming van ZIENER gegeven heeft, is even natuurlijk, als dat wy nog werkelijk een *buis*, waar wy door *kijken*, met den naam van een' KIJKER benoemen, of een *spreektrumpet*, waar wy door *roepen*, met dien van een' ROEPER. (§. 22.) — Men ziet dus tevens dat het woord Vrouwelijk is door zijn vorming, en niet anders zijk kan dan Vrouwelijk.

Ik moet hier nog byvoegen, dat de Deenen van 't zelfde woord VINDEN, hun VINDUE gemaakt hebben, waar men zy een *venster* beteekenen, en waar van 't Engelsche WINDOW is. — In het Spaansch noemt men het *venster*, VENTANA; als ware 't, *windgat*; in het Portugeesch, *janella*; als of men zei, *deurtjen*.

Even zeer van onrecht wil men REGEL van REGULA afleiden, en het is daarom, dat men het
Vrou-

Vrouwelijk maakt. Ondertusfchen zijn beide de uitgang en wortel volmaakt Nederduitsch, en het woord, als een Nederduitsch woord, door zijn vorming, Mannelijk. — RE, RE-EN, REDEN, (dat is *voortgaan*), REI, RIJ RIJGEN, RENG of RANG (dat is *re-ing*), RIJGE, RICHEL, RECHT, RECHTEN, met alle zijn Derivaten, en vele andere meer, maken met REGEL, ééne Neêrduitsche woordfamilie uit, uit een' Neêrduitschen Wortel gesproten.

Honderden van woorden zijn er, waar van men dus buiten 'sLands enen oorsprong zoekt, die (nam men slechts behoorlijk waar) voor onze voeten ligt. — Het heeft weinig moeilijkheid in, een of ander woord uit een vreemde Taal te halen (al ware het uit het Japansch of Sineesch), waarin men eene overeenkomst in klank en beteekenis vindt met een Nederduitsch woord: maar het Neêrduitsche stamt daarom nog van het Vreemde niet. — En in Talen waar van de eene op de andere heeft kunnen overvloeien, blijft het een *Problema*, welk van de twee zich zoo gelijkende woorden aan het ander zijn' oorsprong gegeven hebbe? Maar dit Vraagstuk op te lossen, vereischt eene hebbelijkheid van afleidingen na te vorschen, die vrij wat voorbereidende oefeningen des verstands onderstelt. — En echter gaat men gewoonlijk daar zoo los mede om, of het niets ware, en besluit uit de hoogte, zonder inzien in de zaak te hebben. — Ik herinner my eens in eene zoo-

genaamde Taalkundige Verhandeling gelezen te hebben, dat IJDEL, *ledig*, (leëg) beteekent, om dat eene ledige mand, omgekeerd, als men op den bodem klopt, juist dien klank van zich geeft (*). En dit heeten AFLEIDINGEN! — Hoe veel is er niet gefchreven over het woord VIERSCHAAR. — Het een echter is zoo klaar als het ander, wanneer men belezenheid met opmerking, en orde van denken met oordeel paart. — IJDEL is geen Nederduitsch, alſchoon in het Neêrduitsch zeer oud, en het is ook oorspronklijk geen adjectivum. Het is de Engelsche Uitspraak van IDOL (*idolum*, een Afgodsbeeld), als een Adjectivum gebruikt, en drukt, uit dien hoofde, het NIETIGE, en tevens het TE ONRECHT EERBIED AFVORDERENDE uit, 't geen de Apostels der Christenheid, die uit Engeland tot ons kwamen, en ons nog vrij meer Engelsche of verengelschte Latijnsche woorden overbrachten (+), hun Bekeerlingen in de Afgoden deden opmerken.

En,

(*) De bekende Jacob Böhme leidde QUALITEIT (of QUALITÄT, in het Hoogduitsch), van QUELLE (bron), af, en hechtte er daarom de beteekenis aan van *oorspronkelijke kracht*, (*Urkracht*); en QUALIFICEEREN was dienvolgende *voortbrengen* by hem.

(+) In de Hedendaagſche Taal zijn wy er nog vol van. — Zoo zegt men een BLIKAAR van iemand die zich 't liif van onderen, met Paardrijden gekneusd heeft. Wat wil dit BLIK? Het woord is Engelsch. BLACKARSE, is *zwart liif*; zwart naamlijk van het doorgedrongen en door de huid ſchijnende bloed: En BLACK, dat *blek* uitgesproken wordt, heeft men met ons *blek* of *blik* (dungeſlagen ijzer) verward. — Men zegt, *ik zal dit EEN Zondag doen*:

maar

En, wat VIERSCHAAR betreft: Dit koomt noch van het Talwoord VIER, noch van VIER in den zin van VUUR gebruikt, noch is met het Naamwoord SCHAAR samengefteld, in eene eenige der beteekenissen die dit lijden k n. Het woord is eenvoudig. Zijn Uitgang op AAR toont ons dadelijk, dat het, even als *Minnaar*, *Wichelaar* enz. een verbale is, 't-geen een' Werker aanduidt, zoo dat de eerste lettergreep noodwendig den wortel eens Werkwoords bevatten moet. Deze wortel met den Uitgang des Infinitifs vervolkomend, of deze Uitgang van Werker in dien van den Infinitif veranderd zijnde, zoo hebben wy 't Verbum VIERSCHEEN voor ons oog, anders VREISCHEEN, VREESCHEEN, VRIESCHEEN gezegd, het geen *vorschen* beteekent, zoo wy thands spreken, en 't geen daar mee verwant is. VREISCHER. of VREISCHAAR is dus *Vorscher*, *Onderzoeker*, of, om

maar het maakt een zeer groot verschil, hoe men dit EEN uitbrengt. EEN *Zondag* is natuurlyker wijze, *een zekere Zondag*, *een der Zondagen*, zonder bepaling. Edoch ik zeg ook EEN ZONDAAG, om bepaald den *NAASTEN Zondag* uitdrukken. In het eerste geval is EEN het Artykel. Maar wat is het in 't laatste? Niets anders dan het Engelsch Voorzetsel ON, het welk zoo onbestemd uitgesproken wordt dat men niet dan een flaatw en ononderscheidbaar geluid hoort, en waar van de beteekenis *op* of *in* is. *It was dit 'N ZONDAAG doen*, is *op Zondag*, en dus behoorte men te schrijven, wanneer men den *naasten Zondag*, niet *een Zondag*, onbepaald, uitdrukken wil. In 't Engelsch schrijft men o' in ONE O' CLOCK; en deze o, die naauwlijks een' klank heeft, wordt somtijds tot a gemaakt, als *I go a walk*,

om 't met een Onduitsch woord uit te drukken, *in-*
quisiteur. De Letterverzetting in dit Verbum of No-
 men is dezelfde, als in BORST voor *brost*, plaats
 heeft; in PERSEN voor *presfen*; in ROS (paard)
 voor *ors*; in VERSCH voor *wesch*, dat we nu
frisch schrijven; en in honderd anderen. Werkelijk
 vindt men ook GEVERST, voor *gevreescht*. —
 VIERSCHAAR overzülks is de *Vorscher*, de *On-*
derzoeker: en het zij deze Vorscher in een' byzon-
 der' perfoon, het zij hy in een foort van Vergade-
 ring besta, het Woord is door zijne vorming nood-
 zakelijk Mannelijk.

Dat we nog een voorbeeld van afleiding geven, op
 gelijken voet ingericht! — Wat is eene KAARS in
 de *ware beteekenis* van het Woord; en waar stamt
 het van af? De laatste dezer twee Vragen, wordt
 altijd in de eerste onderfeld, want het is de afftam-
 ming alleen, waar door zich de ware en echte be-
 teekenis van een woord openbaren kan. — De Uit-
 gang RS, dat is RFE (in *kaars*, *kaarse*),
 toont het Vervrouwelijkte van den Werker, ER.
 (§. 57.) Het Woord is duseen Verbale, een' Vrou-
 welijken Werker aanduidende, en moet uit den wor-
 tel eens Werkwoords nevens deze terminatie bestaan.
 Het is dus klaarlijk saamgetrokken uit KA-ER-
 SE; en de wortel KA zijnde, is KA-EN het Werk-
 woord. Maar dit Werkwoord beteekent in alle be-
 kende Talen, BRANDEN. Hier van KAI-STEEN,
 dat is *brand-* of *vuursteen*: hier van KACHEL
 (KAËN

(KAËN door de j tot *kajen* geworden en de j in de keelletter veranderd zijnde; zie de Aanteekening p op §. 51, in den aanvang). — Ik zeg, in alle bekende Talen. Dus in het Grieksch καίειν (kai-ein). In 't Hebreeuwsch is כָּחַם (CHAM) *heet*; in 't Arabisch CHAMMA; in 't Chaldeeus, כַּמִּים (CHAMIM). In de overblijffels van de oude Fenicifche taal zelfs wordt het gevonden. In 't Latijn stamt daar CALERE, CALOR en CALIDUS van af, met hun derivaten; ook CALX, als gebrand zijnde. Voorts CANDEO, ACCENDO, CANDELA, CAMINUS. Van 't daar uit afgeleide Italiaansche CALDO, en 't wederom daar vangemaakte CHAUD in het Fransch, behoeft men hier niet te spreken. Ook stammen by ons KAM en KAMMEN hier af, als *reinigen*, om dat oudtijds de reinigingen door *vuur* geschieden; het geen oorzaak was, dat men KA-EN voor *reinigen* bezigde, waar uit KA-EM, tot KAM saamgetrokken. En zoo eene menigte woorden van latere afleiding; of waar in de A in O overgaat, of de K in H. Van dezen aart zijn het woord KOKEN, dat is *ko-en*, in 't Hoogduitsch tot Kochen (*kochen*) gemaakt; en zoo by ons *koken* geworden; *kool* (carbo), dat is *ka-el*, *ka-el*, brandeling. KAAL (nu een adjectivum), het geen op gelijke wijze *ka-el* is, is eigenlijk, het geen uit den brand kooft. — KORES, in 't Egyptisch, is *hitte*, en van daar beteekent het *de Zon*. — HAARD is door de verwisfeling van de K met de H, *bran-*

brandert, als *ha-ert*. En het HART is even zoo, *ha-ert*, als *verwarmer*, zijnde het de oorsprong der warmte in het dierlijk lichaam. Καρδία, κήρ, (KARDIA, KEER) in het Grieksch, en COR in 't Latijn, zijn van 't eigenste Thema. HARST, het zij voor *resina*, het zij voor *gebraad* genomen, behoort hier al mede toe, en heeft slechts den Vrouwlijken uitgang aangenomen. — Eene KAARSE beteekent derhalve *branderse*, *branderesse*; die *brandt*. Op gelyke wijze, als BRAND in het Engelsch, en BRANDON in 't oud Fransch, eene *fakkelt* is, van het Verbum *branden*; en by ons, *brand* voor een uit het vuur genomen brandhout (*tison*) plach gebruikt te worden. — Men ziet hier al wederom het geslacht uit zijn vorming blijken.

(Ü §. 83.) KLOOT is een Præteritum van KLO-EN (KLO-W-EN), dat is wrijven (KLO in het IJslandsch). Door wrijving wordt iets rond gemaakt, en hier van de beteekenis! KLOET, KLUT is het zelfde woord. Het eigenste Verbum geeft KLOS, KLOSSE. In 't IJslandsch is KL.ØF, *lichaam*, in 't algemeen, als ons KLOMP, dat daar ook van is. Desgelijks KLONT, KLUWEN (*klowe*), en het IJslands KLOO, (*nagel*) misfchien. — Het Deensch heeft KLOT. JORDKLOTET, *de aardkloot*. — Het Engelsch GLOVE (*handschoe*) is hier niet van, maar beteekent *klaauw* (waar van het ook afftamt), voor *hand* genomen. Dit KLAAUW komt van KLIEVEN, dat in zijn præteritum,

KLOOF,

KLOOF, GEKLOVEN, maakt, schoon men het thands veelal (ter onderscheiding van KLUIVEN) als gelijkvloeiend gebruikt. IJslandsch: EG KLYF (men spreke 't uit, *kliof*), in præterito, EG KLAUF. In 't Angelfaxisch heeft men CLEAFAN, in de Uitspraak *kliofan*: waar van 't Engelsch I CLEAVE, I CLOVE, CLOVEN; en 't Hoogduitsch Ich fliehe, ich flöh, of flöbe, geflohen (ICH KLIEBE, ICH KLÖB, of KLÖBE, GEKLOBEN); en ons Naamwoord KLOFT of KLUFT, ons Verbum KLOPPEN, enz. enz. En dit Verbum KLIEVEN is ook als het *Primitivum* van het voorige aan te merken.

OORLOG is niet anders dan WARLAGE: dat is de LAGE, den *staat* (*la SITUATION*) van KRIJG. WAR is nog by de Engelschen in gebruik, en verbasterd van, of veeleer in eene andere schrijfwijze 't zelfde woord met ons WEER (defensio, *verschanfing* &c.), waar van *geweer*, *weeren*, en een goed aantal woorden meer. Ik meen, dat men dit WAR zelfs by Melis Stoke aantreft. Oudtijds schreef men in 't Engelsch ook WERRE en WEIR voor WAR. De w is eene zeer vluchtige letter, die men in de Uitsprake lichtlijk aanneemt en verliest, en even weinig als de *Spiritus asper* der Grieken, waar zy, volgens Junius en alle ervarenis in de Noordlijke taaltakken, meê overeenstemt, een standhoudende letter, zoo wanneer zy niet zelve een Characteristiek of Thema maakt. Van daar,
dat

dat het Deensch en IJslandsch *þRD* voor ons *Woord*, en *þRM* voor ons *Worm*, zeggen. Zoo is OOR-
KONDE, *Waarkonde*; dat is, *konde* ter waarfchou-
wing, TER WARING. ZOO is OORLOF het ge-
woone *verlof*, ten ware OOR hier in faamgetrok-
ken mocht zijn uit OVER, van *Overlof*: gelijk OOR-
DEEL (rechterlijke uitwijzing), *overdeel* is; dat
is *verdeeling*, *toedeeling*. Zedælen (GEDEE-
LEN) in 't Angelfaxisch, is *oordeelen*, *judicare*:
en ook daar vindt men *ordale*, *urdal*, *ardel* ver-
mengd. Zoo is WANORDE en ONORDE 't zelf-
de, en WANÆRE in het Deensch, ons ONEERE.
ZOO is ONDAAD, een WANDAAD, enz.

Dan, geheel anders is het met de Voorlettergreep
in OORZAAK, en OORSPRONG. Dit is AAR-
of ADERzaak, ADERSprong (ADER in den zin
van BRON gebruikt); en zoo heeft nog het Deensch,
AARSAG, voor *oorzaak*.

ECHT eindelijk is mede een Præteritum. E is
VERBOND; en hier van het Verbum E-EN, waar
van beide ECHT en EED. Hier van ook VREDE
dat is VEREEDING (§. 51.)

Alle deze Naamwoorden zijn dus openbaar Vrou-
welijk uit hunnen aart, en naar de algemeene gron-
den der Taal.

I N H O U D.

INLEIDING.	Bladz. 7
I. AFDEELING. <i>Van de Algemeene Grondbeginfelen der Taal, en de Grondwoorden.</i>	27
II. ———— <i>Van de vorming der zelfftandige Naamwoorden.</i>	34
III. ———— <i>Van de Geflachten der Naamwoorden in het algemeen.</i>	41
IV. ———— <i>Van het Mannelijk en Vrouwelijk Geflacht.</i>	44
V. ———— <i>Van het Onzijdig Geflacht.</i>	50
VI. ———— <i>Van Toepaffing der Geflachten.</i>	57
VII. ———— <i>Verklaring van eenige Uitgangen van Naamwoorden.</i>	62
VIII. ———— <i>Beftuit.</i>	79
a TAFEL DER GESLACHTREGELING.	93
b AANTEEKENINGEN ter Opheldering.	97

By den *Uitgeeffter* dezès de Wed. J. DÓLL
te *Amfterdam*, word uitgegeven:

Mr. W. BILDERDIJK, *Mengelpoëzy* in gr. 8vo. met een fraaij Tijtelvignet, op Med. Fransch papier gedrukt. Behelzende onder veele andere de volgende onderwerpen: Starrekennis, Gedichten van OSSIAN: De kryg van Inistona, Darthula; Karikhura, De Gezangen van Zelmá, Berrathon. LOSSE GEDICHTEN: 't Gebed des Heeren, 't Leven; Verwachting, Hoop, De Dood, 't Geluk, By het Graf, Op het overlijden van Atterbury, Zachtmoedigheid, Begeerte, Aan een Beekjen. In antwoord op een Lofdicht, Noächs Ark, De roem, aan Vanilius, Het Tooneelftuk van 't menschelijk leven, De Glorie, Aan den Dichter KINKER, Voorval, De Waereld, Ode, Stefichorus aan Glijcere, Theokles aan Neëra, Medon aan Delia, Aan Melitta. Myrtalus aan Erotium, Euforion aan Panarete, Evagoras aan Kalijce, Zangstukjen, Avondeenzaamheid, Morgenwacht, Aan Nerine, aan Glijcere, Aan Filine, De ware Kus, De Ruiker, Aan Melinde, Aan twee Dichteresfen, Aan Elize, Aan Luzinde, Aan Cinthia, Sulpitia aan hare Beschermgodes, Lifis, Aan Lyceet, Wenschen, De Appel, Terpsion aan Eudoxe, Ode, De Cijcloop, Lijkoris, Herderszang, enz. f 2:10

— gemelde Werk op Mediaan Schryfspapier f 4:16

Mr. W. BILDERDIJK, *Vertellingen en Romances*. Behelzende Vertellingen: Ridder Sox, Aristus en Ismene, De Spiegel of Liefde en Waan, De Waarheid aan Ezo-
pus, De Glintwormvlieg, De Siameezen, Het Penfioen. Romances: Urzijn en Valentijn, Adam Gordon, Bryan en Pereene, Saijavedra, Katharina Herman, Lindor en Lucia, Margarethaas Geest, De Monnik, De Kluize-
naar, De Heer van Landhorst, Almanzor en Zaide, Eduard, De Vloek en Selima, mede in gr. 8vo. gedrukt met een fraai Tijtel Vignet. f 1:16

Gemelde Werk op Mediaan Schryfspapier. f 2:14

Mr. W. BILDERDIJK, Treurzang aan Ibn Doreid. f 1: 4

— Op Schryfspapier. f 1:16

DICHTERLIJKE GEDACHTENBEELDEN, behelzende: De Scheppling, Ode, De Dichterlijke Genie, De Dicht-
kunst, Aan Alfred, Aan Rimax, Aan mijnen vriend A. J. ZUBLI, De Zomer, Ode, Aan den Dichter C. LOOTS, Aan BONAPARTE, De Burgerkrijg, gevolgd naar het Latijn van PETRONIUS, Aan de Vrijheid, SCHUL-
TENS, Aan Ofsian, JAMES COOK, Aan mijnen Kunst-
vriend A. R. FALCK, Karthago, met eene uitmuntende Kunstplaat door J. KUIJFER en L. PORTMAN, in gr. 8vo. op best papier gedrukt. f 2: 8